

**Національна академія наук України
Міністерство освіти і науки України
Державна установа «Інститут досліджень науково-технічного
потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України»
Комітет освіти, науки, молоді та спорту
Громадської ради Київської міської державної адміністрації
Комітет з питань суспільного розвитку та суспільно-владних відносин
при Міністерстві юстиції України
Департамент економіки Київської обласної військової адміністрації
Департамент суспільних комунікацій виконавчого органу
Київської міської ради (КМДА)
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»
Київський академічний університет
Благодійна організація «Шлях до майбутнього»
Громадська організація «Українська асоціація зовнішньої політики»
Мережева громадська організація «Міжнародна академія
геоінформатики»**

ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАУКОВО- ІННОВАЦІЙНИЙ ПРОСТІР

Матеріали XXVI Міжнародної
науково-практичної конференції

м. Київ, Україна, 15 травня 2025 р.

Дніпро
«Середняк Т.К.»
2025

УДК 001.92+ 330.1

*Рекомендовано до друку Вченою радою ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України»
(протокол № 8 від 12.05.2025 р.).*

Рецензенти:

Терехов Віктор Іванович – доктор економічних наук, професор, професор кафедри управлінських технологій ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК».

Столярчук Надія Миколаївна – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, старший науковий співробітник ННЦ «Інститут аграрної економіки».

Редакційна рада збірника: д.е.н., проф. Маліцький Б. А., д.е.н., проф. Соловйов В. П., к.е.н. Васильєва О. В., Петровський А. І., Потабенко І. В., Трофімчук К. В., Погребна Н. О., д.політ.н., проф., Надзвичайний та Повноважний Посол Ткач Д. І., к.філол.н., доц. Момот Н. М., д.е.н., с.н.с. Мамчур В. А., к.е.н., с.н.с. Столярчук Н. М., к.е.н. Черненко О. С., к.т.н. Галенко І. В., Канана П. В., д.е.н. Ципліцька О. О.

Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки в контексті інтеграції України в Європейський науково-інноваційний простір: матеріали XXVI Міжнародної науково-практичної конференції, Київ, 15 травня 2025 р. / ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України», Київ: ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України», 2025 — Дніпро: Середняк Т. К., 2025, — 166 с.

ISBN 978-617-8540-73-9

DOI 10.5281/zenodo.15622823

Матеріали подаються в редакції авторів. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв та інших відомостей несуть автори.

© ДУ «Інститут досліджень науково-технологічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України», 2025
© Автори, текст, 2025

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	5
VASYLIEVA O. V. GLOBAL INNOVATION INDEX: (NON-) OBJECTIVITY OF THE ASSESSMENT METHODOLOGY	6
KINDA A. FINANCIAL INCLUSION AND CONFLICT IN WAEMU COUNTRIES	10
MOMOT N. M. DUAL EDUCATION IN WARTIME CONDITIONS: CRISIS AS A POST OFFICE FOR DEVELOPMENT	13
TROFIMCHUK K. V. THE CONNECTION BETWEEN SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AND SCIENTIFIC RESEARCH	19
АЛЕФІРЕНКО О. П. ІННОВАЦІЙНІ ЦИФРОВІ РІШЕННЯ В УПРАВЛІННІ ПРОБЛЕМНИМИ АКТИВАМИ БАНКІВ ТА МОЖЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР	22
БЕЖЕНАР І. М. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ТА ТЕХНОЛОГІЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	28
ГАЛЕНКО О. О., ВОРОНЦОВ М. М. ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОБНИЦТВА ПАШТЕТІВ ІЗ ЗАМІНОЮ ЖИРОВОЇ СИРОВИНИ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ КЛІТКОВИНИ	38
ГОЛОВАТЮК В. М. ІНТЕНСИВНІСТЬ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА РОЗРОБОК ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР НАУКОВО-ЦЕНТРИЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ТЕХНОЛОГІЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	41
КАПЛИНСЬКИЙ О. В. КООРДИНАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ НА РІВНЯХ ВРЯДУВАННЯ	50
КОЛЬЦОВ Р. В. ІННОВАЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ	58
КРИЛОВ М. М. ПОШИРЕННЯ ІННОВАЦІЙ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ	65
КРУГЛЯКОВА В. В., КРАВЕЦЬ Я. І. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ МВФ ТА МФК: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ КРАЇН З ПЕРЕХІДНОЮ ЕКОНОМІКОЮ	70
ЛІ А. К. АКТУАЛЬНІСТЬ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В ОСВІТІ У ПІСЛЯВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ	75
ПЕТРЕНКО Н. С. РОЗВИТОК ВІДКРИТИХ ІННОВАЦІЙ ЯК ФЕНОМЕН ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	82
ПЕТРУХА Н. М., ПЕТРУХА С. В. ВПЛИВ БІОЕКОНОМІКИ НА ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ УКРАЇНИ	91
ПОХИЛЕНКО Н. М. ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРОБІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ: ФАКТОРИ ВПЛИВУ	95
РОМАНЕНКО В. В., ВОЙТОВ С. Г. РОЗУМНЕ ПЕРЕТВОРЕННЯ ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ: ВІД СИРОВИНИ ДО СТАЛОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ	101
САВЧЕНКО В. Ю. РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ: ВИКЛИКИ, РИЗИКИ І МОЖЛИВОСТІ	109
СЕНЧЕНКО В. В. ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД	112
СИДОРЕНКО В. О. АКВАКУЛЬТУРА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	121

СОЛОВЙОВ В. П. ОБГОВОРЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НА ІННОВАЦІЙНОЇ ОСНОВІ.....	130
СОСНОВ О. С. ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ І НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД НАУКОВОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІРЛАНДІЇ.....	140
СТОЛЯРЧУК Н. М. РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ.....	150
ТКАЧ Д. К. СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ПІСЛЯ ВІЙНИ: ІННОВАЦІЇ ДЛЯ ЛОКАЛЬНОГО ВІДНОВЛЕННЯ.....	156
ХОМЕНКО А. О., СКИБА Ю. А. ПРОФЕСІЙНІ СТАНДАРТИ ЖУРНАЛІСТИКИ ТА ЇХ ДОТРИМАННЯ - ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ.....	160
ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО.....	165

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановні колеги!

Маємо честь представити Вам матеріали XXVI Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої актуальним питанням інноваційного розвитку економіки України в контексті її інтеграції до Європейського науково-інноваційного простору. Учасники конференції – провідні вчені, експерти, представники органів державної влади, громадських організацій та бізнесу – представили наукові доповіді, що охоплюють широкий спектр тем: від модернізації економіки та цифрових трансформацій до питань освітньої реформи та соціального підприємництва в умовах війни.

Цей збірник є не лише відображенням потужного наукового потенціалу, а й інструментом для пошуку нових підходів до реалізації державної інноваційної політики. Особлива увага приділена механізмам міжсекторальної співпраці, міжнародного партнерства та впровадженню практико-орієнтованих рішень в умовах надзвичайних викликів, з якими стикається Україна сьогодні.

Висловлюємо щиру подяку всім учасникам за їх вагомий внесок у розвиток наукової думки та пошук шляхів відновлення і трансформації економіки України.

*З побажаннями успішної роботи,
Оргкомітет конференції*

GLOBAL INNOVATION INDEX: (NON-)OBJECTIVITY OF THE ASSESSMENT METHODOLOGY

Abstract. The article examines the challenges faced by Ukraine's scientific sector in the context of full-scale war, including the destruction of scientific infrastructure, the evacuation of specialists, reduced government funding, and the lack of up-to-date statistics. It identifies problems related to the use of international rankings, particularly the Global Innovation Index, for assessing the innovation potential of countries under crisis conditions. The paper emphasizes that methodological limitations—such as data subjectivity, indicator heterogeneity, and reliance on the availability of statistics—undermine the accuracy of such assessments for Ukraine during wartime. The study highlights the need to treat the Global Innovation Index as one of several tools for evaluating innovation potential rather than as a sole source for strategic decision-making.

Keywords: Global Innovation Index, innovation activity assessment methodology, international rankings.

With the onset of the full-scale war, Ukraine's scientific sector has faced serious challenges. The destruction of scientific infrastructure, the evacuation of specialists, and cuts in government funding have significantly limited the ability to conduct research. The war has led to the disorganization of research teams and the suspension of many projects, as well as hindering access to international cooperation, scientific databases, and research tools.

A major issue is the lack of up-to-date statistics: hostilities and the occupation of certain territories have disrupted data collection, making it impossible to conduct a high-quality analysis of innovation activity. The latest publication by the State Statistics Service for 2021–2023 [1] highlights the

incompleteness of submitted information, which prevents the formation of a comprehensive picture of development.

In these conditions, international rankings such as the Global Innovation Index (GII) and the Global Talent Competitiveness Index play an important role. However, government sources, including the website of the Ministry of Economy [2], provide only fragmentary data and lack in-depth analysis of internal processes.

Thus, under martial law, there is a clear gap between international assessments and the actual state of innovation development, complicating both internal strategic planning and external communication with partners.

Among all international rankings that assess innovation activity, the most authoritative and widely used is the GII. Its methodology is based on a multidimensional analysis of countries' innovation potential and is actively used by international institutions, government agencies, and researchers as a tool for decision-making. A country's overall score in the index is calculated as the average of two main sub-indices: the Innovation Input Sub-Index and the Innovation Output Sub-Index. The former covers five key areas: institutional environment, human capital and research, infrastructure, market sophistication, and business sophistication. The latter includes two areas: knowledge and technology outputs, and creative outputs.

Each of the seven main pillars includes a range of specific indicators that evaluate both quantitative aspects (e.g., R&D expenditures, number of publications, patents, startups) and qualitative aspects (e.g., regulatory policies, institutional stability) of the innovation system. In 2024, the ranking was compiled using 78 diverse indicators reflecting both the scientific-technological and the socio-economic context of innovation activity [3].

Despite its methodological complexity and broad international recognition, the GII has a number of inherent limitations that call into question its full applicability for assessing the innovation development of individual countries-

especially those experiencing complex or unstable socio-economic conditions. According to the 2024 data, Ukraine ranked 60th out of 133 countries, positioned between Russia (59th) and Colombia (61st), with a minimal score difference - only 0.2 points lower than Russia and 0.3 points higher than Colombia. At first glance, this position may suggest a degree of stability for Ukraine within the global innovation landscape. However, a more detailed analysis raises doubts about the validity of such comparisons, particularly given the varying degrees of crisis experienced in these countries [3].

The «neighboring» countries in the ranking differ significantly in key socio-economic indicators, which undoubtedly affect their overall innovation potential. For example, GDP per capita (PPP) in 2024 was: Ukraine - \$14,304; Colombia - \$19,482; Russia - \$35,310. The reported population for Ukraine was 37.7 million, but this figure is highly questionable due to the full-scale war, mass migration, internal displacement, population losses, and the absence of up-to-date census data. Therefore, the actual demographic base for calculations remains unverified and potentially inaccurate.

Moreover, it is surprising that Ukraine, classified as a lower-middle-income country, ranks between countries with higher income levels. This suggests that inclusion in a particular income group does not necessarily correlate with the overall ranking in the Global Innovation Index. A closer look at the sub-index scores [3] reveals that Colombia, ranked just below Ukraine, shows no indicators of poor performance, unlike Ukraine and Russia. Ukraine's strongest performance is in the «Knowledge and Technology Outputs» category.

These examples highlight a fundamental vulnerability in the methodology of the Global Innovation Index: it relies on data provided by governments or analytical organizations, often without sufficient verification. In times of war, when the statistical system is unstable, such a model can create a distorted picture. For Ukraine, this may lead to either underestimation or overestimation of innovation development, complicating the use of the index for policymaking. It

also raises doubts about the validity of comparisons with countries that have reliable statistical systems. Incomplete national reporting can affect the accuracy of Ukraine's positioning in international rankings, which in turn influences investment attractiveness and scientific cooperation.

The developers of the Global Innovation Index emphasize the importance of its indicators in assessing the innovation potential of countries. However, several shortcomings exist: subjectivity of data, due to the use of surveys and expert assessments; heterogeneity of indicators, which complicates comparisons between countries; limited scope, as social innovations and environmental factors are often excluded; the impact of economic crises can distort results; variability in data quality affects accuracy; and a tendency toward average values may fail to reflect the real capabilities of countries with extreme conditions. These limitations suggest that the Global Innovation Index should be used as one of many tools for assessing a country's innovation potential, rather than as a singular source of truth.

Therefore, international rankings such as the Global Innovation Index can be useful for providing a general overview of innovation potential. However, in times of war and instability, they do not always accurately reflect the real situation. Methodological flaws—such as the subjectivity of indicators and reliance on available data—raise concerns about their relevance for assessing Ukraine under crisis conditions. The use of standard approaches for countries with diverse socio-economic and political contexts can result in methodological bias.

References:

1. State Statistics Service of Ukraine. URL : <https://www.ukrstat.gov.ua>
2. Informational Materials on the State of Innovation Activity. Ministry of Economy of Ukraine. URL : <https://me.gov.ua/documents/detail?lang=uk-ua&id=69b9a9bf-5fbc-4035-8c0f-ac26b853c0eb&title=informatsiiniaterialischodostanuinnovatsiinoidiialnosti>
3. Global Innovation Index 2024. URL : <https://www.wipo.int/web->

Васильєва О. В.
ГЛОБАЛЬНИЙ ІННОВАЦІЙНИЙ ІНДЕКС:
НЕ(ОБ'ЄКТИВНІСТЬ) МЕТОДОЛОГІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Анотація. У статті розглядаються виклики, з якими стикнулася наукова сфера України в умовах повномасштабної війни, зокрема руйнування наукової інфраструктури, евакуація фахівців, скорочення державного фінансування та відсутність актуальної статистики. Визначено проблеми, пов'язані з використанням міжнародних рейтингів, зокрема Глобального інноваційного індексу, для оцінки інноваційного потенціалу країн у кризових умовах. Підкреслено, що методологічні обмеження, зокрема суб'єктивність даних, неоднорідність показників та залежність від доступності статистики, ставлять під сумнів точність таких оцінок для України в умовах війни. Стаття наголошує на необхідності використання Глобального індексу інновацій як одного з інструментів оцінки інноваційного потенціалу, а не як єдиного джерела для стратегічних рішень.

Ключові слова: Глобальний інноваційний індекс, методологія оцінки інноваційної діяльності, міжнародні рейтинги.

УДК 336.71:327.56

Kinda A.
Ph.D. in Economics,
Thomas SANKARA University,
augustinkinda5@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-4170-1121>

FINANCIAL INCLUSION AND CONFLICT IN WAEMU COUNTRIES

Annotation. This article examines the complex relationship between financial inclusion and conflicts in the countries of the West African Economic and Monetary Union (WAEMU) over the period 2006–2023. Financial inclusion is recognised as a key driver of economic and social development; however, the prevalence of conflicts in the WAEMU region significantly hinders access to financial services. Armed, social, and political conflicts lead to instability, population displacement, the destruction of infrastructure, and disruption of economic activities, which undermine trust in financial institutions and increase the economic vulnerability of populations. Conversely, a low level of financial inclusion can exacerbate social tensions and contribute to the emergence of conflicts. The main objective of this study is to analyze how the level of financial inclusion influences the likelihood and intensity of conflicts, and how conflicts affect access to and the use of financial services in WAEMU countries. To achieve this objective, a quantitative methodology is employed based on the analysis of macroeconomic and financial data from the eight WAEMU countries.

Econometric models, including panel analysis and instrumental variable estimation techniques, are applied to identify causal relationships. The results are intended to provide practical recommendations to inform policies aimed at promoting financial inclusion and strengthening peacebuilding efforts in the WAEMU region.

Keywords: Financial inclusion , Conflicts ,Economic development , WAEMU.

Financial inclusion is recognised as an essential catalyst for economic and social development. However, in the countries of the West African Economic and Monetary Union (WAEMU), the persistence of conflict represents a major challenge to achieving significant financial inclusion. Conflicts, whether armed, social or political, lead to instability, the displacement of populations, the destruction of infrastructure and the disruption of economic activities. These factors erode confidence, increase risk and hamper the normal functioning of financial institutions. As a result, conflict-affected populations are often excluded from formal financial services, making them more vulnerable to economic shocks and limiting their development opportunities. Conversely, the lack of financial inclusion can exacerbate tensions and contribute to conflict. Economic exclusion and the resulting sense of injustice can fuel resentment and marginalisation among certain groups, making them more likely to be recruited by armed groups or to participate in illicit activities. Limited access to credit, savings and insurance can also hinder post-conflict economic recovery and perpetuate cycles of violence. To promote sustainable financial inclusion in conflict-affected WAEMU countries, multidimensional strategies are needed. These should include strengthening security and governance, promoting reconciliation and social cohesion, and putting in place specific policies to extend access to financial services to vulnerable and conflict-affected populations. Innovative approaches, such as mobile finance and digital financial services, can play a crucial role in overcoming geographical and security barriers. By addressing the root causes of

financial exclusion and conflict, WAEMU countries can create an environment more conducive to peace, stability and inclusive development.

This study aims to examine the complex relationship between financial inclusion and conflict in the countries of the West African Economic and Monetary Union (WAEMU) over the period 2006 to 2023. The main objective is to analyse how levels of financial inclusion influence the likelihood and intensity of conflict, and conversely, how conflict affects access to and use of financial services in this region.

The main hypothesis is that a low level of financial inclusion exacerbates the risk of conflict by fuelling the economic exclusion, resentment and marginalisation of certain population groups. Conversely, it is also assumed that conflict, through the destruction of infrastructure, the displacement of populations and the creation of a climate of insecurity, significantly hinders the development and sustainability of financial inclusion.

To achieve these objectives, this study will adopt a quantitative methodology based on the analysis of aggregate macroeconomic and financial data for the eight WAEMU countries. Financial inclusion indicators will be linked to measures of conflict (such as the number of conflict-related deaths, indices of political violence and data on population displacement). Econometric models, including panel analysis and instrumental variable estimation techniques to account for potential endogeneity, will be used to assess the causal impact of financial inclusion on conflict and vice versa. Robustness analyses will also be carried out using different measures and model specifications. The results of this study should provide valuable information to inform policies aimed at promoting both financial inclusion and peacebuilding in the WAEMU region.

References:

1. Nkurunziza, J. D. (2018). Financial inclusion and conflict in Africa. *Journal of African Development*, 20(1), 1-25.
2. Ajayi, M. K., & Awodumi, O. B. (2020). Financial inclusion as a

panacea for poverty reduction: Evidence from Sub-Saharan Africa. *Journal of Economic Structures*, 9(1), 1-17.

3. Ouyang, Y., Li, Y., & Jiang, Y. (2021). Does digital finance promote inclusive growth in developing countries? Evidence from a spatial perspective. *Journal of International Financial Markets, Institutions and Money*, 74, 101417.

4. Asongu, S. A., & Nnanna, J. (2020). Financial inclusion, mobile money and informal sector productivity in Sub-Saharan Africa. *Journal of Economic Studies*, 47(7), 1523-1541

5. Grossman, H. I. (2019). Shadow economies, extortion, and economic development. *Public Choice*, 181(1-2), 1-16.

ФІНАНСОВА ІНКЛЮЗІЯ ТА КОНФЛІКТИ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ АФРИКИ

Анотація. У статті досліджується складний взаємозв'язок між фінансовою інклюзією та конфліктами в країнах Західноафриканського економічного і валютного союзу (WAEMU) у період 2006–2023 років. Фінансова інклюзія визнається ключовим чинником економічного та соціального розвитку, однак у регіоні WAEMU поширеність конфліктів значно ускладнює доступ до фінансових послуг. Збройні, соціальні та політичні конфлікти призводять до нестабільності, переміщення населення, руйнування інфраструктури та порушення економічної діяльності, що підриває довіру до фінансових установ і посилює економічну вразливість населення. У свою чергу, низький рівень фінансової інклюзії може поглиблювати соціальну напругу та сприяти виникненню конфліктів. Основна мета дослідження — проаналізувати, як рівень фінансової інклюзії впливає на ймовірність і інтенсивність конфліктів, а також як конфлікти впливають на доступ і використання фінансових послуг у країнах WAEMU. Для досягнення цієї мети застосовано кількісну методологію на основі аналізу макроекономічних і фінансових даних восьми країн WAEMU. Використано економетричні моделі, включно з панельним аналізом та методами оцінювання із використанням інструментальних змінних, для встановлення причинно-наслідкових зв'язків. Отримані результати мають на меті надати практичні рекомендації для формування політик, спрямованих на сприяння фінансовій інклюзії та зміцненню миру в регіоні WAEMU.

Ключові слова: фінансова інклюзія, конфлікти, економічний розвиток, Західноєвропейський економічний союз (ЗАЄС).

УДК 340.15

Momot N. M.

Ph.D. in Philological, docent, Head of the Department of Journalism

University KROK

NeMo-web@ukr.net

DUAL EDUCATION IN WARTIME CONDITIONS: CRISIS AS A POST OFFICE FOR DEVELOPMENT

Abstract. In the context of wartime challenges in Ukraine, the educational system must rapidly adapt to ensure continuity and relevance. One of the most promising solutions is the implementation of dual education, particularly in practice-oriented fields such as journalism. Dual education facilitates the integration of academic knowledge with real-world experience, allowing students to contribute to state functions even during emergencies. For journalism students, this includes participation in countering disinformation, supporting national information campaigns, and documenting war crimes. The wartime environment highlights the need for flexible, innovative approaches that can maintain educational standards while responding to societal demands. This paper examines the potential of dual education to preserve human capital, support national resilience, and foster professional development through active student involvement in information warfare and digital communication. The broader transformation of journalism into a media-centric field further supports the integration of remote tools, creative technologies, and online platforms in the learning process. In these conditions, education becomes both a stabilizing and mobilizing force, enabling young professionals to contribute meaningfully to Ukraine's recovery and defense efforts.

Keywords: dual education, journalism, media education, wartime Ukraine, innovation in education, information warfare, youth involvement, educational reform, digital communication.

In the modern educational space, considering the current challenges, particularly the conditions of wartime in Ukraine, it is necessary to transition to innovative forms of learning. The search for creative teaching approaches in the implementation of educational programs is pushing the Ukrainian educational space to adopt dual education as an opportunity to create learning platforms within the boundaries of practice bases beyond the classrooms.

In today's educational space, considering the current challenges, particularly the wartime conditions in Ukraine, it is necessary to transition to innovative forms of learning. The search for creative teaching approaches in the implementation of educational programs is pushing the Ukrainian educational system to adopt dual education as an opportunity to create learning platforms

within practice bases, beyond the classroom. Innovative educational institutions are interested in new approaches to the educational process, as the current experience, especially during wartime, shows that only classroom-based forms of education and short-term practice do not provide the opportunity to maintain the educational process under emergency conditions. The practical nature of the "Journalism" specialty during wartime allows even students to be involved in important state strategic matters. For example, in the context of the Russian-Ukrainian war, it is clear that such efforts are applied when documenting war crimes to subsequently pass this information to state structures. Specifically, in order to comply with the laws of wartime regarding video documentation and to prevent cybersecurity risks during information warfare, the government has created a series of chatbots, the content of which can be fully supported by students' efforts. The Ministry of Digital Transformation of Ukraine has published a list of chatbots that help resist the occupier, as well as provide advice on how to help oneself and others [1].

Such practices in real-time create opportunities to keep the education sector functional, maintain the educational process, and support the state's critical infrastructure in dynamic conditions. Contemporary challenges and threats require flexible approaches in all sectors to maintain the country's life-supporting activities and enable it to recover from critical situations under any conditions. For the global world, this is a crucial function, ensuring which creates a powerful potential for sustainable development and continuous societal growth. Consequently, only under these conditions can the state remain resilient in the global space, preserving its young generation, capable of actively participating in important production sectors. The third millennium has become a serious test for the world regarding the survival of individual countries and even continents. The departure from stereotypes in approaches to the educational process creates the foundation for the development of the labor market. Systemic transformations are driven by life itself, providing grounds for new demands from the state as an

employer. Such activity broadens the boundaries and opportunities for the student's realization. Remote work and extensive internet resources for the "Journalism" specialty provide a suitable field for implementing theoretical knowledge and forming specialized competencies. Educational programs that incorporate experiments, testing, and innovative technologies are a promising strategy for the general development of Ukraine's educational space. The scale of changes in specific educational programs is limitless. The more flexible the program, the more dynamic and long-lasting it will remain in terms of its practical relevance for societal needs and the higher its demand.

Journalism is a relatively old specialty. Today, this field has a broader name – media. The change in nomenclature is not just external; it represents a significant expansion of internal changes and comprehensive processes behind this term. The longevity of the specialty is not just because it can be applied in various historical periods, but because it adapts to the tasks of the world's current phase. The dynamics of global processes confirm the viability of specific specialties that are capable of reformatting, adapting to the surrounding conditions, and transforming formal knowledge into productive functions through information-technological support for the life cycle of society.

If we delve into the current problems and consider where students can be useful today (I focus on dual education for the «Journalism» specialty), it's clear that there is a shortage of professional resources in certain fields. First and foremost, this involves active work in overcoming information warfare. Countering fake news, creating Ukrainian narratives in mass media and social networks is an activity accessible to young people who may not yet have a diploma but possess powerful mass support that can help achieve success. The sheer mass involvement in this process could become a driving force. Youth communication networks offer serious support and sometimes even an essential component that only young people can implement, as the age factor can become a bifurcation point, creating the necessary synergistic effect in these processes.

Regarding Ukrainian narratives, creating and spreading modern Ukrainian patriotic texts, songs, slogans, and jokes are messages that others will repeat. This quickly fills the information space – from the internet to billboards and posters on streets, during actions, demonstrations, and flash mobs. This kind of creativity today can be considered a youth volunteer movement. It is also worth noting that this is not just about symbolism. As noted by the Minister of Culture of Ukraine, O. Tkachenko, «One of them [narratives] is success. It is related to the realization of dreams and plans that support us, give optimism, and help us take pride in our country» [2].

In the context of modern warfare, considerable efforts are needed in informational and psychological confrontation, maintaining and popularizing the Ukrainian language and culture worldwide, presenting unaltered Ukrainian history, and fighting Russian propaganda media. All these processes are within the capabilities of students in a dual education program in the "Journalism" specialty. In the face of external aggression, Ukraine can be a pioneer in this experience.

Dual education is one of the innovative approaches to education; on one hand, it involves simple but quality changes in the perception of academic education outcomes. Of course, the media sector can rely more on refining media product creation technologies, blogging practices, and methods of information collection and verification. In other words, improving technical and applied methods and practices in practical work. Currently, the «Journalism» specialty can significantly strengthen the information front, as public opinion formation often happens through a network of contacts. The education system must offer Ukrainian students all possible opportunities to prevent a drain of human capital. On one hand, friendly countries offer to provide our youth with education and employment opportunities, but on the other, this could threaten Ukraine, as it already faces a greater demographic gap due to the numerous casualties of war. The preservation of human capital must happen through innovative educational

programs that can attract and engage Ukrainian students in the active rebuilding of their country. This issue thus becomes a matter of national security. Therefore, our education system must preserve and expand all existing achievements and use new forms, such as dual education, to maximize their activation and adapt them to wartime conditions.

References:

1. Chatbots that will help Ukrainians during the war. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3421119-mincifri-opriludnilo-perelik-catbotiv-aki-dopomozut-ukraincam-pid-cas-vijni.html><https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3421119-mincifri-opriludnilo-perelik-catbotiv-aki-dopomozut-ukraincam-pid-cas-vijni.html>
2. Tkachenko named the messages that all Ukrainian politicians should say out loud every day in all media outlets. URL : <https://www.ukrinform.ua/rubric-polytics/3224988-tkachenko-nazvav-mesidzi-aki-sodna-maut-kazati-vgolos-vsi-ukrainski-politiki-v-usih-zmi.html>
3. Education and war in Ukraine. URL : <https://cedos.org.ua/researches/osvita-i-vijna-v-ukrayini-24-lyutogo-1-kvitnya-2022/>

Момот Н. М.

ДУАЛЬНА ОСВІТА В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ: КРИЗА ЯК ПОШТОВХ ДО РОЗВИТКУ

Анотація. У контексті викликів воєнного часу в Україні система освіти повинна швидко адаптуватися, щоб забезпечити безперервність та актуальність. Одним із найперспективніших рішень є впровадження дуальної освіти, особливо в практично-орієнтованих галузях, таких як журналістика. Дуальна освіта сприяє інтеграції академічних знань з реальним досвідом, дозволяючи студентам робити внесок у виконання державних функцій навіть під час надзвичайних ситуацій. Для студентів-журналістів це включає участь у протидії дезінформації, підтримку національних інформаційних кампаній та документування воєнних злочинів. Воєнне середовище підкреслює необхідність гнучких, інноваційних підходів, які можуть підтримувати освітні стандарти, одночасно реагуючи на суспільні потреби. У цій статті розглядається потенціал дуальної освіти для збереження людського капіталу, підтримки національної стійкості та сприяння професійному розвитку через активну участь студентів в інформаційній війні та цифровій комунікації. Ширша трансформація журналістики в медіацентричну галузь додатково підтримує інтеграцію дистанційних інструментів, креативних технологій та онлайн-платформ у процес навчання. У цих умовах освіта стає одночасно стабілізуючою та мобілізуючою силою, що дозволяє молодим фахівцям робити вагомий внесок у відновлення та оборонні зусилля України.

Ключові слова: дуальна освіта, журналістика, медіаосвіта, воєнна Україна, інновації в освіті, інформаційна війна, залучення молоді, освітня реформа, цифрова комунікація.

Trofimchuk K. V.
postgraduate, SI «G. M. Dobrov Institute for Scientific and
Technological Potential and Science History Studies
of the NAS of Ukraine»
owners.here1@gmail.com

THE CONNECTION BETWEEN SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AND SCIENTIFIC RESEARCH

Abstract. This paper explores the multifaceted relationship between social entrepreneurship and scientific research. As a hybrid model combining economic sustainability with a social mission, social entrepreneurship increasingly relies on academic knowledge to enhance its efficiency, scale its impact, and innovate its practices. Scientific research contributes to the development of conceptual frameworks, impact measurement tools, and evidence-based strategies for social enterprises. The study highlights practical examples from Ukraine and abroad, such as Urban Space 100 and Promprylad.Renovation, illustrating how social businesses integrate analytical methods and collaborate with research institutions. Furthermore, universities play a crucial role by conducting interdisciplinary research, fostering social innovation, and supporting the training of future social entrepreneurs. The mutual influence between science and social entrepreneurship creates a synergy that drives sustainable development and addresses complex social challenges. The article concludes that strengthening ties between academia and practice is essential for the growth of the social entrepreneurship ecosystem.

Keywords: social entrepreneurship, scientific research, innovation, social impact, universities.

Social entrepreneurship is a unique form of entrepreneurial activity that combines financial sustainability with a clearly defined social mission. In today's world, social entrepreneurs play a crucial role in addressing issues such as unemployment, environmental challenges, social inequality, and access to education and healthcare. At the same time, the development of this phenomenon is closely linked to scientific research, which helps to understand its mechanisms, assess effectiveness, and promote the scaling of its positive impact.

Scientific research provides both conceptual and practical foundations for social entrepreneurship. It allows for the systematization of approaches to building business models with social impact, the identification of success criteria, and the development of methodologies for measuring social outcomes. For example, methodologies like SROI (Social Return on Investment), initially developed by researchers in the UK, are now widely used by social entrepreneurs across the globe to demonstrate their initiatives' effectiveness to investors and donors [1].

In practice, social enterprises often rely on research findings in fields such as sociology, psychology, economics, management, and environmental science. One Ukrainian example is Urban Space 100 [3], a social restaurant in Ivano-Frankivsk that uses analytical tools to assess community needs and the impact of funded social projects. Its model directs 100% of profits to support initiatives selected through an expert council. Thanks to its research-based approach to project planning, the restaurant has become a model of sustainable social business.

Universities also play a vital role in the development of social entrepreneurship. Firstly, they serve as platforms for research and analysis. Secondly, they partner with social enterprises in creating educational programs, accelerators, and innovation hubs. For instance, the National University of Kyiv-Mohyla Academy [5] supports initiatives aimed at developing socially oriented entrepreneurial thinking and conducts research in the area of social impact. Internationally, institutions such as Harvard University, the Oxford Centre for Social Entrepreneurship, and the Stanford Center for Social Innovation are actively researching and supporting this field.

Moreover, social entrepreneurship itself is becoming a subject of academic study. In 2020, the European Commission published «Social Enterprises and their Ecosystems in Europe», a comparative analysis of social entrepreneurship across EU countries, including Ukraine [2]. The report concluded that sustainable

growth in this sector requires a strong legal framework, access to funding, educational support, and public recognition of social business.

There are also examples of integrating research approaches into the operations of social enterprises themselves. For example, the Promprylad.Renovation [4] project in Ivano-Frankivsk combines entrepreneurship, innovation, and research by transforming an old industrial plant into an innovation center. The project includes urban development studies, cultural impact assessments, and economic integration research conducted in collaboration with academics and analysts.

References:

1. Nicholls A. (2015). Measuring Social Impact: Innovations in Social Entrepreneurship Research. Oxford University Press.
2. European Commission (2020). Social Enterprises and their Ecosystems in Europe. <https://ec.europa.eu/social-enterprises-report>
3. Urban Space 100. Official website: <https://urbanspace.if.ua>
4. Promprylad.Renovation. Official website: <https://promprylad.ua>
5. Kyiv-Mohyla Academy. Center for Social Innovations: <https://kma.edu.ua>

Трофімчук К. В.

ЗВ'ЯЗОК СОЦІАЛЬНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА З НАУКОВИМИ ДОСЛІДЖЕННЯМИ

Анотація. У цій статті досліджується багатогранний зв'язок між соціальним підприємництвом та науковими дослідженнями. Як гібридна модель, що поєднує економічну стійкість із соціальною місією, соціальне підприємництво все більше спирається на академічні знання для підвищення своєї ефективності, масштабування свого впливу та впровадження інновацій у свої практики. Наукові дослідження сприяють розробці концептуальних рамок, інструментів вимірювання впливу та стратегій, заснованих на доказах, для соціальних підприємств. У дослідженні висвітлено практичні приклади з України та за кордоном, такі як Urban Space 100 та Promprylad.Renovation, що ілюструють, як соціальний бізнес інтегрує аналітичні методи та співпрацює з дослідницькими установами. Крім того, університети відіграють вирішальну роль, проводячи міждисциплінарні дослідження, сприяючи соціальним інноваціям та підтримуючи навчання майбутніх соціальних підприємців. Взаємний вплив між наукою та соціальним підприємництвом створює синергію, яка стимулює сталий розвиток та вирішує складні соціальні проблеми. У статті робиться висновок, що зміцнення зв'язків між академічними колами та практикою є важливим для зростання екосистеми соціального підприємництва.

Ключові слова: соціальне підприємництво, наукові дослідження, інновації, соціальний вплив, університети.

ІННОВАЦІЙНІ ЦИФРОВІ РІШЕННЯ В УПРАВЛІННІ ПРОБЛЕМНИМИ АКТИВАМИ БАНКІВ ТА МОЖЛИВОСТІ ІНТЕГРАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ ПРОСТІР

Анотація. У тезах розглядаються сучасні цифрові інструменти та технології, в тому числі, які вже впроваджені у країнах ЄС з метою підвищення ефективності управління проблемними активами. Проведено огляд перспектив впровадження хмарних технологій, Big Data, API, Blockchain, штучного інтелекту в аналітиці, кредитному скорингу та стрес-тестуванні, алгоритми виявлення шахрайства та мінімізації кібер загроз. Приділено увагу можливостям цифровізації в Україні в умовах євроінтеграції.

Ключові слова: Менеджмент, управління непрацюючими активами, інновації, проблемні активи, Big Data, штучний інтелект, NLP.

Інтернет, комп'ютери та смартфони змінили способи, якими ми здійснюємо покупки, спілкуємося та взаємодіємо у соціальному середовищі. Банківська сфера, як одна з найстаріших галузей, завжди прагнула впроваджувати нові технології для оптимізації своєї діяльності і мала ресурс для запровадження нових технологій. Комп'ютеризація почала відігравати значну роль у банківському секторі ще у 1960-х роках з появою мейнфрейм-систем бухгалтерського обліку. Сьогодні ці мейнфрейм-системи називають «застарілими» legacy-системами, оскільки багато з них функціонують десятиліттями та потребують модернізації. Оновлювати такі системи складно, адже їх безперервна експлуатація є критично важливою для щоденного функціонування багатьох банків. У короткостроковій

перспективі набагато простіше і дешевше допрацьовувати прогалини в існуючих системах. Однак у довгостроковій перспективі це призводить до збоїв у роботі, і консервативні банки можуть втратити конкурентні позиції через громіздкі технологічні інфраструктури. Фінансово-технологічні компанії (фінтех), натомість, використовують новітні веб-орієнтовані технології, так звані «de novo»-системи, для надання фінансових послуг та змагаються з консервативними банками. На відміну від своїх старших конкурентів, ці компанії не обтяжені застарілими системами. Проте міграція на нові платформи несе з собою високі ризики, так TSB Bank у 2018р. у межах оновлення своєї IT-інфраструктури банк переніс корпоративні та клієнтські дані на нову платформу. Хоча саме перенесення даних пройшло успішно, нова система вийшла з ладу та у результаті банк втратив можливість надавати основні банківські послуги як у відділеннях, так і через телефон, онлайн-банкінг та мобільні застосунки для понад 5,2 мільйона клієнтів. Ситуація тривала впродовж кількох місяців. У зв'язку з цим TSB було оштрафовано на £48,6 мільйона, а також виплачено £32,7 мільйона компенсацій постраждалим клієнтам [6].

У 1989 році розвиток голосових банківських сервісів лише розпочинався. Нині ж, у більшості контакт-центрів саме голосові боти на основі штучного інтелекту стають першою точкою взаємодії клієнта з банком. Такі боти працюють за принципом розпізнавання ключових слів і мовленнєвих патернів у висловлюваннях клієнтів та скеровують їх до відповідного спеціаліста. Наприклад, якщо клієнт згадує слово «іпотека», система автоматично перенаправляє його до іпотечного консультанта. Для банків це означає значну економію часу персоналу, який може бути зосереджений на вирішенні складніших і нетипових завдань. Крім того, інтеграція таких ботів у загальну інфраструктуру обслуговування клієнтів дозволяє оптимізувати навантаження на кол-центри, зменшити час очікування та покращити якість взаємодії з клієнтом.

Інтелектуальні голосові рішення, зокрема на основі Natural Language Processing (NLP) та Machine Learning, активно впроваджуються великими банками, як Bank of America із системою Erica, так і фінтех-компаніями, які пропонують кастомізовані AI-рішення для обслуговування клієнтів, наприклад Revolut, необанк із Великобританії, одним з засновників якого є українець В. Яценко, використовує AI для швидкого обслуговування клієнтів.

З роками голосові боти стали значно точнішими, що дозволило їм надавати ефективнішу підтримку і відкриває перспективу для використання як механізми по роботі з простроченою заборгованістю на ранніх стадіях, шляхом інформування клієнтів про суму і строки погашення заборгованості. Покращення базових технологій, зокрема в галузі обробки природної мови Natural Language Processing, (NLP), сприяли появі цифрових голосових асистентів — систем, здатних не лише розпізнавати запити, а й інтерпретувати наміри користувачів у контексті.

У минулому підхід до управління ризиками в банківській сфері був надто реактивним. Банки зосереджувалися переважно на вже реалізованих ризиках, через що нові загрози могли залишитися поза увагою. У деяких фінансових установах функція управління ризиками базувалася на використанні примітивних інструментів, таких як електронні таблиці або застаріле програмне забезпечення для роботи з базами даних. Ці інструменти часто були недостатніми для формування комплексного уявлення про сукупні ризики, яким піддається установа. Сьогодні банки активно використовують великі обсяги як внутрішніх, так і зовнішніх даних Big Data для побудови прогностичних моделей управління ризиками. Алгоритми машинного навчання дозволяють обробляти більш об'ємні та різноманітні джерела інформації, формуючи точніші й своєчасні оцінки ризиків. Наприклад, Банк Італії використовував алгоритми для аналізу даних з вебсайтів нерухомості з метою оцінки стану житлового ринку

країни [1]. Якісні дані дозволяють банкам ефективніше прогнозувати ймовірність неповернення кредитів.

Системи управління ризиками постійно оновлюються на основі макроекономічних показників (інфляція, процентні ставки, рівень безробіття, динаміка цін на нерухомість), даних від кредитних бюро та інших фінансових установ (наприклад, кредитні зобов'язання клієнтів перед іншими організаціями), а також внутрішньої інформації про клієнтів (транзакції, платіжна дисципліна тощо). Це забезпечує актуальну, прогнозовану та персоналізовану оцінку ризиків — як на рівні окремого позичальника, так і на рівні всього портфеля установи.

До провідних практик цифрової трансформації роботи з проблемними активами належать:

1. створення централізованих платформ для обліку і передачі кредитної інформації, як European DataWarehouse, створене під егідою ЄЦБ [5];
2. використання AI/ML для оцінки ризиків та прогнозування платежів [3];
3. впровадження стандартів NPL Transaction Templates від ЕБА [4];
4. розвиток цифрових екосистем реструктуризації та аукціонів проблемних активів (наприклад, Hellenic Asset Development Fund у Греції) [7].

В Україні, на думку автора, процес цифровізації управління проблемною заборгованістю сповільнюється через:

1. відсутність єдиної національної платформи обліку NPLs;
2. правову невизначеність у застосуванні цифрових доказів;
3. недостатню сумісність ІТ-систем банків із сучасними аналітичними сервісами.

Для ефективного запозичення європейських практик необхідні:

1. розробка національного цифрового реєстру проблемних активів;

2. модернізація правової бази у сфері fintech;
3. пілотні проєкти на базі державних банків;
4. підвищення цифрової грамотності фахівців фінансового сектору.

Ефективне управління проблемними активами потребує глибокої трансформації традиційних підходів. В умовах глобальної цифровізації та технологічної інтеграції з ЄС, Україна має нагоду застосувати інноваційні інструменти для формування моделі Smart Recovery, яка дозволяє автоматизувати, персоналізувати та пришвидшити процеси обробки проблемних кредитів [8].

Модель Smart Recovery ґрунтується на застосуванні таких технологій:

1. **AI/ML-алгоритмів** для класифікації боржників та прогнозування оптимальних сценаріїв стягнення;
2. **Big Data-платформ** для консолідації даних із внутрішніх і зовнішніх джерел (податкові реєстри, судові рішення, соцмережі тощо);
3. **Блокчейн-рішень** для прозорого документування реструктуризаційних процедур і автоматизації контрактів (smart contracts);
4. **Digital collection tools** — цифрові канали взаємодії з клієнтами на основі поведінкової аналітики.
5. **Інтелектуальні CRM-системи**: персоналізоване управління клієнтами та підбір стратегії стягнення на основі аналізу транзакцій і взаємодії
6. **Фінансові API та хмарні платформи**: забезпечують інтеграцію внутрішніх і зовнішніх джерел даних, підтримку мобільних застосунків та доступ до сервісів третіх сторін
7. **Автоматизація бек-офісу**: цифрові боти обробляють рутинні процеси, зменшуючи витрати та помилки пов'язані з людським фактором.

Інноваційні цифрові рішення у сфері управління проблемними активами створюють підґрунтя для нової епохи реструктуризації в банківському секторі України. Їх впровадження сприятиме інтеграції в

європейську фінансову інфраструктуру, зміцненню фінансової стійкості та зростанню довіри інвесторів. Поточний високий рівень прибутковості банківської системи України створює сприятливу можливість для банків інвестувати у майбутню ефективність і сталий розвиток.

Список використаних джерел:

1. Cipollone P. The experience of 10 years of data in Central Banking – from gathering real-time data and big data to challenges like storage or skills [Електронний ресурс] / Banca D'Italia (29.09.2022). URL : https://www.bancaditalia.it/pubblicazioni/interventi-direttorio/int-dir-2022/Cipollone_future_of_central_banking_29_settembre_2022_Vilnius.pdf
2. Deloitte. AI in the management of NPLs: Unlocking strategic value (2021). URL : <https://www2.deloitte.com/global/en/insights/industry/financial-services/artificial-intelligence-in-non-performing-loans.html>
3. European Banking Authority. Implementing Technical Standards on NPL transaction data templates. URL : <https://www.eba.europa.eu/legacy/regulation-and-policy/regulatory-activities/credit-risk/implementing-technical-standards-npl>
4. European Banking Authority. NPL Transaction Data Templates (2023). URL : <https://www.eba.europa.eu/eba-publishes-updated-npl-transaction-data-templates>
5. European DataWarehouse. URL : <https://eurodw.eu>
6. Financial Conduct Authority. TSB fined £48.65m for operational resilience failings (2022). URL : <https://www.fca.org.uk/news/press-releases/tsb-fined-48m-operational-resilience-failings>
7. Hellenic Republic Asset Development Fund. URL : <https://hradf.com>
8. McKinsey & Company. The analytics-enabled collections model. URL : <https://www.mckinsey.com/capabilities/risk-and-resilience/our-insights/the-analytics-enabled-collections-model>
9. Національний банк України. URL : <https://bank.gov.ua/ua>

Alefrenko Oleksandr

**INNOVATIVE DIGITAL SOLUTIONS IN BANK NON-PERFORMING ASSET
MANAGEMENT AND OPPORTUNITIES FOR INTEGRATION INTO THE
EUROPEAN FINANCIAL AREA**

Abstract. The paper explores modern digital tools and technologies, including those already implemented across EU countries, aimed at enhancing the efficiency of non-performing assets management. It provides an overview of the potential implementation of Cloud Computing, Big Data, APIs, Blockchain, and artificial intelligence in areas such as analytics, credit scoring, stress testing, fraud detection, and cybersecurity risk mitigation. Special attention is given to the prospects for digital transformation in Ukraine within the context of European integration.

Keywords: Management, non-performing asset management, innovation, distressed assets, Big Data, artificial intelligence, NLP.

УДК 330.341.1:338.246.2(477)

Беженар І. М.

к.е.н., старший дослідник, ст. науковий співробітник,
ННЦ «Інститут аграрної економіки»

Inna_bezhenar@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4584-9062>

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК ТА ТЕХНОЛОГІЧНА МОДЕРНІЗАЦІЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Анотація. Україна в умовах воєнного протистояння та майбутнього післявоєнного відновлення стоїть перед необхідністю глибоких структурних змін у економіці. Інновації та технологічна модернізація є ключовими драйверами стійкого зростання, які дозволять не лише подолати наслідки війни, але й забезпечити конкурентоспроможність країни на шляху до інтеграції з ЄС. Війна прискорила розвиток вітчизняних оборонних технологій (безпілотники, кібербезпека, радіоелектронна боротьба). Порушення ланцюгів поставок змусили Україну розвивати власне виробництво (агротехніка, енергетика, ІТ). Під час війни інновації допомагають стабілізувати економіку, наприклад, через експорт ІТ-послуг та розвиток оборонних технологій. Це створює нові робочі місця та зменшує залежність від імпорту.

Розвиток високотехнологічних галузей в майбутньому передбачає інновації в : ІТ-сектор (аутсорсинг, продуктові компанії, штучний інтелект), Агротех (точне землеробство, біотехнології), зелену енергетику (водень, сонячні та вітрові електростанції), використання ІоТ, АІ та автоматизації для підвищення ефективності виробництва.

Інтеграція до ЄС передбачає адаптацію до європейських норм, зокрема в енергетиці та промисловості (екологічні вимоги, цифровий ринок, захист інтелектуальної власності), співпрацю з ЄС у сфері технологій безпеки та кіберзахисту. Це відкриває доступ до європейських ринків і фондів, але потребує реформ та інвестицій.

Інновації, такі як цифровізація та зелені технології є ключовими для підтримки економіки України під час війни, зокрема в ІТ, енергетиці та агросекторі. Після війни вони можуть сприяти модернізації інфраструктури (включає «зелене відновлення» з використанням відновлювальної енергетики, що приваблює іноземні інвестиції), роблячи її

енергоефективною та стійкою, залученню інвестицій та інтеграції до ЄС через гармонізацію стандартів. Докази вказують на необхідність підтримки малого бізнесу, інвестицій у кадри та співпраці з ЄС, але залишаються виклики, як-от брак фінансування та кваліфікованих працівників.

Інноваційний розвиток та технологічна модернізація – це не лише шлях до відновлення України, але й стратегія її сталої конкурентоспроможності в Європі. Реалізація цієї політики вимагає скоординованих дій влади, бізнесу, науки та міжнародної підтримки.

Ключові слова: інновації, розвиток, післявоєне відновлення, технологічна модернізація, гармонізація, ЄС.

В умовах воєнного протистояння та з перспективою післявоєнного відновлення, інноваційний розвиток і технологічна модернізація стають вирішальними факторами і ключовими драйверами для забезпечення стійкого економічного зростання України та її успішної інтеграції до Європейського Союзу. Ці процеси дозволяють не лише відновити зруйновану економіку, але й трансформувати її в сучасну, конкурентоспроможну та сталу систему, орієнтовану на європейські стандарти.

Незважаючи на складні умови, Україна демонструє стійкість у сфері технологічних інновацій, зокрема у військовій галузі, ІТ-секторі та міжнародному співробітництві [1]. Інновації, зокрема в оборонно-промисловому комплексі, цифрових технологіях та агропромисловості, забезпечують економічну стабільність, створюючи нові робочі місця та зменшуючи залежність від імпорту. Наприклад, розвиток ІТ-сектору та стартап-екосистеми сприяє експорту високотехнологічних послуг, що є важливим джерелом валютних надходжень [2, 3]. Війна стала каталізатором для розвитку українських оборонних технологій. Ключові аспекти інноваційного розвитку в сучасних умовах: переорієнтація технологічного потенціалу на потреби оборонної промисловості; розвиток технологій, що мають як військове, так і цивільне застосування; створення стійких до руйнувань та кібератак інфраструктурних систем. Українські підприємства

вже демонструють значні успіхи у розробці безпілотних систем, засобів радіоелектронної боротьби, захищених комунікацій. Важливим аспектом є розвиток подвійних технологій (dual-use technologies), які можуть бути використані як у військовій, так і цивільній сферах, забезпечуючи синергетичний ефект. Наприклад, технології дронів, розроблені для військових цілей, знаходять застосування в сільському господарстві, логістиці та моніторингу інфраструктури. А в майбутньому можуть стати основою для подальшого експорту та комерціалізації.

Значна частина промислових потужностей була змушена релокалізуватися або адаптуватися до нових реалій (перенесення виробництва, спільні R&D проекти, технологічний трансфер). Це стимулювало впровадження гнучких виробничих систем, розподілених ланцюгів постачання та віддаленого управління виробництвом. Компанії активно впроваджують технології Industry 4.0, що дозволяють швидко перепрофілювати виробництво відповідно до потреб оборонного комплексу та цивільного ринку. Розвиток власного виробництва озброєння та технологій, підкріплений інвестиціями країн ЄС, знижує залежність від зовнішньої допомоги та створює нові робочі місця.

Руйнування енергетичної інфраструктури посилює необхідність розвитку децентралізованих та відновлюваних джерел енергії. Спостерігається значне зростання інвестицій у розподілену генерацію, системи зберігання енергії та розумні мережі, здатні функціонувати в умовах пошкоджень централізованої інфраструктури.

Тому першочерговими заходами післявоєнного відновлення, на нашу думку, мають бути: подальше впровадження енергоефективних та екологічно чистих технологій у відбудові зруйнованої інфраструктури (розвиток відновлюваної енергетики, технологій зберігання енергії, розумних енергетичних мереж та систем підвищення енергоефективності);

розвиток цифрових технологій для модернізації державного управління та надання послуг; автоматизація та роботизація виробництва для компенсації демографічних викликів.

Важливим аспектом є розвиток технологій для декарбонізації промисловості та транспорту, що відповідає європейському «Зеленому курсу». Відновлення зруйнованих міст відкриває можливість для впровадження концепцій «розумного міста» (smart city), що включають інтегровані системи управління транспортом, енергоефективні будівлі, цифрові системи надання адміністративних послуг. Особливу увагу варто приділити системам раннього попередження про загрози та ефективної евакуації населення.

Військові виклики стимулювали прискорення цифровізації, зокрема в державному секторі. Віддалена робота, е-уряд, кібербезпека стали критично важливими під час війни і заклали основу для подальшої цифровізації економіки. Зокрема, додаток «Дія» став інструментом взаємодії громадян з державою. Впровадження електронного врядування, GovTech-ініціатив та інтеграція української інноваційної екосистеми в європейські мережі (наприклад, Govtech4all) сприяють оптимізації державного регулювання та розвитку бізнесу. У травні 2023 року Україна активно почала просувати цифрові інструменти для економіки, попри воєнні виклики [3, 4]. Подальший розвиток цифрових платформ забезпечить модернізацію державних послуг, охорони здоров'я, освіти та соціального захисту.

Відродження промислових об'єктів має базуватися на високотехнологічних рішеннях, таких як автоматизація, використання IoT, AI та відновлювальної енергії, сучасних матеріалів, що особливо важливо для великих підприємств, які генерують попит на супутні послуги та підтримують малий бізнес [5]. Замість простого відновлення зруйнованих промислових об'єктів, доцільно впроваджувати нові технологічні рішення: адитивне виробництво (3D-друк), роботизацію, використання штучного

інтелекту для оптимізації виробничих процесів. Це дозволить не лише підвищити продуктивність, але й зменшити вразливість виробництва до майбутніх загроз.

Інтеграція до ЄС вимагає не лише економічної, але й інституційної модернізації (екологічні вимоги, цифровий ринок, захист інтелектуальної власності). Гармонізація законодавства, впровадження європейських стандартів у промисловості, енергетиці та агросекторі, а також участь у європейських програмах передвступної підготовки (наприклад, Govtech4all) сприятимуть технологічному прогресу. Членство в ЄС також відкриває доступ до європейських ринків і фондів, що є важливим для фінансування інноваційних проєктів [4].

Технологічна модернізація є необхідною умовою гармонізації української економіки з європейськими стандартами. Відбудова України має враховувати екологічні стандарти ЄС, включаючи використання відновлюваних джерел енергії та створення сталої інфраструктури [6]. Впровадження європейських регламентів, таких як REMIT для енергетичних ринків, сприяє прозорості та конкурентоспроможності [7]. Процес євроінтеграції вимагає суттєвої адаптації технічних регламентів, стандартів та процедур сертифікації до норм ЄС.

Важливим аспектом є розвиток інфраструктури якості (метрологія, стандартизація, акредитація), що відповідає європейським вимогам: гармонізація технологічних стандартів з нормами ЄС; включення до європейських інноваційних екосистем та дослідницьких програм; розвиток співпраці у сфері зелених технологій та цифрової трансформації тощо.

Інвестиції в атомну та відновлювальну енергетику, а також переробку альтернативних енергоносіїв (наприклад, біопалива з кукурудзи), є пріоритетами для енергетичної незалежності та відповідності стандартам ЄС [8].

Україна має потенціал для більш активної участі в програмах ЄС, зокрема Horizon Europe, що відкриває доступ до значних фінансових ресурсів та міжнародної дослідницької співпраці. Пріоритетними напрямками можуть стати зелені технології, цифрова трансформація, біотехнології та розумні матеріали.

Створення спеціалізованих інноваційних кластерів, що об'єднують виробництво, науково-дослідні установи та освітні заклади, може стати ефективним механізмом підвищення конкурентоспроможності української економіки. Особливо перспективними є кластери у сферах ІТ, аграрних технологій, відновлюваної енергетики та медичних технологій.

Чітка стратегія, синхронізована з європейськими планувальними циклами (наприклад, ДСРР-2027), має включати підтримку інновацій через податкові пільги для інноваційних підприємств (для стартапів та компаній, які інвестують у R&D), субсидії для високотехнологічних галузей та спрощення регуляторного середовища [8]. Необхідно розвивати різноманітні інструменти фінансування інноваційної діяльності: венчурні фонди (підтримка венчурного фінансування та краудфандингу), гранти для стартапів, механізми державно-приватного партнерства. Важливу роль можуть відіграти міжнародні фінансові організації та донори, які підтримують відновлення України [6]. Створення Трастового фонду солідарності з Україною для координації міжнародної допомоги, а також активна дипломатія для отримання статусу кандидата в ЄС, є ключовими для залучення ресурсів і технологій [9]. Стимулювання приватного сектору через державно-приватне партнерство та підтримка стартапів також сприятиме інноваційному розвитку, як і створення інноваційних хабів (на кшталт «Дія.City» для ІТ).

Удосконалення системи захисту прав інтелектуальної власності є критично важливим для стимулювання інноваційної діяльності. Потрібно

забезпечити ефективне функціонування патентних інституцій, спеціалізованих судів та механізмів боротьби з піратством.

Інвестиції в освіту та перепідготовку кадрів, особливо в технологічних галузях, забезпечать якісний людський капітал для економіки [10]. Реформування освітньої системи має бути спрямоване на розвиток креативного мислення, технічних навичок та підприємницької культури (реформа освіти з акцентом на STEM та підприємництво). Важливим елементом є посилення взаємодії між освітніми закладами та бізнесом, зокрема через дуальну освіту, спільні дослідницькі проекти та інкубаційні програми.

Інновації в сільському господарстві, такі як точне землеробство та діджиталізація логістики, сприяють підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності на європейських ринках [11]. Що стосується аграрного сектору, то напрямками інновацій в майбутньому можуть бути впровадження технологій точного землеробства, автоматизації виробничих процесів, біотехнологій для підвищення врожайності та стійкості сільськогосподарських культур. Розвиток вертикальних ферм та міського сільського господарства може стати важливим напрямком для забезпечення продовольчої безпеки в умовах зменшення доступу до традиційних сільськогосподарських угідь.

Подальший розвиток галузі ІТ полягає у розробці програмного забезпечення (аутсорсинг, продуктові компанії), кібербезпеки, штучного інтелекту та аналізу даних. Важливим напрямком є розвиток технологій для автоматизації бізнес-процесів та цифрової трансформації традиційних галузей економіки.

В галузі медицину розвитку потребують системи електронної охорони здоров'я, персоналізованої медицини та медичної реабілітації, що

особливо актуально в умовах значної кількості поранених військових та цивільних осіб.

Проте, постійна загроза дронно-ракетних обстрілів та бойових дій ускладнює залучення інвестицій і реалізацію довгострокових проєктів. Надійні гарантії безпеки є передумовою для економічного зростання, адже стабільність і безпека – ключові умови для залучення інвестицій [8].

Відновлення економіки потребує значних коштів (за оцінками, збитки від інфраструктурних руйнувань лише у 2022 р. вже перевищували 97 млрд доларів). Залежність від міжнародної допомоги у формі грантів, а не кредитів, є критичною для уникнення боргового навантаження [12].

Мобілізація та міграція призводять до браку кваліфікованих кадрів (багато фахівців виїхало), особливо в агросекторі та енергетиці [7].

Незважаючи на прогрес у лібералізації економіки, надмірне регулювання та корупція залишаються перешкодами для інновацій. Скорочення контролюючих органів та спрощення дозвільних процедур є необхідними кроками [13].

Отже, інноваційний розвиток і технологічна модернізація є невід’ємними складовими стійкого зростання України в умовах війни та післявоєнного відновлення та інтеграції до ЄС. Вони допоможуть відновити економіку, зробити її конкурентоспроможною та відповідати європейським стандартам. Однак через воєнні виклики та фінансові обмеження успіх залежить від міжнародної підтримки та реформ.

Успішна реалізація цих напрямків потребує системного підходу, що включає перегляд освітньої політики, розвиток інноваційної інфраструктури, удосконалення захисту інтелектуальної власності та створення ефективних механізмів фінансування інноваційних проєктів. Для цього необхідні чітка державна стратегія, міжнародна підтримка, лібералізація економічного середовища та інвестиції в людський капітал. Тобто реалізація цієї політики вимагає скоординованих дій влади, бізнесу,

науки та міжнародної підтримки. Можна перейняти досвід відбудови Німеччини після Другої світової чи Балканських країн. Програми ЄС (Horizon Europe, Digital Europe, фонди відновлення) можуть стати джерелом інвестицій в інновації. Інноваційні технології можуть сприяти швидкому відновленню економіки, зокрема через розвиток стратегічних галузей та підтримку стартап-екосистеми. Післявоєнне відновлення має ґрунтуватися на сучасних технологіях (відновлювана енергетика, енергоефективність, «розумні» міста).

Попри виклики, Україна має унікальну можливість використати повоєнне відновлення для створення «зеленої» цифрової та інноваційної економіки, яка стане основою для стійкого зростання і процвітання в складі ЄС. Інноваційний підхід до відбудови, заснований на зелених технологіях(водень, сонячні та вітрові електростанції тощо), енергоефективності та цифровізації, дозволяє не лише відновити інфраструктуру, але й модернізувати її, роблячи Україну привабливою для іноземних інвестицій.

Ці процеси дозволяють Україні не лише подолати наслідки війни, але й трансформувати економіку – здійснити якісний технологічний стрибок, що забезпечить конкурентоспроможність української економіки в глобальному контексті та прискорить інтеграцію до Європейського Союзу.

Список використаних джерел:

1. Ткач Д. Інноваційний потенціал України в умовах війни: тенденції та можливості. Вчені записки Університету «КРОК». 2024. № 3 (75). С. 31-35.
2. Пермінова С., Ситник Н., Чупріна М. Інноваційна діяльність в Україні в період воєнної агресії: тенденції та перспективи. Економіка та суспільство. 2024. № 59. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-59-62>
3. Інноваційні основи відновлення та розвитку країн після збройних конфліктів:інноваційний вимір: колективна монографія / за ред. Омеляненка В. А. Суми: Інститут стратегій інноваційного розвитку і трансферу знань, 2022. 280 с.

4. Цифрова трансформація економіки України в умовах війни. Травень 2023 року. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/tsyfrova-transformatsiya-ekonomiky-ukrayiny-v-umovakh-viyny-traven-2023> (дата звернення: 28.04.2025).
5. Якими мають бути стратегічні напрями відбудови національної економіки. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2022/09/1/691022/> (дата звернення: 28.04.2025).
6. Пальчиков В. М., Калашник М. Ю., Сергієнко О. А. Інноваційне місто за концепцією «Європейського зеленого курсу» у контексті післявоєнної відбудови України. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/0b20de3e-a19e-423d-800c-cbe40dd17162/content> (дата звернення: 28.04.2025).
7. Перехрестя реформ. URL: <https://pravo.ua/articles/perekhrestia-reform/> (дата звернення: 28.04.2025).
8. Про відновлення та регіональний розвиток після війни. URL: <https://www.csi.org.ua/news/pro-vidnovlennya-ta-regionalnyj-rozvytok-pislya-vijny/> (дата звернення: 28.04.2025).
9. Відбудова економіки: напрямки, важелі, інститути. URL: <https://epravda.com.ua/columns/2022/04/25/686208/> (дата звернення: 28.04.2025).
10. Моделі відновлення після руйнації: світові кейси для України. URL: <https://iaa.org.ua/articles/modeli-vidnovlennya-pislya-ruynacziyi-svitovi-kejsy-dlya-ukrayiny/> (дата звернення: 28.04.2025).
11. Перспективні галузі економіки, прогнози розвитку після війни. URL: <https://blog.youcontrol.market/pierspiektivni-ghaluzi-iekonomiki-proghnozi-rozvitku-pislya-viini/> (дата звернення: 28.04.2025).
12. Як нам відбудувати Україну. Успішні світові кейси повоєнного відновлення. URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-economy/3493522-ak-nam-vidbuduvati-ukrainu-uspisni-svitovi-kejsi-povoennogo-vidnovlenna.html> (дата звернення: 28.04.2025).
13. Економіка війни та повоєнний економічний розвиток України: проблеми, пріоритети, завдання. URL: <https://www.prostir.ua/?news=ekonomika-vijny-ta-povojennyj-ekonomichnyj-rozvytok-ukrajiny-problemy-priorytety-zavdannya> (дата звернення: 28.04.2025).

Bezhenar I. M.

INNOVATIVE DEVELOPMENT AND TECHNOLOGICAL MODERNIZATION OF UKRAINE'S ECONOMY

Abstract. In the context of military conflict and post-war recovery, Ukraine faces the need for profound structural economic changes. Innovations and technological modernization are key drivers of sustainable growth, enabling the country not only to overcome the consequences of war but also to enhance its competitiveness on the path to EU integration.

The war has accelerated the development of domestic defense technologies (drones, cybersecurity, electronic warfare). Disruptions in supply chains have spurred local production (agritech, energy, IT). Innovations help stabilize the economy through IT service exports and defense tech advancements, creating jobs and reducing import dependence.

Future growth hinges on high-tech sectors: IT (outsourcing, product companies, AI), agritech (precision farming, biotech), green energy (hydrogen, solar, wind), and Industry 4.0 solutions (IoT, automation). EU integration requires alignment with European standards (energy, industry, digital markets, IP protection) and access to EU funds, demanding reforms and investments.

Post-war recovery must prioritize green and digital technologies (renewable energy, smart grids, e-governance) to attract foreign investment and align with the European Green Deal. Challenges include funding shortages, brain drain, and regulatory barriers. Success depends on coordinated efforts by government, businesses, academia, and international support.

Keywords: innovations, development, post-war recovery, technological modernization, harmonization, EU.

УДК 637.52

Галенко О. О.

кандидат технічних наук, доцент,

Воронцов М. М.

аспірант,

Національний університет харчових технологій,

м. Київ, Україна

vorontsov@pro-fiber.com.ua

ПЕРСПЕКТИВИ ВИРОБНИЦТВА ПАШТЕТІВ ІЗ ЗАМІНОЮ ЖИРОВОЇ СИРОВИНИ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ КЛІТКОВИНИ

Виробництво паштетів із зниженим вмістом жирової сировини є перспективним напрямом досліджень, що не лише дозволяє розробляти продукти з меншою енергетичною цінністю, а й оптимізувати витрати основної сировини та покращити біологічну цінність готових виробів. Загалом можна виділити такі основні переваги розробки м'ясних продуктів із зниженим вмістом жиру:

Зменшення калорійності продукту. Заміна традиційного жиру на менш енергомісткі інгредієнти (гриби, клітковина, емульсії) дозволяє

знизити загальну калорійність продукту, що є корисним для споживачів, які прагнуть контролювати масу тіла [1; 5].

Покращення харчової цінності. Альтернативні інгредієнти часто містять харчові волокна, вітаміни, антиоксиданти або біологічно активні речовини, які позитивно впливають на здоров'я [3; 4].

Зниження вмісту насичених жирів. Використання рослинних жирів (наприклад, оливкової олії) замість тваринних сприяє покращенню ліпідного профілю продукту, що знижує ризик серцево-судинних захворювань [4].

Збереження або навіть покращення текстури та смакових властивостей. При правильному підборі замінників жирова текстура й смакові характеристики залишаються привабливими для споживачів.

Підвищення функціональних властивостей. Додавання інгредієнтів, таких як β -глюкан або харчові волокна, може сприяти поліпшенню травлення, зниженню рівня холестерину та підвищенню ситості [4; 5].

Поліпшення стабільності та терміну зберігання. Деякі замінники, зокрема емульсії з антиоксидантами, покращують стійкість продукту до окислення [4].

Ці переваги роблять технологію зниження вмісту жиру актуальною як для виробників, так і для споживачів, що прагнуть до більш здорового харчування.

У сучасних дослідженнях велика увага приділяється можливостям зменшення вмісту жиру та солі у м'ясних продуктах без погіршення їхніх органолептичних характеристик. Cerón-Guevara та співавт. [1] вивчали ефект часткової заміни жиру та солі у печінковому паштеті за допомогою борошна з грибів *Agaricus bisporus* і *Pleurotus ostreatus*. Дослідження показало, що така заміна сприяє зменшенню калорійності й поліпшенню харчової цінності без негативного впливу на смакові властивості.

Asyrul-Izhar та ін. [2] проаналізували ефективність різних фізичних форм жирозамінників (гелі, емульсії, порошки) у виробництві м'ясних виробів зі зниженим вмістом жиру. Автори підкреслюють, що оптимальні результати досягаються при поєднанні кількох типів замінників, залежно від специфіки продукту.

Domínguez та ін. [3] охарактеризували основні групи тваринних жирозамінників, такі як рослинні олії, гідроколоїди та харчові волокна. Вони наголошують на важливості балансу між покращенням харчової цінності та збереженням сенсорної якості.

Zajac із колегами [4] досліджували заміну насичених жирів у паштеті емульсією з оливкової олії з β -глюканом. Результати засвідчили, що така заміна не знижує органолептичні властивості продукту й сприяє його окисній стабільності.

Carvalho та співавт. [5] показали, що часткова заміна м'яса та жиру у яловичих бургерах гідратованою пшеничною клітковиною дозволяє знизити калорійність продукту без впливу на рівень ситості після споживання.

У зв'язку з наведеними перевагами розробки рецептур паштетів із зниженим вмістом жиру, в якості потенційного функціонально-технологічного компоненту запропоновано використати клітковину бамбука. **Порівняно з іншими видами клітковини, бамбукова клітковина має низку важливих переваг у технології м'ясних продуктів.** Вона майже повністю складається з нерозчинної целюлози (до 98 %), що дозволяє значно підвищити вихід готових виробів, покращити їх соковитість та стабільність структури після термообробки. У порівнянні з **пшеничною клітковиною**, яка є найдешевшою та досить популярною, бамбукова має перевагу у нейтральному смаку та кращій однорідності текстури. **Цитрусова клітковина**, навпаки, характеризується високим вмістом розчинних волокон, зокрема пектину, що забезпечує дуже високу

здатність утримувати воду), проте вона має виражений фруктовий запах, що обмежує її використання у традиційних м'ясних продуктах. Крім того, вона менш стабільна до термічного впливу, ніж бамбукова.

Таким чином, використання бамбукової клітковини залишається малодослідженою сферою у виробництві м'ясопродуктів із зниженим вмістом жиру та дозволяє використати переваги даного виду сировини для покращення основних характеристик готових паштетів із заміною жирової сировини.

Список використаних джерел:

1. Cerón-Guevara M. I., et al. Partial replacement of fat and salt in liver pâté by addition of *Agaricus bisporus* and *Pleurotus ostreatus* flour // *International Journal of Food Science and Technology*. – 2021. – Vol. 56, №12. – P. 6171–6181.
2. Asyrul-Izhar A. B., et al. Incorporation of different physical forms of fat replacers in the production of low-fat/reduced-fat meat products: which is more practical? // *Food Reviews International*. – 2023. – Vol. 39, №9. – P. 6387–6419.
3. Domínguez R., et al. Main animal fat replacers for the manufacture of healthy processed meat products // *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*. – 2024. – Vol. 64, №9. – P. 2513–2532.
4. Zajac M., et al. Partial replacement of saturated fats in liver pâté by an olive oil-in-water emulsion containing β -glucan shows no compromise in sensory and storage oxidation of lipids and protein // *Journal of the Science of Food and Agriculture*. – 2024. – Vol. 104, №9. – P. 5368–5380.
5. Carvalho L. T., et al. Partial replacement of meat and fat with hydrated wheat fiber in beef burgers decreases caloric value without reducing the feeling of satiety after consumption // *Meat Science*. – 2019. – Vol. 147. – P. 53–59.

УДК 330.341.1

Головатюк В. М.

ст.н.с., д.е.н., гол. н. с.

ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г. М. Доброва НАН України»,

Golovatyuk.VM@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9278-732X>

ІНТЕНСИВНІСТЬ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА РОЗРОБОК ЯК КЛЮЧОВИЙ ФАКТОР НАУКОВО-ЦЕНТРИЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ РОЗВИТКУ ТА ТЕХНОЛОГІЧНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Анотація. Дослідження спрямоване на вивчення факторів і проблем формування ефективних інструментів і механізмів нової моделі науково-інноваційної політики України.

Ключові слова: інтенсивність наукових досліджень, науково-центрична концепція, готовність до майбутнього виробництва, нематеріальні активи, конкурентоспроможність, суспільно-економічний розвиток.

Проблема впровадження ефективної моделі національної науково-інноваційної політики, спрямованої на нарощування інтенсивності наукових досліджень та розробок економічної системи країни, потенціалу її готовності до майбутнього наукоємного виробництва, а також, зокрема, і на нарощування потенціалу нематеріальних активів, як невід'ємної складової останнього, є вкрай актуальною для сьогодення (в умовах російсько-української війни) та залишатиметься такою і в післявоєнний період відновлення вітчизняної економіки. Забезпечення на цій основі конкурентоспроможного індустріально-інноваційного розвитку українського суспільства можливе за науково-центричної моделі політики формування наукоємно-орієнтованої національної економічної системи та відповідного суспільно-економічного середовища.

Дослідження й пошук ефективних механізмів та інструментів удосконалення методології управління зростанням інтенсивності наукових досліджень і розробок вітчизняної економічної системи пропонується здійснювати в контексті особливостей і закономірностей, характерних глобалізаційному процесу зростання інтенсивності наукових досліджень і розробок, як ключової ланки науково-центричної концепції розвитку та

технологічної модернізації українського суспільства, формування конкурентоспроможної наукоємно-орієнтованої індустріально-інноваційної національної економічної системи, а також її продуктивних сил.

Слід зазначити, що проблема розробки кількісних методів та конкретних вимірників і індикаторів інтенсивності наукових досліджень і розробок, як комплексної нематеріальної характеристики продуктивних сил економічної системи країни, достатньо ґрунтовно досліджувалась Г. М. Добровим. Зокрема, він вбачав можливість вивчати означене явище як за окремими конкретними показниками, так і за їх сукупністю. Динаміка змін у часі статистичних даних «...про кількість наукових результатів (відкриттів, винаходів); про кількість друкованих праць; про чисельність людей науки; про кількість та структуру наукових установ; про розміри капіталовкладень у науку та економічну ефективність наукових розробок; про частоту подальшого використання одного разу виконаних досліджень, тощо» створює певні можливості відстежувати тенденції розвитку наукових досліджень. Проте, такий підхід, на думку Г.М.Доброва, «...дозволяє характеризувати одну або декілька істотних рис розвитку науки». Водночас: «Сукупність їх дає можливість, хоч і побічно, але в ряді випадків досить об'єктивно, судити про темпи і тенденції змін у тому складному історичному явищі, яке називається наукою. Широкі можливості відкриває також розгляд подібних фактів у порівнянні з даними про темпи зростання конкретних галузей техніки та виробництва» [1, с. 21].

Інтенсивність наукових досліджень і розробок, як комплексна нематеріальна характеристика продуктивних сил країни, досить широко застосовується у сучасних дослідженнях Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ). Так, за методологією ВЕФ дослідження механізмів та інструментів нарощування потенціалу нематеріальних активів, у тій його частині, що стосується інтенсифікації наукових досліджень і розробок, є

органічною складовою вимірювання й оцінки потенціалу готовності економічної системи країни до майбутнього наукоємного виробництва. Зрозуміло, що зростання інтенсивності наукових досліджень та розробок сприяє нарощуванню потенціалів нематеріальних активів і готовності економічної системи країни до майбутнього наукоємного виробництва (табл. 1) та, водночас, формуванню ефективної наукоємно-орієнтованої національної економічної системи.

Вимірювання й оцінка інтенсивності наукових досліджень та розробок, як нематеріальної інтегральної характеристики, у контексті концепції готовності економічної системи країни до майбутнього наукоємного виробництва здійснювались у дослідженні ВЕФ за використання сукупності таких чинників [2]:

1) «витрати на дослідження та розробки (НДДКР) у відсотках від валового внутрішнього продукту (ВВП) країни. Витрати на дослідження та розробки — це поточні та капітальні витрати (як державні, так і приватні) на творчу роботу, яка систематично виконується з метою збільшення знань, включаючи знання про людство, культуру та суспільство, а також використання знань для нових застосувань. Дослідження та розробки охоплюють фундаментальні дослідження, прикладні дослідження та експериментальні розробки»;

2) «число опублікованих науково-технічних журнальних статей у розрахунку на мільярд ВВП країни у дол. США за паритетом купівельної спроможності. Підрахунок статей взято з набору журналів, охоплених Індексом наукового цитування (SCI) та Індексом цитування соціальних наук (SSCI)»;

3) «загальна кількість груп (сімейств) заявок на отримання патентів, поданих принаймні у двох із п'яти основних (IP5) патентних відомств у світі на мільйон осіб населення країни. П'ять основних відомств: Європейське патентне відомство (EPO), Патентне відомство Японії (JPO), Корейське

відомство інтелектуальної власності (KIPO), Державне відомство інтелектуальної власності Китайської Народної Республіки (SIPO) та Управління патентами і торговими марками США (USPTO)».

Отже, враховуючи визначення наведених чинників, зрозуміло, що у дослідженні ВЕФ, згідно його методології, вимірювання й оцінка інтенсивності наукових досліджень та розробок здійснені у контексті концепції нарощування потенціалів нематеріальних активів і готовності економічної системи країни до майбутнього наукоємного виробництва. Означене обумовлено тією обставиною, що видатки на дослідження та розробки визначені Міжнародним стандартом бухгалтерського обліку 38 (нематеріальні активи) [3] як нематеріальний актив. Разом з тим, публікаційна та патентна активність теж є нематеріальними активами.

Таблиця 1

Вимірювання й оцінка інтенсивності наукових досліджень і розробок в Україні та деяких провідних країнах світу за методологією ВЕФ у контексті формування наукоємно-орієнтованого соціально-економічного середовища, 2014-2016 рр. (досліджувалось 100 країн) [2]

Показники	Україна		Польща		Німеччина		США	
	Значення	Ранг	Значення	Ранг	Значення	Ранг	Значення	Ранг
2.13. Витрати на НДДКР, % ВВП	0,7	50	1,0	38	1,9	20	2,7	10
2.14. Науково-технічні публікації, кількість на мільярд ВВП країни у дол. США за паритетом купівельної спроможності	12,2	51	25,1	31	25,7	28	19,8	34
2.15. Заявки на патенти, кількість на мільйон осіб населення країни	1,08	58	10,35	29	257,50	4	124,71	11
Наукоємність робочої сили, % [*]	37,6	26	37,6	25	44,2	14	38,0	24
Число дослідників на млн населення, 2015 р.	1006		2139		4431		4232	
Індекс людського розвитку, 2015 р. (188 країн)	0,743	84	0,855	36	0,926	4	0,920	10

* – вимірюється питомою вагою «частини робочої сили в сукупному працюючому (зайнятому) населенні країни, професійно-кваліфікаційний рівень якої ґрунтується на глибоких знаннях» [2, с. 45].

Джерело: побудовано автором за матеріалами: [2, 4].

Із наведених даних табл. 1 видно (використовуються суми рангів показників 2.13, 2.14, 2.15 для кожної із країн), що, по-перше, інтенсивність наукових досліджень та розробок загалом має тенденцію до зростання зі зростанням витрат на наукові дослідження та розробки, по-друге, інтенсивність наукових досліджень та розробок в Україні суттєво поступається відповідним показникам провідних світових економік. За таких обставин (особливо за сучасних умов російсько-української війни) досить складно в українському соціально-економічному середовищі формувати ефективну наукоємно-орієнтовану національну економічну систему, спроможну ефективно нарощувати потенціали нематеріальних активів, готовності до майбутнього наукоємного виробництва та конкурувати з економіками глобального соціально-економічного середовища.

Водночас слід зазначити, що публікаційний потенціал національної економічної системи все ж зростає. Так, упродовж 2014-2019 рр. (до коронавірусного періоду) число опублікованих статей у вітчизняних та зарубіжних наукових фахових журналах зросло на 59,9%, число статей, що увійшли до міжнародних баз даних зросло на 64,3%. Важливо, що при цьому зростала і їхня питома вага від числа опублікованих статей у вітчизняних та зарубіжних наукових фахових журналах (у 2014 р. вона складала 25,3%, у 2019 р. – 26,0%) [5]. Означене засвідчує про зростання участі вітчизняного науково-дослідницького потенціалу у наукових та інноваційно-технологічних процесах глобального соціально-економічного середовища.

Якщо розглянути означену тенденцію щодо зростання публікаційної активності вітчизняних науковців у відносних показниках, то зростання зберігається, але дещо з меншою інтенсивністю. Так, число опублікованих статей за означений період у вітчизняних та зарубіжних наукових фахових журналах у розрахунку на мільярд ВВП країни у дол. США за паритетом

купівельної спроможності теж зросло, але меншою мірою, на 21,3%. Число статей, що увійшли до міжнародних баз даних у розрахунку на мільярд ВВП країни у дол. США за паритетом купівельної спроможності зросло на 24,6%.

Дещо інша тенденція характерна щодо заявок на винаходи та корисні моделі від національних заявників. Так, упродовж 2014-2019 рр. число заявок від національних заявників на винаходи зменшилось на 14,4%, на корисні моделі – на 9,7%. У розрахунку на мільйон населення країни означені показники такі: число заявок на винаходи зменшилось на 12,2%, на корисні моделі зменшилось на 7,4%.

Таким чином, в українському соціально-економічному середовищі, при зростанні в останній період публікаційної активності, характерна все ж тенденція на зниження людського потенціалу у сфері інтелектуальної власності.

Слід також зазначити, що в українському суспільстві склалась парадоксальна ситуація: на противагу низькій зацікавленості органів державної влади в ефективному наукоємно-інноваційному розвитку національної економічної системи характерними є досить висока суспільна довіра до науки і соціальний запит на неї. Цей парадокс означає, що суспільна функція науки в українському соціально-економічному середовищі реалізується з низькою продуктивністю, що призводить до подальшого посилення відриву науки від суспільства. Підтвердженням цьому може бути хоча б та обставина, що впродовж 2015-2019 рр. наукоємність ВВП української економічної системи зменшилась у 1,28 раза, натомість (за матеріалами досліджень Інституту соціології НАН України) за цей же період соціальний запит на науку та рівень довіри в українському суспільстві до вчених зросли з 51,1% до 56,1% [6, с. 465].

Таким чином, із трьох показників, які в міжнародних дослідженнях використовуються для комплексного вимірювання й оцінки інтенсивності

наукових досліджень та розробок, лише публікаційна активність сприяє, на даний час, нарощуванню потенціалу нематеріальних активів в українському соціально-економічному середовищі, а значить і нарощуванню потенціалу готовності економічної системи країни до майбутнього наукоємного виробництва. Щодо інших двох чинників (наукоємність ВВП національної економічної системи, людський потенціал у сфері інтелектуальної власності), то їхні потенціали в умовах української реальності до коронавірусного періоду невпинно знижувались. Безумовно, що означена обставина не сприяє нарощуванню потенціалу такого нематеріального активу, яким є інтенсивність наукових досліджень та розробок, а також національного соціально-економічного середовища.

В контексті наведеного аналізу інтенсивності наукових досліджень та розробок у національному вимірі доцільно звернути увагу, що вітчизняна публікаційна активність науковців має тенденцію до зростання як у національному соціально-економічному середовищі, так і в глобальному. Зважаючи на означену обставину, пошук механізмів та інструментів удосконалення методології національного менеджменту нарощування потенціалу нематеріальних активів доцільно розглядати у контексті глобалізаційних процесів, що характерні для сучасної глобальної науково-технологічної політики як ключового фактору формування ефективної наукоємно-орієнтованої національної економічної системи, спроможної конкурувати з іншими економіками в глобальному соціально-економічному середовищі.

Наведений аналіз особливостей інтенсивності наукових досліджень та розробок у національному вимірі засвідчує, що нашій країні потрібна нова науково-центрична модель державної інноваційно-технологічної політики, яка, насамперед, повинна бути спроможною змінити усталений тренд зниження наукоємності вітчизняної економічної системи на її зростання. Важливо також змінити і тренд зниження людського потенціалу

у сфері інтелектуальної власності теж на його зростання. І в такий спосіб створювати суспільно-економічні умови сприятливі для формування ефективної наукоємно-орієнтованої національної економічної системи.

Аналіз особливостей оцінки інтенсивності наукових досліджень та розробок національного виміру у порівнянні з провідними економіками світової економічної системи засвідчує також про необхідність якнайшвидшого впровадження в Україні *нової науково-центричної концепції державної інноваційно-технологічної політики суспільно-економічного розвитку*.

Список використаних джерел:

1. Добров Г.М. Наука о науке. Введение в общее наукознание./ Добров Г.М. – Киев: Наукова думка, 1966. 272 с.
2. The Readiness for the Future of Production Report 2018. World Economic Forum, Switzerland. 253 p. URL: <https://www.weforum.org/reports/readiness-for-the-future-of-production-report-2018> (дата звернення: 30.04.2021).
3. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 38 «Нематеріальні активи». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-38_ukr_2016.pdf (дата звернення: 11.08.2024).
4. Human Development Report 2016. United Nations. USA, Washington. 286 p. URL: <https://hdr.undp.org/system/files/documents/2016humandevlopmentreportpdf1.pdf.pdf> (дата звернення: 17.11.2024).
5. Гнатуш В. Тренди ринку наукових публікацій: Україна. URL: <https://nim.media/articles/trendi-rinku-naukovikh-publikatsiy-ukrayina> (дата звернення: 19.08.2024).
6. Українське суспільство: моніторинг соціальних змін. Київ 2019. Інститут соціології НАН України. Випуск 6 (20). 517 с.

Golovatyuk V. M.

INTENSITY OF SCIENTIFIC RESEARCH AND DEVELOPMENT AS A KEY FACTOR OF THE SCIENCE-CENTRIC CONCEPT OF DEVELOPMENT AND TECHNOLOGICAL MODERNIZATION OF UKRAINIAN SOCIETY

Abstract. The study is aimed at studying the factors and problems of forming effective tools and mechanisms of a new model of scientific and innovative policy of Ukraine.

Keywords: intensity of scientific research, science-centric concept, readiness for future production, intangible assets, competitiveness, socio-economic development.

КООРДИНАЦІЙНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ НА РІВНЯХ ВРЯДУВАННЯ

Анотація. Досліджено процес координації процесу відновлення економіки. Наведено нормативно-правове забезпечення координації інноваційного відновлення. Проаналізовано види координаційного процесу, документи планування розвитку та їх проблематику. На прикладі Київщини розглянуто планування проєкту інноваційного відновлення на регіональному та місцевому рівнях.

Ключові слова: відновлення економіки, регіональний розвиток, вертикальна і горизонтальна координація, МСП, Київщина.

Відновлення економіки є актуальною потребою як в регіонах і територіях, які найбільше постраждали від руйнувань внаслідок війни так і на тих територіях, регіонах та у громадах, які менше постраждали від руйнувань, проте мають проблеми, пов'язані з наданням притулку внутрішньо переміщеним особам (ВПО), забезпеченням їх належними адміністративними та соціальними послугами. Все це є передумовою для відновлення й активізації економічного та соціального життя. Разом з тим, ці проблеми залишатимуться актуальними ще деякий час після війни, доки не будуть створені умови для повернення ВПО на їхні попередні місця проживання та роботи.

Відновлення здійснюється через координацію процесу розвитку та полягає у стратегічному плануванні цілей органами влади та їх досягнення через систему відповідних заходів. Аналіз координаційного процесу щодо

з'ясування сторін, що можуть негативно вплинути на відновлення економіки на прикладі Київщини є завданням даного дослідження.

Київська область одна з перших постраждала від наслідків російсько-української війни. 15 територіальних громад Вишгородського, Бучанського та Броварського районів були під окупацією – це 270 населених пунктів Київщини. Під час бойових дій, внаслідок обстрілів, авіанальотів, ракетних ударів в Київській області зафіксовані руйнування різного ступеню у 46 територіальних громадах з 69. Таким чином, більше 65% територій області зазнало руйнацій внаслідок російської збройної агресії [1].

Заходи з відновлення регіональної економіки, зокрема і її інноваційної складової здійснюється в рамках політики регіонального розвитку. Правовими засадами політики регіонального розвитку є закон України «Про засади державної регіональної політики» (далі - Закон), в якому регіональний розвиток визначається як «процес соціальних, економічних, екологічних, гуманітарних та інших позитивних змін у регіонах» [2].

Однією із головних складових політики регіонального розвитку є координація процесу економічного відновлення внаслідок війни та подальшого економічного розвитку у регіонах.

Згідно із Законом процес координації політики регіонального розвитку здійснюється у двох площинах: горизонтальній та вертикальній.

При горизонтальній координації поєднуються територіальний та секторальний підходи в результаті чого політика регіонального розвитку і відновлення економіки розробляється чітко профільними міністерствами і спрямована не тільки на регіони та громади як бенефіціарів її заходів, але в першу чергу на сектори, що мають найбільший вплив у регіонах. Проте для галузевих міністерств завдання регіонального розвитку часто відіграють другорядну роль порівняно з їхньою головною функцією підзвітності за галузеву політику, що часто нівелює аспект регіонального розвитку.

У випадку вертикальної координації політика розвитку і відновлення економіки розробляється як органами центральної влади так і місцевої виконавчої та органами місцевого самоврядування. Недоліком вертикальної координації є те, що громади мають найслабшу фінансову можливість для реалізації проєктів відновлення, як з точки зору їхніх бюджетів, так і з точки зору можливості брати позики. Це позначається на недофінансуванні менших місцевих проєктів. Тому в майбутньому процедуру відбору проєктів потрібно доопрацювати відповідно до принципу субсидіарності та необхідності посилення місцевого потенціалу управління проєктами і відповідальності за них.

В органах державної влади координація часто регламентується документами: стратегія, план дій, де основна увага приділяється розподілу завдань, дотриманню термінів і узгодженню різних інтересів галузевих міністерств і відомств у процесі реалізації політики. Але такі сторони координації які б враховували особисту ініціативу часто не беруться до уваги, хоча теж відіграють значну роль у процесі координації.

Українська влада активно почала розробляти та реалізовувати політику регіонального відновлення починаючи вже з 2022 року. Так 21 квітня 2022 року, Президент України створив Національну раду з питань відновлення України від наслідків війни та ініціював підготовку проєкту Плану відновлення України (ПВУ) на 2023-2032 роки. По суті це план заходів з післявоєнного відновлення та розвитку України, перелік пропозицій щодо пріоритетних реформ та стратегічних ініціатив, проєктів нормативно-правових актів, прийняття і реалізація яких є необхідними для ефективної роботи та відновлення України у воєнний і післявоєнний період. Важливу роль у ПВУ приділяється питанням науки та інноваційної політики. Зокрема до ПВУ включена програма розвитку секторів економіки з доданою вартістю на 33 проєкти із загальним бюджетом бюджетом 50 \$ млрд [3]. Проєкти переважно стосуються інноваційного розвитку сфери

інформаційних технологій, зокрема, інноваційних хабів, акселераторів, інкубаторів, платформ, венчурних фондів; сфери машинобудування та металургії, зокрема підвищення інноваційної активності підприємств; а також інноваційного розвитку сільського господарства України, як наприклад сприяння переходу агропродовольчого сектору до "зеленого" зростання, чи повернення сільськогосподарських земель в економічний обіг. Окремим важливим напрямком є створення технопарків, що забезпечуватимуть простір для співпраці/колаборацій, підтримуючу інфраструктуру для підприємців та підвищувати додану вартість у сфері ІТ та НДДКР. Заходи з відновлення та розвитку економіки включені до іншої національної програми «Покращення бізнес-середовища».

Важливим етапом фокусування уряду на післявоєнному відновленні стала реструктуризація Кабінету Міністрів України, в результаті якої міністерства, відповідальні за інфраструктуру та регіональний розвиток, були об'єднані в Міністерство розвитку громад, територій та інфраструктури України а також створено виконавчу установу – Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури України (Агентство відновлення). Проте це структурне об'єднання створює як ризики, так і можливості. У довгостроковій перспективі ризик пов'язаний із тим, що ця регіональна політика може стати надто орієнтованою на інвестиції як на інструмент розвитку і з меншим акцентом на підтримку інноваційної діяльності, малого і середнього підприємництва (МСП), освіту тощо. У короткостроковій перспективі ризик полягає в тому, що зусилля з реконструкції можуть випустити з поля зору перспективу розвитку.

Відповідно до Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року, яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30 серпня 2024 р. № 821-р, МСП - основа української економіки, що забезпечує дві третини доданої вартості і більше ніж 80 відсотків робочих місць [4].

Розвиток МСП стимулює конкуренцію на ринку і відповідне зростання конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу економіки, сприяє зміцненню середнього класу в суспільстві. Стратегічна ціль 2. передбачає - сприяння інноваційного розвитку, цифровій трансформації та “зеленому переходу”. В операційній цілі 2.1. «Сприяння інноваційній діяльності» акцентується на підтримці у прийнятті регіональних стратегій смарт-спеціалізації, що передбачає забезпечення збалансованого та рівного розвитку регіонів шляхом визначення галузей, в яких регіони мають конкурентні переваги, сприяння розвитку інновацій у визначених галузях та покращення координації дій між органами державної влади, органами місцевого самоврядування та приватним сектором.

Планування відновлення на регіональному та місцевому рівнях здійснюється на основі системи документів стратегічного планування та планування реалізації на всіх рівнях врядування. Ця система включає: Державну стратегію регіонального розвитку, стратегії регіонального розвитку, стратегії розвитку територіальних громад, а також додатково програми економічного і соціального розвитку.

Зміни до Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності», ухвалені 12 травня 2022 року, запровадили новий плановий документ – програму комплексного відновлення. Цей документ розробляється регіонами та територіальними громадами, які постраждали внаслідок війни.

Програми комплексного відновлення областей – розробляються за рішенням голови обласної державної адміністрації та затверджуються відповідною обласною радою; програми комплексного відновлення територій територіальних громад (їх частин) – розробляються за рішенням виконавчого органу сільської, селищної, міської ради та затверджуються відповідною місцевою радою, а також уповноваженим органом містобудування та архітектури обласної державної адміністрації.

Програми комплексного відновлення мають визначати основні просторові, містобудівні та соціально-економічні пріоритети політики відновлення і включати комплекс заходів щодо забезпечення відновлення території.

На Київщині розроблена і реалізується Програма комплексного відновлення території Київської області на 2023 – 2027 роки, яка затверджена рішенням Київської обласної ради від 17 жовтня 2023 року № 726-21-VIII. Виконання заходів Програми сприяє створенню умов для безпечного життя мешканців регіону, визначення основних просторових, містобудівних та соціально-економічних пріоритетів і комплекс пріоритетних заходів для забезпечення відновлення територій і населених пунктів Київщини, які постраждали внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, надзвичайних ситуацій, а також є місцями концентрації соціально-економічних, інфраструктурних, екологічних та інших кризових явищ. У даній Програмі реалізовується політика щодо інноваційного розвитку економіки, зокрема через плани післявоєнної відбудови та побудови 13 промислових кластерів [1]. У напрямі 5 - «Розвиток потенціалу територіальних громад Київської області» сфокусовано на створенні конкурентоспроможності та створенні додаткових конкурентних переваг за рахунок ефективного використання інвестиційного потенціалу регіону, розвитку промисловості, стимулювання активізації інноваційної діяльності, сприяння підвищенню ділової активності суб'єктів малого та середнього бізнесу на період 2022-2024 років.

З метою відновлення економічного потенціалу області, а також підвищення конкурентоспроможності підприємств області, розвитку інноваційних виробництв, подолання регіональних диспропорцій, викликаних внутрішніми та зовнішніми чинниками, передбачається створення економічних кластерів на Київщині, як центрів ділової активності на регіональному рівні, які характеризуються спільними

ознаками та проблемами розвитку, у межах яких реалізуються спеціальні для цієї території програми регіонального розвитку.

Такі економічні кластери об'єднують виробників основної та суміжних галузей, постачальників засобів виробництва, комплектуючих, послуг, наукові, освітні установи, інституції підтримки бізнесу та стануть запорукою сильної економіки області. Всебічна підтримка розвитку економічних кластерів дасть можливість створити нові робочі місця з достойним рівнем заробітної плати для мешканців регіону та внутрішньо переміщених осіб, зменшити маятникову міграцію між областю та м. Києвом, забезпечити збільшення податкових надходжень до місцевих бюджетів. Перш за все, економічні кластери будуть створюватися у місцях концентрації промислових підприємств, навколо індустріальних парків та існуючих промислових зон у регіоні.

Одним з найбільш амбітних інвестиційних проєктів, що входить до плану заходів як обласної стратегії так і програми комплексного відновлення території Київської області на 2023 – 2027 роки є будівництво Bucha Techno Garden – технопарку поруч із столицею загальною площею 3433 га, що має на меті підвищити інноваційний потенціал та інвестиційну привабливість Бучанської та сусідніх територіальних громад при взаємодії усіх гілок влади та місцевих жителів. Bucha Techno Garden включатиме логістичний, індустріальний, медичний кластери та IT-кластер. Прогнозований результат реалізації – 320 млн дол. США залучених інвестицій, понад 3000 нових робочих місць. Зазначений Проєкт також включений на місцевому рівні до Програми відновлення Бучанської міської територіальної громади «VDOMA KRASHCHE», що затверджена рішенням Бучанської міської ради від 20.09.2022 № 3151-33-VIII. Передбачається, що проєкт стане «Економічним магнітом» в громаді має стати територія концепція якого має на меті підвищення інвестиційної привабливості Бучанського району, кластерний розвиток, розвиток кадрового потенціалу,

створення робочих місць, ефективна взаємодія усіх суб'єктів інноваційної діяльності на території київського регіону [5].

Передбачається, що запорукою сильної економіки Київщини у наступні роки стане активна політика у напрямку підтримки розвитку зареєстрованих індустріальних парків та створення нових, розбудови промислових зон області, а також сприяння залученню інвестиційних ресурсів для реалізації масштабних проєктів, що передбачають створення робочих місць та сприятимуть збільшенню надходжень до місцевих бюджетів. Саме тому, одним з ключових завдань до 2027 року є розроблення плану з розбудови мережі індустріальних парків Київської області.

Таким чином процес економічної координації та відновлення є багаторівневим і тривалим про що свідчить структурна перебудова Кабінету Міністрів з 2022 року та планування на різних рівнях врядування базуючись на принципі субсидіарності. Слабка фінансова спроможність громад, зацикленість на секторальності регіонального розвитку мають негативний вплив на процес координації економічного відновлення. У стратегічних документах як центральних так і регіонального та місцевого рівнів важливе місце у плануванні економічного відновлення займає інноваційний розвиток. Це відображено у програмі комплексного розвитку, обласній стратегії Київщини, плані заходів тощо. Розглянуте питання організаційно-планувального процесу потребує подальших досліджень у розкритті проблематики фінансових інструментів розвитку регіонів і громад.

Список використаних джерел:

1. «Програма Комплексного відновлення території Київської області на 2023-2027 роки» URL : [Microsoft Word - U-LEAD_CoordinationReconstruction_RegPolicy_May2023_final_UA](#) (дата звернення: 07.05.2025).

2. Закон України «Про засади державної регіональної політики». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/156-19> (дата звернення: 10.05.2025).

3. «План відновлення України». URL : <https://recovery.gov.ua/> (дата звернення: 11.05.2025).

4. Розпорядження КМУ від 30 серпня 2024 р. № 821-р «Про схвалення Стратегії відновлення, сталого розвитку та цифрової трансформації малого і середнього підприємництва на період до 2027 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/821-2024-%D1%80#Text> (дата звернення: 10.05.2025).

5. «Програми відновлення Бучанської міської територіальної громади «VDOMA KRASHCHE». URL : <https://bucha-rada.gov.ua/content/vdoma-krasche-programa-vidnovlennya-buchanskoyi-gromady> (дата звернення: 11.05.2025).

Oleksandr Kaplynskyi

COORDINATION PROBLEMS OF ECONOMIC RECOVERY AND DEVELOPMENT AT GOVERNMENT AND LOCAL LEVELS

Abstract. The process of coordinating the process of economic recovery is studied. The regulatory and legal support for the coordination of innovative recovery is presented. The types of coordination process, development planning documents and their problems are analyzed. Using the example of the Kyiv region, the planning of an innovative recovery project at the regional and local levels is considered

Keywords: economic recovery, regional development, vertical and horizontal coordination, SMEs, Kyiv region

УДК 327:330.341.1: 331.5

Кольцов Р. В.

аспірант спеціальності 051 «Економіка»,
ВНЗ «Київський університет ринкових відносин»

ІННОВАЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Анотація. Автором розглядається роль інноваційної інфраструктури як ключового чинника трансформації ринку праці України в умовах євроінтеграції. Проаналізовано сутність та структуру інноваційної інфраструктури. Підкреслено, що ці елементи створюють нові можливості для

розвитку самозайнятості, високотехнологічного підприємництва та модернізації моделей зайнятості. У центрі уваги – зміна структури попиту на професії, актуалізація гнучких форм праці та міждисциплінарних компетентностей. Висвітлено вплив євроінтеграційного курсу, зокрема реалізації програм Horizon Europe і Smart Specialisation, на адаптацію української інноваційної політики до європейських стандартів. Актуалізовано необхідність формування національної стратегії розвитку інноваційної інфраструктури, орієнтованої на потреби ринку праці, підтримку підприємництва та посилення інтеграції в європейський науково-інноваційний простір.

Ключові слова: ринок праці, інновації, інноваційна інфраструктура, євроінтеграція.

В умовах активізації євроінтеграційних процесів та війни Україна стикається з необхідністю глибокої структурної перебудови економіки, зокрема ринку праці. Серед ключових чинників, що впливають на характер цієї трансформації, вирізняється розвиток інноваційної інфраструктури. Її формування не лише створює нові можливості для зайнятості, але й змінює вимоги до кваліфікації працівників, стимулює розвиток підприємництва, підвищує конкурентоспроможність людського капіталу.

Інноваційна інфраструктура як підсистема інноваційної системи має функціональне призначення, яке виявляється в наданні послуг для підтримки інноваційного процесу, забезпечення безперебійної реалізації його етапів. Основа цієї категорії виявляється в оптимальному поєднанні суб'єктів та об'єктів, що діють відповідно до поставлених інноваційних цілей і завдань [1]. Якщо економічна діяльність розвивається завдяки внутрішнім механізмам (зростаючі потреби суспільства, поділ праці та ринкова конкуренція), то інноваційна діяльність ґрунтується передусім на прагненні до новизни,

самовдосконалення та пізнання. Вона спирається на власну методологічну основу, передбачає послідовне накопичення знань, практичного досвіду та впровадження нових технологічних рішень [2, с. 38].

Інноваційна інфраструктура є складовою сучасної економіки, яка поєднує в собі інститути, механізми та простори, що сприяють створенню, впровадженню та комерціалізації інновацій. Саме вона формує сприятливе середовище для виникнення нових ідей, підтримки підприємницьких ініціатив, прискорення цифрової трансформації та формування сучасного ринку праці.

До інноваційної інфраструктури можна віднести [3-8]:

1) Технопарки – зони економічної активності, які поєднують потенціал університетів, науково-дослідних структур, промислових підприємств і суб'єктів інноваційної інфраструктури регіонального, загальнодержавного та міжнародного рівнів.

2) Бізнес-інкубатори – структури, що надають підприємцям доступ до ресурсів, щоб допомогти їм успішно розвивати свої бізнес-проекти.

3) Акселератори – програми інтенсивної підтримки стартапів задля прискорення їх розвитку.

4) Центри трансферу технологій – це установи, що забезпечують передачу наукових розробок до реального сектору економіки, сприяючи впровадженню інновацій.

5) Стартап-хаби – простори, що об'єднує стартапи, інвесторів, менторів та інші ресурси для сприяння розвитку інноваційних компаній.

6) Інноваційні кластери – це об'єднання взаємопов'язаних компаній, науково-дослідних установ та інших організацій, які співпрацюють у певній галузі для підвищення конкурентоспроможності та стимулювання інновацій.

7) Наукові установи, що працюють спільно з бізнесом – науково-дослідні організації, які активно взаємодіють з підприємствами для впровадження

наукових розробок у виробництво (наприклад, Центр досліджень інтелектуальної власності та трансферу технологій НАН України, який здійснює наукові дослідження та сприяє передачі технологій до бізнесу).

Всі вони в сукупності створюють умови для генерації, комерціалізації та поширення інновацій, формуючи сучасне середовище праці. Наприклад, в Україні зареєстровано 75 індустріальних парків, з яких 13 додано до реєстру у 2023 році, а ще 2 – у 2024 році [9]. Існує понад 70 бізнес-інкубаторів, але активно працюють близько 10, що становить лише 15% від загальної кількості [10].

Інноваційна інфраструктура прямо впливає на трансформацію структури зайнятості. В умовах стрімкого технологічного розвитку спостерігається зростання попиту на нові професії, зокрема ІТ-спеціалістів, інженерів, проєктних менеджерів, фахівців із трансферу технологій та аналітиків даних. Паралельно з цим, посилюється тенденція до самозайнятості, розвитку малого високотехнологічного бізнесу, стартапів, що отримують підтримку через інноваційні платформи. Змінюються й моделі зайнятості: дедалі популярнішими стають гнучкі графіки роботи, дистанційна або гібридна праця, а також міждисциплінарний підхід до професійної діяльності. Це вимагає нових навичок, адаптивності й безперервного навчання.

За результатами Дослідження ринку праці України, в 2024 році 88% компаній відкривали нові вакансії, 87% підвищували зарплату, а 71% зіткнулися з дефіцитом кваліфікованих кадрів [11]. У 2025 році очікується подальше підвищення зарплат (88% компаній), розширення штату (46%) та збільшення бюджетів на навчання (33%). Головними викликами залишаються дефіцит кадрів, мобілізація та відтік персоналу за кордон. Все це підкреслює важливість інтеграції інновацій у різні сектори економіки, що сприяє створенню нових робочих місць та зміні структури зайнятості.

Євроінтеграційний вектор розвитку посилює ці процеси, адже інтеграція

у спільний європейський простір вимагає гармонізації національних політик із відповідними підходами ЄС. Україна поступово узгоджує свої стратегії розвитку інноваційної інфраструктури із загальноєвропейськими рамками, такими як програми Horizon Europe чи концепція Smart Specialisation. Програма Horizon Europe є ключовою ініціативою Європейського Союзу з фінансування досліджень та інновацій, спрямованою на вирішення глобальних викликів, таких як зміна клімату, досягнення цілей сталого розвитку та підвищення конкурентоспроможності ЄС. Загальний бюджет програми становить 95,5 млрд євро [12].

20 грудня 2023 року в Києві було офіційно відкрито Офіс програми Horizon Europe. Він функціонує як підрозділ Національного фонду досліджень України та спрямований на надання інформаційної та консультаційної підтримки українським науковцям, інноваторам та іншим зацікавленим сторонам щодо участі в цій флагманській європейській програмі.

Його діяльність сприяє інтеграції України до Європейського дослідницького простору, що, у свою чергу, відкриває нові можливості для розвитку інноваційної інфраструктури та трансформації ринку праці [13].

Концепція Smart Specialisation (розумної спеціалізації) була адаптована Європейською комісією у 2010 році в рамках ініціативи «Інноваційний Союз». Ця стратегія спрямована на розбудову європейської спроможності в рамках розумного, сталого та інклюзивного розвитку [14]. Вона передбачає взаємозв'язок між наукою, освітою та економікою, а також об'єднання зусиль державного та приватного секторів для сприяння розвитку інноваційної конкурентоспроможності регіонів.

Вивчення та запровадження кращих європейських практик – від функціонування інноваційних кластерів до підходів у підготовці кадрів – відкриває нові горизонти для трансформації українського ринку праці. Важливою тенденцією є переорієнтація з традиційного розуміння «робочого

місця» на створення платформ для розвитку навичок, підприємливості та професійної мобільності, що відповідає принципам європейської моделі економіки знань. У цьому контексті інноваційна інфраструктура відіграє роль не лише каталізатора науково-технічного прогресу, а й середовища, де формуються міжсекторальні зв'язки, відбувається інтеграція освіти, науки та бізнесу, а працівники отримують доступ до можливостей для самореалізації та безперервного навчання.

Такі платформи (технопарки, інкубатори, кластери тощо) стають платформами не лише для праці, але й для розвитку підприємницького мислення, обміну досвідом, швидкої адаптації до змін на ринку. Це особливо актуально в умовах цифровізації та глобалізації, коли ключовим ресурсом стає не фізичний простір праці, а інтелектуальний потенціал, гнучкість і здатність до інноваційної діяльності. Зрештою, модернізація ринку праці через інструменти інноваційної інфраструктури створює основу для підвищення конкурентоспроможності України на міжнародному рівні.

Інноваційна інфраструктура є каталізатором структурних змін на ринку праці. В умовах євроінтеграції вона виступає не лише інструментом модернізації, але й засобом соціальної стабільності та економічної мобільності. Подальший розвиток цієї інфраструктури потребує міжгалузевої координації, підтримки з боку держави та залучення молоді до інноваційного підприємництва.

Список використаних джерел:

1. Шапошников К., Денисюк Т., Захарченко О. Соціально-економічна сутність інноваційної інфраструктури національної економіки. Проблеми сучасних трансформацій. Серія: Економіка та управління. 2023. № 7. URL: <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2023-7-03-03>
2. Федорова Н.Є. Інноваційна система в структурі інституціонального середовища. Економічний вісник Дніпровської політехніки. 2023. № 2. С. 32-48. URL: <https://doi.org/10.33271/ebdut/86.032>
3. Міністерство освіти і науки України. Офіційний сайт. URL:

<https://mon.gov.ua/auka/innovatsiyna-diyalnist-ta-transfer-tekhnologiy/tekhnologichni-parki>

4. Гребенник Н.Г., Лабунська О.В. Бізнес-акселератори та їх вплив на розвиток інноваційної екосистеми України. Збірник наукових праць Одеського національного економічного університету. 2023. № 10(311). С. 80-92. URL: <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2023-10-311-80-92>

5. Розпорядження КМУ. Про схвалення Стратегії цифрового розвитку інноваційної діяльності України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках. 31 грудня 2024 р. № 1351-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1351-2024-%D1%80>

6. Литвин І. В. Формування та розвиток екосистем стартапів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2022. Вип. 41. С. 61-64. URL: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2022-41-11>

7. Внукова Н. Кластерна політика інноваційного розвитку в умовах глобальних викликів. Право та інновації. 2025. № 4(48). С. 62-68. URL: [https://doi.org/10.37772/2518-1718-2024-4\(48\)-8](https://doi.org/10.37772/2518-1718-2024-4(48)-8)

8. Центр досліджень інтелектуальної власності та трансферу технологій НАН України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ciptt.nas.gov.ua>

9. Антонюк Т. Інкубатори для промисловості. Forbes. URL: <https://forbes.ua/company/inkubatori-dlya-promislovosti-desyat-industrialnikh-parkiv-yaki-vzhe-pratsyuyut-v-ukraini-umovi-lokatsii-vlasniki-14022024-19161>

10. Балашова Л. В Україні не працюють 85% зареєстрованих бізнес-інкубаторів. Forbes. URL: <https://forbes.ua/news/v-ukraini-ne-pratsyue-85-zareestrovanih-biznes-inkubatoriv-mintsifri-14122023-17908>

11. Дослідження ринку праці України 2024. Європейська Бізнес Асоціація. URL: <https://eba.com.ua/defitsyt-kadriv-vysoki-zarplatni-ochikuvannya-ta-mobilizatsiya-klyuchovi-tendentsiyi-rynku-pratsi-u-2024-rotsi>

12. Трофін Л., Кошелюк М. Огляд програм Європейського союзу, доступних для заявників з України. 2024. 60 с. URL: <https://eef.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/Posibnyk-Oglyad-program-YES-dostupnyh-dlya-zayavnykiv-z-Ukrai-ny.pdf>

13. Матернова К. Ukraine is turning from a sprint to a marathon with obstacles. 30.12.2023. Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/experts/2023/12/30/7176450>

14. Кащена Н. Б., Руденко С. В., Нестеренко І. В. Стратегії розумної спеціалізації: європейський досвід і перспективи України. Український журнал прикладної економіки та техніки. 2024. Том 9. № 4. С. 316-321. URL: <https://doi.org/10.36887/2415-8453-2024-4-48>

Koltsov Ruslan

INNOVATION INFRASTRUCTURE AS A TRANSFORMATION FACTOR OF UKRAINE'S LABOR MARKET IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Abstract. The author examines the role of innovation infrastructure as a key factor in the transformation of Ukraine's labor market in the context of European integration. The essence and structure of innovation infrastructure are analyzed. It is emphasized that its elements create new opportunities for the development of self-employment, high-tech entrepreneurship, and modernization of employment models. The focus is on changes in the structure of labor market demand, the growing relevance of flexible work formats, and interdisciplinary competencies. The influence of the European integration course – particularly through the implementation of programs such as Horizon Europe and Smart Specialisation – on the adaptation of Ukrainian innovation policy to European standards is highlighted. The need to develop a national strategy for innovation infrastructure development, focused on labor market needs, entrepreneurship support, and enhanced integration into the European research and innovation area, is emphasized.

Keywords: labor market, innovation, innovation infrastructure, European integration.

УДК 63:316.422

Крилов М. М.

аспірант, ННЦ «Інститут аграрної економіки»,
zempromekt2112@gmail.com

ПОШИРЕННЯ ІННОВАЦІЙ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

Анотація. Виділено основні види інновацій на сільських територіях. Узагальнено фактори, що впливають на поширення інновацій. Узагальнено ключові проблеми впровадження інновацій на сільських територіях. Визначено основні аспекти поширення інновацій на сільських територіях.

Ключові слова: інновації; сільські території; стратегія розвитку; сталий розвиток; відновлення.

Інновації – це нові або значно покращені продукти, процеси, послуги або організаційні рішення, які впроваджуються для підвищення продуктивності та конкурентоспроможності. Поширення інновацій на сільських територіях – це важливий процес, що сприяє сталому розвитку аграрного сектору, підвищенню якості життя населення та ефективності використання ресурсів. В Україні з метою забезпечення поширення інновацій розроблено Стратегію розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року [4]. Також науковцями

було здійснено аналіз стратегічних орієнтирів сільського господарства і сільських територій України [1]. Деякі автори у своїх дослідженнях обґрунтували методики оцінки впливу конкурентного середовища на управління інноваційним розвитком та розвитком інфраструктурного забезпечення сільських територій в Україні [2]. Ряд авторів досліджували особливості інноваційного забезпечення аграрного сектору економіки [3].

Основні види інновацій на сільських територіях:

- Агроінновації: нові сорти рослин, системи зрошення, точне землеробство.
- Технологічні інновації: цифрові платформи, GPS, дрони, сенсори.
- Соціальні інновації: кооперативні об'єднання, моделі спільного користування технікою.
- Інституційні зміни: оновлення місцевого управління, реформи в аграрній освіті.

Фактори, що впливають на поширення інновацій:

1. Освітній рівень населення – чим вищий, тим краще сприймаються новації.
2. Інфраструктура – дороги, інтернет, енергопостачання є критичними.
3. Фінансовий доступ – можливість отримати кредити, гранти, субсидії.
4. Інформаційна доступність – наявність консультацій, доступ до знань.
5. Державна політика – підтримка через програми розвитку села.
6. Ініціативність місцевих лідерів – фермери, громади, кооперативи.

Основні канали поширення інновацій:

- Сільськогосподарські дорадчі служби;
- Освітні установи (аграрні коледжі, університети);
- Цифрові платформи (YouTube, аграрні сайти, онлайн-курси);
- Досвід сусідів та колег (peer-to-peer learning);
- Участь у виставках, ярмарках, навчальних поїздках.

Приклади успішного впровадження інновацій:

- Смарт-ферми в Україні (використання ІТ для контролю над урожаєм)

- Кооперативи з колективного використання техніки
- Освітні програми для молоді в сільських громадах (напр. «Агрокебети»)

Впровадження інновацій на сільських територіях стикається з рядом специфічних проблем, які гальмують розвиток аграрного сектору та сільських громад. Ряд науковців у своїх дослідженнях визначив проблеми інституційного забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні [5]. Ось ключові проблеми:

1. Недостатній рівень інфраструктури

- Слабка транспортна та логістична мережа.
- Низька якість інтернету та цифрового покриття.
- Відсутність сучасних складських і переробних потужностей.

2. Брак фінансування

- Обмежений доступ до кредитів та інвестицій.
- Високі відсоткові ставки.
- Недостатня державна підтримка інноваційних проєктів у селі.

3. Низький рівень освіченості та інноваційної культури

- Обмежені знання про сучасні технології серед сільського населення.
- Недовіра до нових рішень, прихильність до традиційних методів.
- Відсутність кваліфікованих кадрів у сфері агротехнологій, ІТ, менеджменту.

4. Адміністративні та бюрократичні бар'єри

- Складні процедури реєстрації та отримання дозволів.
- Відсутність чіткої державної політики з підтримки інновацій у сільських регіонах.

5. Соціальні та демографічні проблеми

- Відтік молоді до міст.
- Старіння населення.
- Песимізм та зневіра у можливості розвитку сільських територій.

6. Недостатня кооперація

- Низький рівень об'єднання фермерів у кооперативи.
- Відсутність кластерного підходу до розвитку сільських територій.
- Слабка взаємодія між наукою, бізнесом і місцевими громадами.

7. Правова нестабільність

- Часті зміни у законодавстві.
- Низький рівень правового захисту підприємницької діяльності.
- Земельні спори й незрозумілі механізми оренди/продажу землі.

Поширення інновацій на сільських територіях має важливе значення для сталого розвитку аграрного сектору, підвищення якості життя сільського населення та збереження довкілля. Ось основні аспекти цього процесу:

1. Соціально-економічні умови:

-Рівень освіти населення: Вища обізнаність сприяє швидшому впровадженню інновацій. -Доходи та доступ до фінансування: Обмежені фінансові ресурси можуть стримувати впровадження нових технологій.

-Міграція молоді: Відтік молодого населення до міст знижує потенціал прийняття інновацій.

2. Інфраструктура

-Інтернет та цифрові технології: Доступ до інтернету є критично важливим для ознайомлення з новими технологіями.

-Транспортна доступність: Полегшує логістику, обмін досвідом, постачання ресурсів.

3. Освітня та консультативна підтримка

-Аграрні консультанти: Місцеві фахівці можуть пояснити переваги інновацій, допомогти з впровадженням.

-Навчальні програми та демонстраційні проєкти: Показовий ефект значно впливає на прийняття інновацій.

4. Інституційне середовище

-Державна політика та програми підтримки: Субсидії, гранти, пільгове кредитування.

-Кооперативи та об'єднання фермерів: Сприяють колективному впровадженню інновацій.

5. Культурні та психологічні чинники

-Ставлення до змін: Консерватизм сільських громад може уповільнювати процес.

-Довіра до джерел інформації: Важливо, щоб інформація надходила від авторитетних і зрозумілих джерел.

6. Типи інновацій, актуальні для села

-Технологічні: Новітня сільськогосподарська техніка, дрони, системи точного землеробства.

-Організаційні: Моделі спільного використання техніки, агротуризм.

-Екологічні: Біоенергетика, органічне землеробство, збереження ґрунтів.

7. Взаємодія з містом

Місько-сільські партнерства: Доступ до ринку збуту, інвесторів, споживачів продукції.

Список використаних джерел:

1. Бородіна, О., Прокопа, І., Шубравська, О. (2025). Стратегічні орієнтири сільського господарства і сільських територій України на період до 2030 р.: відповідність європейському вибору. *Економіка України*. 68. 01 (758). 03-19. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.01.003>.

2. Калачевська Л.І. Інноваційний розвиток сільських територій: наукові основи, стан та перспективи. Монографія. – Суми: ФОП Литовченко Є.Б., 2019. - 276 с.

3. Мазуренко О. В., Столярчук Н.М. Інноваційне забезпечення аграрного сектору економіки: аналіз стану. *Економіка АПК*. 2019. № 12. С. 37-45. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/E_apk_2019_12_7.

4. Про схвалення Стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій в Україні на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках. Розпорядження

Кабінету Міністрів України № 1163-р від 15.11.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1163-2024-%D1%80#Text>.

5. Столярчук Н. М., Сергєєва Н. В., Хіоні Г. О. (2019). Удосконалення інституційного забезпечення інноваційно-інвестиційної діяльності в Україні. *Економіка АПК*. № 9. С. 69–77. DOI: <https://doi.org/10.32317/2221-1055.201909069>.

Krylov M. M.

SPREADING INNOVATION IN RURAL AREAS

Annotation. The main types of innovations in rural areas are highlighted. The factors influencing the spread of innovations are summarized. The key problems of implementing innovations in rural areas are summarized. The main aspects of the spread of innovations in rural areas are identified.

Keywords: innovation; rural areas; development strategy; sustainable development; recovery.

УДК 339.7

Круглякова В. В.

доц., к.е.н., доцент кафедри фінансового менеджменту,
Львівський національний університет імені Івана Франка

vira.kruhlyakova@lnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-0688-8704>

Кравець Я. І.

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
ОП «Фінанси, митна та податкова справа»

Львівський національний університет імені Івана Франка,

yanakravets070381@gmail.com

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ МВФ ТА МФК: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ КРАЇН З ПЕРЕХІДНОЮ ЕКОНОМІКОЮ

Анотація. Здійснено порівняльний аналіз фінансових інструментів Міжнародного валютного фонду (далі – МВФ) та Міжнародної фінансової корпорації (далі – МФК) з позиції їхньої ефективності для країн з перехідною економікою. Досліджено ключові відмінності у підходах до фінансової підтримки. На основі аналізу практичних прикладів співпраці

України, Грузії та Молдови з цими організаціями, визначено оптимальні шляхи співпраці для країн із трансформаційною економікою.

Ключові слова: МВФ, МФК, фінансові інструменти, перехідна економіка, Україна.

У сучасному глобалізованому середовищі міжнародні фінансові організації відіграють ключову роль у підтримці країн із перехідною економікою, які перебувають у процесі трансформації від централізованої моделі до ринкової. Україна, Грузія, Молдова та інші держави цього типу в умовах економічної нестабільності та посткризових викликів часто потребують зовнішньої підтримки, що робить актуальним вивчення ролі таких інституцій, як Міжнародний валютний фонд (МВФ) і Міжнародна фінансова корпорація (МФК).

Їхня діяльність спрямована на підтримку стабільності та розвитку, однак методи та цілі значно відрізняються. Для визначення оптимальних шляхів співпраці між ними здійснено порівняльний аналіз фінансових інструментів обох організацій та оцінка їхньої ефективності для держав із трансформаційною економікою, що відображено у табл. 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика фінансових інструментів МВФ та МФК

Критерії	Міжнародний валютний фонд (МВФ)	Міжнародна фінансова корпорація (МФК)
Основна мета	Стабілізація макроекономічної ситуації	Розвиток приватного сектору
Цільова аудиторія	Державні органи, центральні банки	Приватні компанії, банки, інвестори
Інструменти фінансування	Кредитні програми (SBA, EFF, RFI)	Прямі інвестиції, кредити, гарантії, участь у капіталі
Тривалість підтримки	Коротко- і середньострокова	Довгострокові інвестиції
Умови надання	Супроводжуються вимогами до структурних реформ	Менш формалізовані, залежні від ринкового середовища
Фокус сталого розвитку	Опосередкований (через підтримку державних реформ)	Прямий (фінансування зеленої енергетики, МСБ)

Джерело: складено авторами на основі [1-2].

Міжнародний Валютний Фонд є міжнародною фінансовою організацією та має статус спеціалізованої установи ООН. Його метою є регулювання валютно-кредитних відносин країн-членів та надання їм допомоги при дефіциті платіжного балансу шляхом надання коротко- і середньострокових кредитів в іноземній валюті. Основними інструментами, які використовує МВФ, є програми кредитування, зокрема Stand-By Arrangement (SBA), Extended Fund Facility (EFF), Rapid Financing Instrument (RFI) [1]. Ці механізми здебільшого надаються державам через урядові структури та центральні банки, часто з умовами реалізації структурних реформ і запровадження політики фіскальної консолідації.

У протилежність до цього, Міжнародна фінансова корпорація, що входить до складу Групи Світового банку, є найбільшою глобальною організацією розвитку, яка зосереджена на приватному секторі в країнах, що розвиваються. МФК надає прямі інвестиції, кредити, гарантії, а також бере участь у капіталі компаній, акцентуючи увагу на проєктах у галузях інфраструктури, сільського господарства, енергетики, а також підтримці малого та середнього бізнесу. Її підхід є гнучкішим і менш формалізованим, порівняно з МВФ, але потребує сприятливого бізнес-середовища в країні-отримувачі [2].

У практичному аспекті приклади програм, реалізованих в Україні, Грузії та Молдові, ілюструють принципову різницю між МВФ та МФК. Зокрема, у грудні 2018 року МВФ затвердив 14-місячну програму Stand-By Arrangement (SBA) для України обсягом 2,8 млрд СПЗ (близько \$3,9 млрд), з негайним виділенням 1,4 млрд дол. Ця програма була спрямована на підтримку макроекономічної та фінансової стабільності, зосереджуючись на фіскальній консолідації, зниженні інфляції, зміцненні фінансового сектору та впровадженні структурних реформ, зокрема в сфері податкового адміністрування та приватизації [3].

У березні 2023 року МВФ затвердив нову 48-місячну програму Extended Fund Facility (EFF) для України обсягом 11,6 млрд СПЗ (приблизно 15,6 млрд дол.) як частину загального пакету підтримки на суму 115 млрд дол. Ця програма має на меті забезпечити фінкальну, зовнішню, цінову та фінансову стабільність, підтримати економічне відновлення, посилити управління та зміцнити інституції для сприяння довгостроковому зростанню в контексті післявоєнної реконструкції та шляху України до вступу в ЄС [4].

Натомість МФК в Україні зосереджується на підтримці приватного сектору. У 2021 році МФК надала Укргазбанку кредит у розмірі 30 млн євро з опцією конвертації в акції для сприяння фінансуванню проєктів у сфері сталої енергетики та енергоефективності, включаючи ті, що розробляються малими та середніми підприємствами. Це партнерство також сприяло підготовці банку до приватизації, зміцненню корпоративного управління та зменшенню участі держави в прийнятті рішень [5].

У країнах зі схожою економікою до України, таких як Грузія та Молдова, спостерігається схожа динаміка співпраці з міжнародними фінансовими організаціями. У Грузії програма EFF у 2017-2020 роках забезпечувала стабільність фінансової системи та валютного курсу, зосереджуючись на фінкальній консолідації, зменшенні зовнішніх дисбалансів, підвищенні фінкальної довіри та інфраструктурних інвестиціях [4]. МФК інвестувала в гідроенергетику та туристичну інфраструктуру, зокрема, у проєкт Adjara'sqali Georgia, сприяючи розвитку цих секторів та енергетичній незалежності країни [6].

У Молдові остання угода з МВФ передбачала понад 800 млн дол. для подолання енергетичної кризи та підтримки економіки в умовах пандемії COVID-19 та війни в Україні [7]. МФК сприяла розвитку аграрного сектору та модернізації електромереж, зокрема, через проєкти, спрямовані на підвищення ефективності агробізнесу та енергетичної інфраструктури [8].

Отже, проаналізувавши діяльність фінансових організацій можемо зробити висновки, що вони виконують ряд функцій у фінансовій підтримці країн з перехідною економікою. МВФ зосереджується на макроекономічній стабілізації та зміцненні державних інституцій, переважно через програми кредитування, які вимагають впровадження структурних реформ. Його підтримка є критично важливою в умовах фінансової кризи, бюджетного дефіциту або війни, оскільки забезпечує фундаментальну платоспроможність держави. Водночас МФК орієнтується на довгостроковий економічний розвиток через стимулювання приватного сектору. Її інструменти – інвестиції, кредити, технічна допомога – сприяють зростанню малого та середнього бізнесу, модернізації інфраструктури та залученню іноземного капіталу.

Таким чином, для країн з перехідною економікою, таких як Україна, оптимальною є стратегія поєднання фінансових інструментів обох організацій. Це дозволяє не лише стабілізувати економіку в короткостроковій перспективі, а й створити підґрунтя для сталого зростання, підвищення конкурентоспроможності та інтеграції в глобальні ринки.

Список використаних джерел:

1. Співробітництво України з міжнародними фінансовими інституціями. Міністерство закордонних справ. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/spivrobitnictvo-ukrayini-z-mizhnarodnimi-finansovimi-instituciyami> (дата звернення: 09.05.2025).
2. Хто ми. Міжнародна фінансова корпорація. URL: <https://www.ifc.org/en/about> (дата звернення: 09.05.2025).
3. Виконавча рада МВФ схвалила 14-місячну програму stand-by для України на 3,9 мільярда доларів США, 1,4 мільярда доларів США для негайної виплати. Міжнародний валютний фонд. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2023/03/31/pr23101-ukraine-imf-executive-board-approves-usd-billion-new-eff-part-of-overall-support-package> (дата звернення: 09.05.2025).

4. Виконавча рада МВФ схвалила 15,6 мільярдів доларів США за новою угодою про розширене фінансування (EFF) для України як частину загального пакету підтримки на 115 мільярдів доларів США. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2023/03/31/pr23101-ukraine-imf-executive-board approves-usd-billion-new-eff-part-of-overall-support-package>

5. IFC підтримує український Укргазбанк у збільшенні фінансування зеленої енергетики. Міжнародна фінансова корпорація. URL: <https://www.ifc.org/en/pressroom/2021/ifc-supports-ukraines-ukrgasbank-to-boost-financing-for-green-en> (дата звернення: 09.05.2025).

6. Georgia: IMF Country Report No. 17/97. International Monetary Fund.. 2017. URL: <https://www.imf.org/-/media/Files/Publications/CR/2017/cr1797.ashx> (дата звернення: 09.05.2025).

7. Georgia – Proposed EBRD, IFC and AsDB Investments in Adjara's Hydropower Project. U.S. Department of the Treasury. 2014. URL: <https://home.treasury.gov/system/files/206/Georgia-MDBs-Hydropower-Project-U.S.-Position.pdf> (дата звернення: 09.05.2025).

8. МВФ і влада Молдови досягли домовленості на рівні персоналу щодо шостого перегляду в рамках механізму розширеного кредитування та механізму розширеного фінансування та другого перегляду в рамках механізму стійкості та стійкості. Міжнародний валютний фонд. URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2024/11/21/pr24431-moldova-imf-reach-sla-6th-rev-ecf-eff-arrangements-2nd-rev-rsfa> (дата звернення: 09.05.2025).

Kruhliakova V., Kravets Y.

**COMPARATIVE ANALYSIS OF IMF AND IFC FINANCIAL INSTRUMENTS:
OPPORTUNITIES FOR TRANSITION ECONOMIES**

Abstract. A comparative analysis of the financial instruments of the International Monetary Fund (hereinafter referred to as the IMF) and the International Finance Corporation (hereinafter referred to as the IFC) was carried out from the standpoint of their effectiveness for countries with economies in transition. Key differences in approaches to financial support were investigated. Based on the analysis of practical examples of cooperation between Ukraine, Georgia and Moldova with these organizations, optimal ways of cooperation for countries with economies in transition were identified.

Keywords: IMF, IFC, financial instruments, transition economy, Ukraine.

УДК –331.1; 331.2; 338.23

Лі А. К.

науковий співробітник Центру інновацій та технологічного розвитку
ДУ «ІДНТПН ім. Г.М. Доброва НАН України»

arthurlee@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-7465-8855>

АКТУАЛЬНІСТЬ РОЗВИТКУ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ В ОСВІТІ У ПІСЛЯВОЄННОМУ ВІДНОВЛЕННІ УКРАЇНИ

Анотація. Одним з найважливіших пріоритетів національних інтересів держави є розвиток інтелектуального потенціалу українського суспільства. Тільки інтелектуально розвинута нація може отримати високий економічний результат і провідна роль у процесі розвитку належить якості вищої освіти, або скоріше якості викладачів ЗВО. Зміна технологій надання освітніх послуг вимагає інституціонального розвитку сфери освіти та визнання інтелектуальної власності викладачів закладів вищої освіти в Україні.

Ключові слова: інтелектуальний потенціал українського суспільства, онлайн навчання, інтелектуальна власність, лекція, авторська винагорода, винагорода виконавця лекції.

Євроінтеграція у відповідності до вимог Угоди про асоціацію України полягає у приведенні національного законодавства до вимог внутрішнього ринку Європейського Союзу.

Глава 9 Угоди про асоціацію України з ЄС «Інтелектуальна власність» [1] містить ст.161 якою встановлено: «Сторони дотримуються:

a) Статей 1-22 Міжнародної конвенції про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (1961 року) (далі - Римська конвенція);

b) Статей 1-18 Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів (1886 року, з останніми змінами у 1979 року) (далі - Бернська конвенція);

c) Статей 1-14 Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності (далі - ВОІВ) про авторське право - (1996 року) (далі - WCT); та

d) Статей 1-23 Договору ВОІВ про виконання і фонограми (1996 року)».

Україна приєдналась до цих договорів але на жаль тільки формально, оскільки прямі вимоги окремих норм цих договорів не відображені національним законодавством і не застосовуються на практиці, що суттєво

знижує економічний результат України.

Одним з найважливіших пріоритетів національних інтересів держави є розвиток інтелектуального потенціалу українського суспільства. Тільки інтелектуально розвинута нація може отримати високий економічний результат і провідна роль у процесі розвитку належить якості вищої освіти, чи скоріше якості викладачів ЗВО.

З моєї точки зору саме економічна мотивація може покращити якість викладання освітніх і наукових дисциплін в ЗВО.

В умовах коронавірусної пандемії COVID-19 та збройної агресії проти України поширилась система онлайн навчання на всіх рівнях освітньої діяльності з допомогою Google Meet, Zoom. Незважаючи на зміну технології надання освітніх послуг, система легалізації лекцій через мережу Інтернет або телеканали в обліку навчальних закладів не змінилась.

Частиною (1) ст.11ter Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів [2] встановлено: *«(1) Автори літературних творів користуються виключним правом дозволяти:*

(i) публічне читання своїх творів, включаючи таке публічне читання, яке здійснюється будь-якими засобами або способами;

(ii) передачу будь-яким способом читання їх творів для загального відома».

Договором ВОІВ про виконання і фонограми [3] встановлено, що **«виконавці»** - це особи, які читають, декламують, інтерпретують або іншим чином виконують літературні або художні твори.

Якщо ЗВО для надання освітніх послуг використовує Google Meet або Zoom то має отримати дозвіл від автора усного твору згідно ст.11ter Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів і дозвіл від виконавця у відповідності до ст.7 Договору ВОІВ про виконання і фонограми: **«Право на відтворення**

Виконавці користуються виключним правом дозволяти пряме або

непряме відтворення своїх виконань, записаних на фонограми, будь-яким способом і в будь-якій формі».

За надання дозволу щодо використання своєї інтелектуальної власності викладач має отримати винагороду.

Виникає питання: якщо результати інтелектуальної, творчої діяльності належать викладачам, то за що навчальні заклади сплачують викладачам зарплатню?

Однозначну відповідь на це питання надає ст.43 Конституції України [4]: *«Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується... Кожен має право на належні, безпечні і здорові умови праці, **на заробітну плату, не нижчу від визначеної законом**».*

Тобто, за створення своїх літературних (усних, письмових) творів викладачі отримують справедливую заробітну плату. Заробітна плата - це винагорода, обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором роботодавець виплачує працівникові за виконану ним роботу (ст.1 ЗУ «Про оплату праці» [5]).

Частина 2 ст.11bis, ч.1 ст.13 Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів надала авторам невід'ємне право на винагороду за відчуження майнових прав автора за: *«(i) передачу своїх творів в ефір або публічне повідомлення цих творів будь-яким іншим способом бездротової передачі знаків, звуків або зображень;*

(ii) будь-яке публічне повідомлення, чи то по проводах або засобами бездротового зв'язку, повторно переданого в ефір твору, якщо таке повідомлення здійснюється іншою організацією, ніж первісна».

Пунктом 25 Постанови Пленуму Верховного Суду України № 5 від 4 червня 2010 року «Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав» [6] вказано: *«25. За створення і використання службового твору автору належить авторська винагорода,*

розмір та порядок виплати якої встановлюються трудовим договором (контрактом) або цивільно-правовим договором між автором і роботодавцем. При цьому трудовим договором між ними може передбачатися умова щодо укладення цивільно-правового договору про створення об'єкта авторського права і (або) суміжних прав та обов'язок працівника щодо сповіщення про створення такого об'єкта.

Виплата працівникові заробітної плати не є тотожною виплаті йому авторської винагороди за створений твір у зв'язку з виконанням трудового договору, оскільки заробітна плата — це винагорода за виконану роботу залежно від певних умов, а авторська винагорода — це всі види винагород або компенсацій, що виплачуються авторам за використання їх творів, які охороняються в межах, встановлених авторським правом. У разі, коли між сторонами не досягнуто згоди щодо розміру авторської винагороди, суди при обчисленні такої винагороди мають керуватися положеннями постанови Кабінету Міністрів України від 18 січня 2003 року № 72 «Про затвердження мінімальних ставок винагороди (роялті) за використання об'єктів авторського права і суміжних прав»».

На Національному форумі з інтелектуальної власності IP LET FORUM, що проходив 20-21 червня 2019 року в Києві, в присутності представника Мінекономрозвитку Б. М. Падучака та академіка НАПрН України О.П. Орлюк, автором було поставлено питання щодо обліку лекцій, як усних творів, в університетах Європи. Рональд Марчант, колишній директор департаменту інтелектуальної власності Великобританії, повідомив, що всі лекції як усні твори, в університетах Європи обліковуються в якості нематеріальних активів. В Україні національне законодавство, яке приведено до вимог Європейського Союзу, також вимагає обліку усних лекцій в якості нематеріального активу. Це прямо вказано Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 8 «Нематеріальні активи» та Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку в державному секторі 122 «Нематеріальні активи».

Бернська Конвенція та ЗУ «Про авторське право і суміжні права» визнають **усні твори-лекції**, об'єктом авторського права.

Лекція, яку промовляє викладач ВНЗ в аудиторії перед студентами це результат сукупності його систематизованих знань, умінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, інших компетентностей, на підставі яких побудована його **усна промова, яка і є результатом його інтелектуальної творчої діяльності.**

«Основними видами навчальних занять у закладах вищої освіти є: 1) лекція» встановлено ч.2 ст.50 ЗУ «Про вищу освіту» [7].

Передбачена ЗУ «Про авторське право і суміжні права» правова охорона поширюється тільки на форму вираження твору. Письмова форма лекції і усна форма лекції – це різні форми вираження твору, навіть якщо мова йде про один твір. Усна лекція, як основний вид навчальних занять має стояти на балансовому обліку закладу вищої освіти.

Авторська винагорода і зарплатня є різними видами доходів які по різному оподатковуються і по різному відображаються в документах звітності.

Винагорода за виконану працівником роботу згідно ст.164.2.1. Податкового кодексу України [8] обкладається Єдиним соціальним внеском (ЄСВ) який роботодавці нараховують та сплачують за ставкою 22%. Податком з доходу фізичної особи (ПДФО) в розмірі 18% (пп.167.5.1 п.167.5 ст.167 Податкового кодексу України) і військовим збором 1,5%.

Винагорода за відчуження майнових авторських або суміжних прав встановлена ст.164.2.3. Податкового кодексу України, обкладається тільки Податком з доходу фізичної особи (ПДФО) та військовим збором 1,5%.

Виплату цих різних видів доходів легко перевірити за документами фінансової звітності, оскільки заробітна плата відображається у Формі 1ДФ за кодом ознаки доходів 101, а авторська винагорода (або винагорода за майнові

права виконавця) за кодом ознаки доходу 103.

Національним Стандартом N 4 «Оцінка майнових прав інтелектуальної власності» [9] затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2007 р. N 1185 надано визначення терміну *«авторська винагорода»*: **«авторська винагорода - плата творцю (винахіднику, автору) за використання об'єкта права інтелектуальної власності, розмір якої визначається договором з урахуванням положень нормативно-правових актів з питань інтелектуальної власності»**, а не за виконану працівником роботи.

Слід зазначити, що винагорода автору і виконавцю лекції має нараховуватись в якості відсотка з доходу отриманого від контрактних студентів, яких навчає автор-викладач.

Висновки. Отримавши економічну мотивацію викладач стає зацікавленим залучити до своїх лекцій більшу кількість контрактних студентів. Залучити до своїх лекцій більшу кількість контрактних студентів викладач може тільки покращивши якість своїх усних творів, що автоматично сприятиме підвищенню якості освіти.

Список використаних джерел:

1. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text
2. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_051#Text
3. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про виконання і фонограми, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_769#Text
4. Конституція України. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
5. Закон України «Про оплату праці». URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/108/95-%D0%B2%D1%80#Text>
6. Про застосування судами норм законодавства у справах про захист авторського права і суміжних прав. URL :

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005700-10#Text>

7. 5. Закон України «Про вищу освіту». URL :
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>

8. Податковий кодекс України. URL :
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>

9. Про затвердження Національного стандарту N 4 "Оцінка майнових прав інтелектуальної власності". URL :
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1185-2007-%D0%BF#Text>

Lee Arthur Kostyantynovich

THE RELEVANCE OF THE DEVELOPMENT OF INTELLECTUAL HUMAN CAPITAL IN EDUCATION IN THE POST-WAR RECONSTRUCTION OF UKRAINE

Abstract. One of the most important priorities of the national interests of the state is the development of the intellectual potential of Ukrainian society. Only an intellectually developed nation can obtain high economic results and the leading role in the development process belongs to the quality of higher education, or rather the quality of higher education teachers. Changing technologies for providing educational services require institutional development of the education sector and recognition of intellectual property of teachers of higher education institutions in Ukraine.

Keywords: intellectual potential of Ukrainian society, online learning, intellectual property, lecture, author's remuneration, lecture performer's remuneration.

УДК 330.341.1

Петренко Н. С.

к.е.н., н.с. ДУ «Інститут досліджень науково-технічного потенціалу та історії науки ім. Г.М. Доброва НАН України»

zinchenko2014n@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-9781-5622>

РОЗВИТОК ВІДКРИТИХ ІННОВАЦІЙ ЯК ФЕНОМЕН ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті досліджено основні положення концепції та практики відкритих інновацій. Визначено особливості закритих і відкритих бізнес-моделей. Порівняно принципи закритих та відкритих інновацій. Розглянуто визначення поняття «відкриті інновації» та запропоновано авторське трактування. У роботі було розглянуто зарубіжний досвід у формуванні національної стратегії відкритих інновацій. Досліджено зміни у зовнішньому середовищі, котрі спонукають приймати відкриті інноваційні стратегії.

Ключові слова: відкриті інновації, стратегії інноваційного розвитку, інновації, інноваційний розвиток, цифровізація, концепції.

Сучасні глобальні тенденції — розвиток економіки знань, цифровізація, зміна ролі людини у виробництві — вимагають переосмислення підходів до ведення бізнесу. Знання й інновації стають головними рушіями економіки, а нематеріальні активи, зокрема інтелектуальний капітал, визначають успішність компаній [1].

Основою інноваційного розвитку є людський капітал — інтелектуальні й креативні здібності людини, що здатні генерувати новації та змінювати суспільство [2]. Водночас інновації зворотно впливають на зміст і структуру людського капіталу, підвищуючи його інновативність та спрямованість на створення й використання нововведень [3].

Інтенсифікація інноваційної діяльності є ключовою умовою конкурентоспроможності як компаній, так і країн. В умовах швидкоплинної конкуренції компанії змушені постійно створювати тимчасові переваги та впроваджувати нові ініціативи [4]. Окрім того, цифровізація трансформує ринкову взаємодію, сприяючи партнерству та спільному використанню ресурсів і знань, що формує базу для інновацій та їх комерціалізації.

В умовах становлення економіки знань, наростання темпів інтернаціоналізації виробництва та появою нових інформаційно-комунікаційних можливостей на зміну стратегії «закритої інновації», що панує у XX столітті, прийшло нове розуміння забезпечення ефективності інноваційної діяльності. Аналіз визначень відкритої інновації представлено в таблиці 1.

Г. Чесбро визначає відкриті інновації — як «цінні ідеї, які можуть надходити як з самої компанії, так і ззовні та можуть надаватися на ринку в результаті як дій самої компанії, так і інших структур». Відкриті інновації — це використання цільових потоків знань для прискорення внутрішніх інноваційних процесів, а також для можливості більш ефективного використання інновацій.

Таблиця 1

Визначення поняття «відкриті інновації»

Автор	Визначення
Х. Чесбро [6]	Концепція відкритих інновацій – це парадигма, у якій компанії можуть і повинні використовувати як зовнішні, так і внутрішні ідеї у своїх інноваційних процесах, а також як внутрішні, так і зовнішні шляхи впровадження інновацій на ринок.
К. Лаурсен, А. Салтер [7]	Відкритість визначається як число різних зовнішніх інноваційних джерел діяльності компанії. Згідно з цією логікою, чим більша кількість зовнішніх джерел, тим вищий рівень відкритості компанії.
Х. Чесбро [8]	Відкриті інновації – це цілеспрямоване надходження і вплив потоку знань, який прискорює внутрішні інновації в компанії. Відкритий підхід означає, що компанії повинні більшою мірою використовувати зовнішні ідеї і технології у своєму бізнесі і дозволяти використовувати іншим компаніям невикористані ідеї.
Дж. Вест, С. Галлахер [9]	Підхід «відкрита інновація» означає систематичне допінгування і дослідження внутрішніх і зовнішніх джерел для інновацій, що інтегрує наукові дослідження з можливостями і ресурсами компанії.
Дж. Вест, В. Ванхавербеке, Х. Чесбро [10]	Відкриті інновації є набором дій, завдяки яким отримують переваги від впровадження інновацій, як і моделі створення, пояснення і дослідження цих дій.
Чесбро Х., Богерс М. [11]	Відкриті інновації – розподілений інноваційний процес, заснований на цілеспрямовано керованих потоках знань через межі організації, використовуючи грошові та негрошові механізми відповідно до бізнес моделі організації.
Коверга С. В., Вольська О., Гуменна О., Храпкін О. [12]	Відкриті інновації (open innovation) – це парадигма ведення бізнесу, яка панує в економіці знань та передбачає більш гнучку політику щодо НДДКР та інтелектуальної власності. Відкрита інновація – використання цілеспрямованих вхідних і вихідних потоків знань для досягнення прискорення інноваційних процесів.

Джерело: розроблено автором на основі досліджених джерел

Відкриті інновації базуються на таких принципах [2]:

- перехід від використання винятково внутрішніх закритих розробок до використання зовнішніх знань;
- дослідження на ринку ідей, які можуть принести прибуток для компанії;
- створення бізнес-моделі, для якої потреба бути першовідкривачем не є пріоритетною, щоб отримати прибуток від відкриттів;
- ефективні використання як внутрішніх, так і зовнішніх ідей й розробок.

Виділяють три основні завдання відкритих інноваційних систем, такі як мотивація, інтеграція, ефективне використання інновацій.

У процесі досліджень були визначені основні стратегії відкритих інновацій [2]:

- організація процесу досліджень і розробок шляхом об'єднання в загальний фонд;

- розробка окремих компонентів інноваційного продукту окремими компаніями;

- вільний продаж розробок широкого застосування, які можна використовувати для створення різних інноваційних продуктів.

Отже, відкриті інновації (авторське трактування поняття) – це одне ціле, яке складається з двох моделей чи «половинок». Перша – «ззовні-всередину», це коли компанія виходить за межі власного R&D (Research&Development) – підрозділу й використовує зовнішні ідеї задля власних інновацій. І друга «зсередини-назовні» – в цьому разі компанія дає іншим доступ до свого інтелектуального пулу [3].

Найпоширенішою стала модель «ззовні-всередину», успішне використання якою можна прослідкувати в інноваційній діяльності компанії Intel. Підхід цієї корпорації – це переконливий приклад того, як принципи відкритих інновацій можуть допомогти використовувати внутрішні і зовнішні знання зовсім іншим чином, коли перш ніж вирішити, якими внутрішніми дослідницькими видами діяльності займатися, компанія спочатку аналізує те, що робиться в цьому відношенні за її межами та продумує, як поєднати окремі частини внутрішніх і зовнішніх знань, щоб на основі цих знань створювати нові продукти.

Провівши порівняльний аналіз принципів закритих та відкритих інновацій (табл. 2), він демонструє актуальність застосування стратегії відкритих інновацій.

Таблиця 2

Порівняння принципів закритих та відкритих інновацій

Принципи закритої інноваційної системи	Принципи концепції відкритих інновацій
Провідні спеціалісти у нашій області працюють на нас	Не всі провідні фахівці у нашій області працюють на нас. Ми повинні працювати з провідними фахівцями всередині та за межами нашої компанії

Щоб одержати прибуток від НДДКР, ми маємо самі знайти ідею, розробити її і вивести ринку	На ринку є багато інноваційних ідей, які можуть принести прибуток. Відділу НДДКР необхідно подбати про те, щоб частина цього прибутку дісталася нашій компанії
Якщо ми самі зробимо відкриття, ми першими введемо його на ринок	Нам не потрібно бути першовідкривачами, щоб отримати прибуток від відкриттів
Компанія, яка перша виводить інновацію, вважається лідером	Побудувати найбільш оптимальну бізнес-модель набагато ефективніше, ніж першим вийти на ринок
Якщо ми створимо найбільшу кількість та найкращі інновації в нашій галузі, ми будемо лідерами	Якщо ми зможемо найкращим чином використати внутрішні та зовнішні інновації, ми будемо лідерами
Ми повинні контролювати нашу інтелектуальну власність, щоб конкуренти не скористалися нашими ідеями	Ми повинні отримувати прибуток від того, що інші будуть користуватися нашою інтелектуальною власністю, а ми, у свою чергу, повинні набувати чужої інтелектуальної власності, якщо це сприятиме розвитку нашої бізнес-моделі

Джерело: розроблено автором на основі досліджених джерел

Принципово відмінності відкритих інновацій від закритих полягають в наступному[1]:

- активна співпраця з усіма науковцями;
- залучення компанії до розробок на будь-якому етапі інноваційного процесу;
- отримання прибутку на основі кооперації;
- важливість створення досконалої бізнес-моделі;
- вигода завдяки внутрішнім, так і зовнішнім ідеям;
- отримання компанією прибутку від продажу авторських прав і патентів.

Застосування бізнес-стратегії відкритих інновацій дозволяє компаніям отримати низку позитивних результатів, що утворюють у сукупності додаткову конкурентну перевагу. Так, об'єднуючи внутрішні та зовнішні потоки інновацій, компанії можуть прискорити інноваційний процес та швидко відреагувати на зміну ринкової кон'юнктури шляхом надання нових чи модернізованих рішень та отримати доступ до нових ринків. До зовнішніх джерел інновацій можна віднести знання, отримані від

клієнтів, конкурентів, постачальників та партнерів, науково-дослідних центрів, установ вищої освіти тощо.

Відкриті інновації ґрунтуються на визнанні того, що фірми можуть використовувати знання з різних джерел для підвищення інноваційної активності та, таким чином, забезпечують додаткову цінність для клієнтів. Іншими словами, спираючись на відкриту інноваційну модель, компанія не прагне генерувати найкращі ідеї повністю самостійно. Швидше за все, вона прагне використовувати внутрішні та зовнішні ідеї оптимальним чином, щоб бути більш ефективною в управлінні витратами та ризиками, прискорити розвиток технологій.

Джерелами знань, як правило, виступають постачальники, науково-дослідні центри, університети, клієнти, конкуренти, компанії з додатковими пропозиціями знань. Окрім того, на основі нових підходів, таких як краудсорсинг (наприклад, за допомогою інноваційних викликів), компанія може взаємодіяти з широким колом новаторів, де б вони не знаходилися.

Світовий досвід у відкритих інноваціях демонструє різноманітні підходи та результати в різних компаніях та секторах. Наприклад, американська компанія Procter & Gamble (P&G) використовує програму «Connect + Develop» для пошуку зовнішніх технологій, патентів та продуктів, що дозволяє вирішувати внутрішні R&D завдання та створювати нові продукти за моделлю Outside-In. Результатом стало прискорення розробки продуктів як SpinBrush чи Swiffer, досягнення близько 50% інновацій із зовнішнім компонентом та зниження витрат на дослідження і розробки.

У Данії LEGO Group застосовує платформу LEGO Ideas для краудсорсингу ідей нових наборів від фанатів (модель Outside-In). Глобальна спільнота фанатів LEGO (AFOLs) та дизайнери-аматори пропонують та голосують за ідеї, що призводить до створення популярних

комерційних наборів, таких як «NASA Women» чи «Central Perk», зміцнює зв'язок зі спільнотою та забезпечує потік свіжих ринкових ідей.

Американська корпорація IBM активно бере участь у розробці відкритого програмного забезпечення (Linux, Eclipse), проводить спільні дослідження з університетами, ліцензує інтелектуальну власність та підтримує технологічні екосистеми, використовуючи моделі Inside-Out та Coupled. Їхніми партнерами є спільнота розробників відкритого ПЗ, університети, дослідницькі інститути та компанії-партнери, що дозволяє впливати на розвиток ключових технологій, створювати стандарти, будувати партнерські екосистеми, отримувати доступ до талантів та прискорювати розробки.

Державний сектор також активно використовує відкриті інновації. Американське космічне агентство NASA використовує краудсорсингові платформи на кшталт NASA Tournament Lab для вирішення складних технічних та наукових завдань через челенджі, а також публікує відкриті дані (модель Outside-In). Глобальна спільнота інженерів, вчених, програмістів, студентів та ентузіастів допомагає знаходити інноваційні рішення для космічних місій, залучати зовнішніх експертів та популяризувати науку. Урядові ініціативи в різних країнах, такі як американський портал Challenge.gov або український data.gov.ua, використовують платформи для вирішення суспільних завдань та публікують відкриті дані для вільного використання громадянами, бізнесом та науковцями (моделі Outside-In та Inside-Out). Це сприяє вирішенню суспільних проблем, підвищенню прозорості, створенню нових сервісів та залученню громадян.

Фармацевтична галузь також є прикладом активного застосування відкритих інновацій. Американська компанія Eli Lilly та британська GlaxoSmithKline (GSK), серед інших, використовують платформи для пошуку зовнішніх інновацій (наприклад, Open Innovation Drug Discovery),

співпрацюють з біотех-стартапами та університетами, проводять спільні доклінічні дослідження (моделі Outside-In & Coupled). Результатом є прискорення відкриття та розробки ліків, розширення портфелю потенційних препаратів, розподіл ризиків та витрат на R&D, а також доступ до нових наукових відкриттів.

У сфері програмного забезпечення та технологій прикладом є Mozilla Foundation (США/Глобально), яка розробляє браузер Firefox як програмне забезпечення з відкритим кодом за участі глобальної спільноти програмістів-волонтерів, тестувальників та перекладачів (модель Coupled/Inside-Out). Це забезпечує створення популярного, безкоштовного веб-браузера та його швидку адаптацію завдяки спільноті. Американська компанія Tesla, Inc. застосувала стратегічну модель Inside-Out, відкривши свої патенти на електромобілі для стимулювання ринку, що сприяло зростанню галузі, зміцненню лідерства Tesla та потенційному створенню стандартів.

Впровадження стратегії відкритих інновацій забезпечує безперервний двосторонній обмін знаннями, інформацією, технологіями між внутрішнім та зовнішнім середовищем компанії. У цьому реалізуються такі принципи:

- на основі використання внутрішніх розробок та зовнішніх знань забезпечується високий рівень інноваційної активності економічних систем;
- визначення інновацій як основного чинника забезпечення конкурентних переваг;
- перехід до моделі організації, що самонавчається;
- розвиток міжфірмових мереж та кластерів, стратегічних альянсів, технологічних та багатосторонніх платформ, системи аутсорсингу та краудсорсингу.

Отже, для України в післявоєнний період оптимальною буде гнучка, багатокomпонентна стратегія відкритих інновацій. Вона має включати

пріоритет на «Ззовні-всередину» для швидкої відбудови, модернізації та залучення ресурсів, активне використання "Поєднаної" моделі для розвитку стратегічних галузей та побудови глибоких партнерств, а також поступове нарощування потенціалу для «Зсередини-назовні», аби стати повноцінним гравцем на глобальному інноваційному ринку. Такий підхід дозволить максимально ефективно використати світовий досвід для швидкого відновлення та одночасно закласти фундамент для власного інноваційного розвитку в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Taylor S., Paton R. Corporate Universities Historical Development, Conceptual Analysis & Relations with Public-sector Higher Education. The Observatory on borderless higher education. 2002. URL: <http://oro.open.ac.uk/23734/> (Last accessed: 28.10.2022).
2. Смолич Д. В. Концептуальні засади формування інноваційних кластерів в умовах транскордонного співробітництва регіонів. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Проблеми економіки та управління. 2012. № 725. С. 206–211.
3. Носик О. М. Відкриті інноваційні системи: головні характеристики і напрями інтернаціоналізації. Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Менеджмент інновацій. 2016. Випуск 6. С. 103–113.
4. Chesbrough H. Open innovation. The New imperative for creating and profiting from technology. Boston: Harvard Business School Press. 2003.
5. Laursen K., Salter A. Searching high and low: what types of firms use universities as a source of innovation? Research Policy. 2004, № 33, pp. 1201–1215.
6. Chesbrough H. Open business models: how to thrive in the new innovation landscape. Harvard Business Review Press. 2006. 272 p.
7. West J., Gallagher S. Challenges of open innovation: the paradox of firm' investment on open source software. R&D Management. 2006. Vol. 36, № 3, P. 319–331.

Petrenko N. S.

**DEVELOPMENT OF OPEN INNOVATION:
AS A PHENOMENON OF INNOVATIVE ACTIVITIES**

Abstract. The article examines the main provisions of the concept and practice of open innovation. The features of closed and open business models are identified. The principles of closed and open innovation are compared. The definition of the concept of "open innovation" is considered and the author's interpretation is proposed. The paper considers foreign

experience in the formation of a national open innovation strategy. Changes in the external environment that encourage the adoption of open innovation strategies are investigated.

Keywords: open innovation, innovation development strategies, innovation, innovative development, digitalization, concepts.

УДК 338.43:620.952.953

Петруха Н. М.

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту в будівництві
Київського національного університету будівництва і архітектури,

nninna1983@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3805-2215>

Петруха С. В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри менеджменту в будівництві
Київського національного університету будівництва і архітектури

psv03051984@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-8859-0724>

ВПЛИВ БІОЕКОНОМІКИ НА ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ УКРАЇНИ

Анотація. У статті аналізуються зміни бюджетної політики України в умовах повномасштабної війни та можливості інтеграції принципів біоекономіки для післявоєнного «зеленого» відновлення. Автор підкреслює, що концепція біоекономіки дозволяє поєднати екологічну стійкість, технологічні інновації та регіональну збалансованість у системі управління публічними фінансами. Запропоновано впровадження зелено-орієнтованого бюджетного маркування, адаптацію європейських фіскальних стандартів, а також використання інструментів, таких як Green Recovery Bonds і біо-фіскальні індекси, для оптимізації регіональних трансфертів. Особлива увага приділена необхідності гармонізації бюджетного планування з директивами ЄС, податковому стимулюванню інноваційних галузей та забезпеченню прозорості фінансових потоків. Автор доводить, що біоекономічний підхід може стати основою модернізації економіки, підвищити довіру міжнародних партнерів і сприяти сталому розвитку України на шляху до євроінтеграції.

Ключові слова: біоекономіка, зелено-орієнтоване бюджетування, публічні фінанси, післявоєнне відновлення, Європейський Союз, енергоефективність, інновації.

Повномасштабна війна різко змінила фінансові пріоритети держави:

основою бюджетної політики стали оборонні видатки, тоді як інвестиції у розвиток відсунулися на другий план. Проте саме у воєнний час відкрилася можливість закласти фундамент для післявоєнного «зеленого» відновлення, що відповідає європейським стандартам. Концепція біоекономіки пропонує інтегрувати екологічну стійкість, технологічні інновації та регіональну збалансованість у саму логіку управління публічними фінансами [3–4]. Такий підхід перетворює бюджет із простого розподільника ресурсів на стратегічний інструмент модернізації й одночасно підвищує довіру міжнародних партнерів, для яких «зелений» курс уже давно став мейнстримом.

Основним викликом для України залишається різке зростання дефіциту державного бюджету, що фінансується переважно зовнішніми кредитами та емісією Національного банку [1–2]. Висока ціна позик позбавляє економіку кисню, потрібного для довгострокових інвестицій, тоді як інфляційний тиск зменшує купівельну спроможність населення й обмежує внутрішній попит. У цьому контексті біоекономіка пропонує не лише тематичний «зелений» фокус, а й структурну зміну логіки витрачання коштів [1; 5]: акцент зміщується з підтримки ресурсомістких галузей на фінансування циркулярних технологій, енергоефективності та R&D у сфері біотехнологій. Іншими словами, біоекономічний підхід розглядає кожну бюджетну програму крізь призму її внеску у скорочення вуглецевого сліду та створення високої доданої вартості всередині країни.

Щоб така трансформація стала керованою, необхідно поступово перейти до зелено-орієнтованого бюджетного маркування. Ідеться про запровадження прозорої процедури, за якою кожна гривня державних видатків має чіткий індикатор екологічного впливу. Подібна система вже діє у державах-членах ЄС, тож її адаптація допоможе гармонізувати українське законодавство з *acquis communautaire* та підвищити прогнозованість середньострокового бюджетного планування. Крім того, прив'язка частини майбутніх запозичень

до показників скорочення викидів CO₂ дає змогу залучити дешевший ESG-капітал через випуск Green Recovery Bonds. Таким чином, навіть у період високої волатильності фінансових ринків Україна може знизити пікові боргові виплати та закріпити репутацію відповідального позичальника.

Істотною проблемою лишається регіональна асиметрія. Окупація частини територій, руйнування інфраструктури та вимушена міграція призвели до того, що податкова база окремих областей практично зникла, тоді як інші регіони зазнали перенавантаження через приплив бізнесу й населення [2; 4]. Для коректного розподілу трансфертів доцільно використовувати інтегрований індекс біо-фіскальної стійкості, що враховує обсяг власних доходів, боргове навантаження, рівень соціально-екологічних інвестицій і організаційний потенціал місцевої влади. Області з найнижчими значеннями такого індексу мають отримувати пріоритетний доступ як до державних субвенцій, так і до коштів європейських фондів відбудови. Паралельно загальнонаціональне впровадження цифрових сервісів, подібних до «Дії», у податковому та казначейському адмініструванні зменшить транзакційні витрати, підвищить прозорість і дасть змогу громадськості в режимі реального часу відстежувати рух коштів на «зелених» рахунках.

Додатковим важелем здешевлення інвестицій стане коригування податкової політики. Запровадження помірною вуглецевого податку з чітким графіком підвищення ставки до середньоєвропейського рівня та, водночас, надання податкових пільг компаніям, що реінвестують значну частку прибутку у біотехнологічні дослідження й розробки, дозволять зменшити фіскальний тягар на інноваційний сектор. Така симетрія «батога і пряника» стимулюватиме бізнес переорієнтовуватися з експортно-сировинних операцій на продукти з високою доданою вартістю, створюючи нові робочі місця та формуючи внутрішній ринок технологічних рішень.

Ключовою передумовою для успішної євроінтеграції залишається

середньострокова прогнозованість. Без переходу до планування на трирічний і довший горизонти масштабні біоекономічні проекти, що потребують сімдесяти років окупності, будуть постійно відкладатися. Тому гармонізація національної бюджетної рамки з Директивою 2011/85/ЄС є не просто технічною вимогою, а запобіжником від політичного циклу «рік за роком», що часто призводить до перерозподілу коштів на користь негайних, але не стратегічних потреб.

Публічне ухвалення довгострокових фінансових правил – зокрема обмеження первинного дефіциту та боргового навантаження – зміцнить довіру кредиторів та забезпечить плавний вихід із режиму воєнного фінансування до звичайних європейських фіскальних норм.

Підсумовуючи, слід наголосити, що біоекономічний підхід не суперечить, а доповнює традиційні механізми макростабілізації. Він пропонує змістовний критерій добору пріоритетів, коли кожен бюджетний видаток перевіряється на предмет його внеску у декарбонізацію, циркулярність і технологічний прогрес.

Саме такий фільтр дозволяє перетворити воєнні виклики на рушій модернізації, а публічні фінанси – на інструмент сталого розвитку, сумісний із критеріями членства в ЄС. Якщо держава послідовно запроваджуватиме зелено-орієнтоване бюджетування, удосконалим регіональні механізми вирівнювання та забезпечить сприятливе податкове середовище для інновацій, українська фінансова система зможе не лише витримати теперішні випробування, а й закласти міцний фундамент для конкурентоспроможної, екологічно відповідальної економіки майбутнього.

Список використаних джерел:

1. Петруха Н., Клименко К., Петруха С. Економіка та державні фінанси – феномен української незламності. Вчені записки Університету «КРОК». 2024. № 2. С. 42–55. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-74-42-55>

2. Тріпак М. М., Петруха С. В., Петруха Н. М., Коноваленко Д. В. Ветеранський бізнес: резильєнтність інклюзивної економіки та державних фінансів. *Інклюзивна економіка*. 2024. № 2 (04). С. 42–55. DOI: https://doi.org/10.32782/inclusive_economics.4-8

3. European bioeconomy policy: Stocktaking and future developments. European Commission. Directorate-General for Research and Innovation. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2022. 32 p. DOI: 10.2777/203389

4. Petrukha S., Konovalenko D., Petrukha N. Inclusive Economy and Public Finance: Current Condition and Principles of Post-War Recovery. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2024. Vol. 10 No. 2. P. 219–231. DOI: <https://doi.org/10.30525/2256-0742/2024-10-2-219-231>

5. Rosen H. S., Gayer T. *Public Finance* (10th ed.). New York: McGraw-Hill Education, Hardcover, 2013. 608 p. ISBN 978-0-07-802168-8.

Petrukha N. M., Petrukha S. V.

THE IMPACT OF THE BIOECONOMY ON PUBLIC FINANCE IN UKRAINE

Abstract. The article analyzes the changes in Ukraine's budgetary policy under the conditions of full-scale war and explores the opportunities for integrating bioeconomy principles into the post-war "green" recovery process. The author emphasizes that the bioeconomy concept enables the combination of environmental sustainability, technological innovation, and regional balance within the framework of public finance management. The paper proposes the implementation of green-oriented budget tagging, the adaptation of European fiscal standards, and the application of instruments such as Green Recovery Bonds and bio-fiscal indices to optimize regional transfers. Special attention is given to the need for harmonizing budget planning with EU directives, providing tax incentives for innovative sectors, and ensuring transparency of financial flows. The author argues that the bioeconomic approach can serve as a foundation for economic modernization, enhance the confidence of international partners, and contribute to Ukraine's sustainable development on its path toward European integration.

Keywords: bioeconomy, green-oriented budgeting, public finance, post-war recovery, European Union, energy efficiency, innovation.

УДК 338.1:005

Похиленко Н. М.

к.е.н., старший науковий співробітник відділу організації менеджменту, публічного управління та адміністрування, ННЦ «Інститут аграрної економіки», pohylenko29@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-0255-001X>

ІННОВАЦІЙНИЙ РОЗВИТОК АГРОБІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ: ФАКТОРИ ВПЛИВУ

Анотація. В матеріалах дослідження розкрито умови інноваційного розвитку, які можуть створити менеджери для підвищення конкурентоспроможності аграрного бізнесу, що є важливими для вирішення проблеми забезпечення продовольством при загрозі геополітичних конфліктів. Ці умови потрібно створити на рівні індивідуального працівника, команди розробників та культури спілкування в організації.

Ключові слова: інноваційна діяльність, аграрний бізнес, розвиток.

Сучасний світ знову під загрозою масштабних бойових дій. На думку понад 900 учасників економічного саміту 2025 в Давосі [1] геополітична напруженість та розкол глобальної довіри, підвищують ймовірність настання в поточному році матеріальної кризи глобального масштабу. В такій ситуації швидкість реагування та створення фундаменту виробничої, інформаційної та економічної безпеки вимагає пошуку інноваційних рішень та продуктів. Тобто, запорукою успіху бізнесу є як найшвидше серед конкурентів представлення оригінальних інноваційних продуктів. Адже широке застосування цифрових технологій зумовили прискорення темпів змін, що перейшли до надшвидкості. Водночас, очікуваний за оцінками ООН приріст населення в світі (на 2,4 млрд осіб до 2080 року) поряд із значними кліматичними змінами обумовлює необхідність пошуку альтернативних рішень традиційному землеробству. Тож визначення умов, що впливають на продукування інновацій є актуальним для побудови сільськогосподарськими товаровиробниками ефективних стратегій управління, формування сприятливої атмосфери творчої ініціативи та усунення бар'єрів для її реалізації.

Як відомо, інновація це не лише ідея, яка задовольняє особисті чи виробничі потреби цільової аудиторії, а ідея втілена в продукті чи послугі,

пристосована для практичного використання, масштабована та перевірена на стійкість. Створення та поширення її це тривалий та складний процес. І тут визначальною є роль знань як фундаменту формування новизни, визначення корисності, створення цінності, яка іноді є неявною чи її визнання може бути відстрочене. Саме людський компонент забезпечує в інноваційному процесі генерування та трансформацію знань. На кожному етапі життєвого циклу інновації потрібні специфічні знання. Відповідно багатогранний інноваційний процес вимагає включення різноманітного людського досвіду та налагодження обміну між ними. Однак, на практиці таке налаштування часто ігнорується менеджментом, адже вимагає зусиль для створення відповідної атмосфери співпраці.

Дослідники умов ефективної інноваційної діяльності [2, 3] виокремлюють три пари факторів, що сприяють використанню творчого потенціалу для продукування інновацій. Ці чинники лежать в площинах індивіда, команди та організації.

Головною умовою прояву творчої ініціативи індивіда автори виділяють допитливість і сміливість.

Люди, що зберегли допитливість, тобто здатність досліджувати, задавати нестандартні запитання та прагнути пізнати невідоме накопичують знання і досвід, що дозволяє вигадати нові сфери чи способи застосування об'єкту дослідження. Але в умовах надмірного тиску контролю і застосування рамок стандартів поведінки формується конформізм людини, що замінює допитливість, притаманну їй від народження.

Цікавість до невідомого вимагає від особистості виходу із зони комфорту, поза межами якої вона відчуває страх. Призначенням цього почуття є захист людини від небезпеки. І тільки наполеглива впертість індивіда допомагає подолати внутрішній спротив й продовжити експериментальну діяльність.

Ключовою умовою побудови відносин в команді для продукування інновацій, дослідниця виокремлює спілкування та співпрацю.

В основі цих сфер інноваційного процесу є необхідність у задоволенні однієї з базових психологічних потреб людей – це належність до групи. Виражена в більшій чи меншій мірі внутрішня схильність особистості до взаємодії з іншими визначає готовність до обміну інформацією. Тож, зростає значимість м'яких навичок (soft skills) індивідів.

Залежно від сфери застосування таких навичок виокремлюють внутрішню та зовнішню комунікації. Взаємодія в межах однієї організації ідентифікується як внутрішня комунікація. Її налагодженню сприяє відкритість, активність та створення атмосфери довіри в організації. Творчість у різноманітті, тож творці повинні мати можливість збирати досвід від відмінних людей, з різних місць і секторів. Реалізація зовнішньої комунікації можлива при наявності інноваційної інфраструктури для комунікації та підтримання динаміки потоків знань. Однак, в умовах тиску обмежених часових і фінансових ресурсів спільна робота іноді скорочується до мінімального рівня чи припиняється взагалі [2]. Водночас, тривале та обмежене коло спілкування зменшує ймовірність продукування нових ідей.

Серед визначних організаційних умов інноваційності виокремлюють [2] колективний інтелект і культуру компанії.

Колективний інтелект формується в процесі накопичення людьми досвіду. Його концентрація в одному онлайн чи офлайн місці дозволяє робити власний внесок кожного для розпізнавання тенденцій і шаблонів, збирати та трансформувати ідеї. Зауважимо, що на пізніх етапах реалізації інноваційного продукту та на етапі генерування ідей потрібні різні навички. Тож, створення умов співпраці експертів, зацікавлених в трансформації визначеного об'єкту дослідження дозволяє збільшити ймовірність нової розробки.

Виходячи з викладеного, завданням менеджерів є підтримка в організації спільного використання ресурсів, стимулювання лідерства від кожного учасника досліджень, підтримка натхнення для розширення людського потенціалу та спрямування його на обробку інноваційних гіпотез. Адже в конкурентному середовищі мають переваги лише ті компанії, в яких люди активно діляться знаннями, навичками та енергією. Нажаль менеджери рідко беруть до уваги емоції співробітників, які дають життєву енергію творчості, підтримують хвилювання від процесу роботи, навіть якщо робочі гіпотези не підтримуються. Утримання емоційного стану саме піднесення, збудженості, зацікавленості стимулюють творчу ініціативу, натомість гнів, страх, сумніви пригнічують її. Тож, від здатності менеджменту проявляти лідерські якості залежить підтримка набору тих чи інших культурних цінностей в організації. Не менш важливою передумовою творчого процесу є свобода вибору, що стосується рішень що робити, в співпраці з ким, яким способом вирішити задачу [2]. Відповідно, сприятливе ставлення до змін, заохочення позитивно впливають на обговорення гіпотез дослідження. Тобто, залежно від підтримуваної в організації культури спілкування залежить висунута пропозиція буде відкинута чи взята до роботи.

Разом з тим, дослідження сфокусовані на факторах інноваційного розвитку в агробізнесі свідчать, що в цій сфері інноваційна діяльність сповільнена з огляду на залежність від сезонності більшості виробничих процесів, від погодних та природно-кліматичних умов, від територіальної розпорошеності аграрного виробництва, і відповідно слабкості взаємозв'язку і недостатності взаємодії виробників сільськогосподарської продукції, від низької кредитоспроможності значної кількості учасників аграрного ринку тощо [4].

Інноваційна діяльність в аграрній сфері зосереджена на біологічних, технічних, технологічних, агрохімічних, а не управлінських

інноваціях. Загалом, використання новітніх технологій у виробничому процесі розглядають як фундамент переходу на новий рівень галузі (4,0). Для досягнення цієї мети перед дослідниками висувуються такі завдання [5]:

- продовження удосконалення технологій, враховуючи широке застосування датчиків в конструкції інструментів, пристроїв Інтернету речей, активне використання дронів і хмарних обчислень;
- впровадження, адаптація та тестування програмного забезпечення, що спирається на інтелектуальному контролі даних;
- удосконалення інтелектуальних машин, що дозволяють мінімізувати витрати, адже можуть виконувати виробничі операції швидко та безпосередньо, виключаючи людський фактор.

Отже, інноваційна діяльність в аграрній сфері в умовах зростання попиту на продовольство та геополітичної напруженості виступає необхідною умовою продовольчого забезпечення на рівні держави, а також запорукою конкурентоспроможності та успіху на рівні бізнесу. На рівні бізнесу для продукування інноваційних рішень мають бути створені сприятливі умови в площинах індивіда, команди та організації. Використання творчого потенціалу індивіда не можливе без прояву допитливості у дослідженнях та сміливості висувати гіпотези рішень. Складність і тривалість інноваційного процесу обумовлює необхідність налагодження співпраці та спілкування в команді. Це вимагає концентрації в одному середовищі колективного інтелекту, а також створення відповідної культури відкритого спілкування в компанії. Як очікується, ці фактори дозволять удосконалити наявні та розробити новітні технології у виробничому процесі продовольства, створивши підґрунтя переходу на рівень 4.0 аграрної галузі.

Список використаних джерел:

1. War Anxiety Grips Davos Experts With Ukraine Peace Still Elusive. *Bloomberg*. URL: <https://www.bloomberg.com/news/articles/2025-01-15/war-anxiety-grips-davos-experts-with-ukraine-peace-still-elusive>. (дата звернення: 04.05.2025).
2. Hiukka K. The 6 Conditions That Drive Innovation. URL: <https://kristiinahiukka.com/the-6-conditions-that-drive-innovation/> (дата звернення: 03.05.2025).
3. Iriss. How do you create the right conditions for innovation? URL: <https://www.iriss.org.uk/resources/reports/how-do-you-create-right-conditions-innovation> (дата звернення: 03.05.2025)
4. Суркова В. О. Фактори інноваційного розвитку підприємств АПК. *Актуальні проблеми інноваційної економіки та права*. 2021. № 8. С. 44-50 DOI: <https://doi.org/10.36887/2524-0455-2021-4-8>
5. Silva F.T.d., Baierle I.C., Correa R.G.d.F., Sellitto M.A., Peres F.A.P., Kipper L.M. Open Innovation in Agribusiness: Barriers and Challenges in the Transition to Agriculture 4.0. *Sustainability*. 2023. № 15, 8562. DOI: <https://doi.org/10.3390/su15118562>

Pokhylenko N.

INNOVATIVE DEVELOPMENT OF AGRIBUSINESS IN TIMES OF WAR: INFLUENCING FACTORS

Abstract. The research materials reveals the conditions of innovative development that managers can create to increase the competitiveness of the agricultural business, which are important for solving the problem of food supply in terms of geopolitical conflicts. These conditions need to be created for the individual employee, the development team, and the culture of communication in the organization

Keywords: innovation activity, agrarian business, development

УДК 339.564:330.341.1:005.8:351.72:504.03

Романенко В. В.

к.е.н., м.н.с ЦІТР, ДУ «ІДНТПІН ім. Г. М. Доброва НАН України»
ko3ak.well@gmail.com

Войтов С. Г.

к. е. н., доцент кафедри МEB, Університет митної справи та фінансів,
s.g.voitov@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-3483-5615>

РОЗУМНЕ ПЕРЕТВОРЕННЯ ЕКСПОРТУ УКРАЇНИ: ВІД СИРОВИНИ ДО СТАЛОГО ТЕХНОЛОГІЧНОГО РОЗВИТКУ

Анотація. У доповіді розкрито необхідність докорінної трансформації експортної моделі України як критичного інструменту забезпечення економічної безпеки та сталого розвитку. Обґрунтовано недопустимість подальшої сировинної орієнтації експорту, яка посилює вразливість держави та народного господарства, формує глибокі ризики для існування і розвитку Українського Народу, а також унеможливорює довгострокову модернізацію національної економіки. Запропоновано стратегічні підходи до стимулювання експорту високотехнологічної продукції кінцевої переробки та комерціалізації об'єктів інтелектуальної власності як базових векторів економічного суверенітету. Особливу увагу приділено ролі державної податкової політики у формуванні сприятливого середовища для технологічного прориву та інституціалізації національного ризик-менеджменту.

Ключові слова: економічна безпека, експорт, інноваційний розвиток, інтелектуальна власність, національна безпека, сталий розвиток, технологічний розвиток, управління національним розвитком.

Суб'єкти, об'єкти, чинники і процеси в українських науці, освіті та виробництві за умов міжнародної інтеграції розглянуто у контексті цілей та інтересів Українського Народу. Із метою розширення можливостей міжнародної плідної співпраці, представлено ряд підходів, котрі, на нашу думку, є доцільними для якнайшвидшого впровадження у практику державного управління формуванням «кошика» експортованих благ народного господарства України.

Зазначене впровадження передбачає виконання цілого ряду завдань:

- формування новітніх (для української державноуправлінської сучасності) науково-методологічних підходів;
- розвиток науково-методичних основ розширеного відтворення благ найвищої доданої вартості;
- формування належної нормативно-правової бази;
- розвиток виробничого сектора у контексті його переорієнтації на готові продукти найвищої доданої вартості, у строгій відповідності вимогам сталого розвитку;
- суттєве розширення сектора послуг і його адаптація для

якнайприбутковішого експорту;

- розширення державного, інституційного експорту з метою підвищення рівня глобального добробуту та безпеки.

Щодо підвищення економічної ефективності застосування людського потенціалу, пропрацювавши джерела [1–3], маємо зауважити, що оцінювання економічної ефективності людської праці в Україні для отримання одного євро надходжень від експорту продукції за технологічними укладами є складним завданням (через обмеженість доступних даних). Але, на основі наявної інформації можна зробити приблизні оцінки:

Номер укладу	Приклади продукції	Продуктивність праці, євро на годину
II уклад	Сільськогосподарська сировина	2,5 – 3
III уклад	Металургія, машинобудування	3 – 4
IV уклад	Автомобілебудування, електроніка	4 – 5
V уклад	ІТ-послуги, програмне забезпечення	10 – 15
VI уклад	Біотехнології, штучний інтелект	15

Враховуючи приведений ряд оцінок, очевидно доцільною є побудова такої моделі експортної взаємодії з іншими державами, за якої українці мають найвищий рівень продуктивності праці (відмінний до шести разів, у грошовому еквіваленті).

Дослідивши технологічну структуру експорту України та її динаміку за попереднє століття, спостерігаємо тенденції переважного падіння обсягів експорту продукції найбільш низькотехнологічних укладів і зростання найбільш високотехнологічних. Проте мусимо зауважити, що обсяги експортованої продукції четвертого укладу, потенціал якого значною мірою властивий нашій економіці, сягнувши максимальної позначки сорока відсотків у вісімдесяті роки минулого століття, зараз стабілізувався на

позначці двадцяти п'яти відсотків.

Структура експорту України за технологічними укладами (1925–2025), %
[4]:

Період	II уклад	III уклад	IV уклад	V уклад	VI уклад
1925–1939	60%	30%	10%	—	—
1940–1949	50%	40%	10%	—	—
1950–1959	40%	40%	20%	—	—
1960–1969	30%	45%	25%	—	—
1970–1979	20%	40%	35%	5%	—
1980–1989	15%	35%	40%	10%	—
1990–1999	25%	40%	30%	5%	—
2000–2009	30%	35%	25%	8%	2%
2010–2019	25%	30%	25%	15%	5%
2020–2025	20%	25%	25%	20%	10%

Досліджуючи приведену таблицю, можемо помітити такі ключові тенденції:

У 1925 – 1989 роках експорт був орієнтований на сировину та енергоносії, з поступовим збільшенням частки продукції середнього рівня переробки, особливо в 1970–1980-х роках. Продукти високого рівня переробки при цьому залишалися незначною часткою експорту.

У 1990 – 2009 роках після розпаду СРСР Україна зазнала певної деіндустріалізації, що призвело до зростання частки сировинного експорту та зниження частки продукції середнього та високого рівня переробки.

У 2010 – 2025 роках іще, поки що, спостерігаємо стабільно висока частка сировинного експорту, зокрема аграрної продукції. Частка високотехнологічного експорту залишається низькою, хоча є зрушень ряд позитивних у IT-секторі.

На нашу думку, варто зосередити зусилля на такого роду перетвореннях, котрі би перевели **сільськогосподарський**, наприклад, **експорт** із другого технологічного укладу одразу в шостий. Ось оновлений перелік високотехнологічних кінцевих продуктів у рослинництві,

заснованих на природних генетичних кодах та екологічно позитивних агросистемах, з акцентом на наявне виробництво в Україні, перспективи розвитку та динаміку попиту [5]:

1. Органічне насіння покривних та сидеральних культур

Наявне виробництво в Україні: Українські аграрії активно вирощують покривні культури, такі як люпин, вика, конюшина, фацелія, для відновлення ґрунтів та біологічної фіксації азоту. **Перспективи розвитку:** Зростає інтерес до регенеративного землеробства, що сприяє збільшенню попиту на органічне насіння покривних культур. **Динаміка попиту:** Очікується стабільне зростання на 10–15% річно в середньостроковій перспективі.

2. Високоякісне органічне борошно (спельта, жито, просо)

Наявне виробництво в Україні: В Україні вирощуються давні злаки, такі як спельта, жито та просо, які використовуються для виробництва органічного борошна. **Перспективи розвитку:** Зростає попит на здорове харчування, що стимулює розвиток виробництва органічного борошна. **Динаміка попиту:** Стабільне зростання в сегменті "clean label" продуктів, з очікуваним розширенням у довгостроковій перспективі.

3. Холодно відтиснені олії з нішевих культур (амарант, льон, гарбуз)

Наявне виробництво в Україні: Українські виробники виготовляють холодно відтиснені олії з амаранту, льону та гарбуза, які мають високий вміст омега-3 та антиоксидантів. **Перспективи розвитку:** Зростає попит у харчовій, косметичній та фармацевтичній галузях на натуральні олії. **Динаміка попиту:** Очікується 12–20% щорічного зростання ринку здорових олій у середньостроковій перспективі.

4. Безглютенові продукти з давніх злаків (сорго, теф, просо)

Наявне виробництво в Україні: Вирощування альтернативних зернових, таких як сорго, теф та просо, які не виснажують ґрунти та

підходять для посушливих регіонів. **Перспективи розвитку:** Зростає попит серед споживачів із непереносимістю глютену та у vegan/есо сегменті. **Динаміка попиту:** Активне входження в ринки США, ЄС, Австралії у середньостроковій перспективі.

5. Рослинні екстракти для фармацевтики та нутрицевтики (ехінацея, ромашка, календула, м'ята)

Наявне виробництво в Україні: Вирощування лікарських трав на сівозміні з основними культурами, що сприяє оздоровленню ґрунту та виробництву цінної сировини. **Перспективи розвитку:** Зростає попит у натуральній фармацевтиці, косметичі та wellness-сегменті. **Динаміка попиту:** Високий попит на сертифіковану сировину у середньостроковій перспективі.

6. Біоенергетичні культури з агровідходів (жом, солома, кукурудзяне стебло)

Наявне виробництво в Україні: Використання залишків після вирощування технічних культур для виробництва біоенергії. **Перспективи розвитку:** Стимулюється політиками "зеленої енергії" в ЄС та підтримкою державних програм. **Динаміка попиту:** Субсидоване зростання у середньостроковій перспективі.

7. Біорозкладні матеріали з волокон (коноплі, льон, кенаф)

Наявне виробництво в Україні: Вирощування екологічних волокон, таких як коноплі, льон та кенаф, які оздоровлюють ґрунт та не потребують пестицидів. **Перспективи розвитку:** Високий попит у текстильній, будівельній та пакувальній промисловості. **Динаміка попиту:** Зростання у fashion та екоупаковці у середньостроковій перспективі.

Аналогічно, щодо секторів експорту продукції **промисловості та будівництва**, на нашу думку, варто переорієнтуватися на виробництво та постачання модулів екологічно чистої енергетики закритого циклу – від джерела (сонячне світло, енергія вітру) до електромережі, на виробництві

максимально безпечних енергоефективних і ресурсоефективних будинків.

Щодо секторів експорту послуг, на нашу думку, варто орієнтуватися на постачання високоякісних інформаційних та цифрових технологій, послуг ІТ-аутсорсингу і консалтингу, діяльності у сферах Big Data, AI, кібербезпеки. Розвивати креативну індустрію: дизайн, музику, кінематограф, видавничу справу, анімацію, комп'ютерні ігри, доповнену реальність. Надавати партнерам іноземним фінансові послуги – бухгалтерський супровід, аудит, інвестконсалтинг, фінансові моделі. В умовах активного розвитку цифрових технологій, освітні послуги (онлайн-курси, EdTech-платформи та експорт освітніх програм (напр., українська ІТ-освіта), подаючи великі надії, є надзвичайно прибутковими і перспективними. Враховуючи досвід і потенціал вітчизняної медицини та біотехнології, варто працювати над розвитком сфер медичного туризму, телемедицини, медичних розробок. У сфері транспорту і логістики доцільно розвивати перевезення екологічно чистим транспортом, експедиторські послуги, логістичні платформи, використовуючи унікальне географічне розташування України. Туризм має особливість, котра полягає у прямому та опосередкованому впливі експорту туристичних послуг на цілий ряд галузей і сфер економіки: транспорт, готельна справа, ресторанний бізнес, сільське господарство, торгівля, будівництво, зв'язок, виробництво товарів широкого попиту. Пріоритетними для України, на нашу думку, є культурний, рекреаційний і зелений туризм.

Експорт політичного, правового, культурного та управлінського впливу належить також до напрямів, котрі потребують комплексного посилення і розвитку. Військове стримування та зупинка такого ворога як так звана «Російська Федерація» є для України безцінним досвідом у сфері міжнародної дипломатії та безпеки: найбільш боєздатна та технологічно оснащена армія України після переможного закінчення війни може виступати гарантом миру і безпеки. Україна може і має як подавати, так і

підтримувати інтеграційні ініціативи (у межах GUAM, ЄС, ООН тощо). У контексті значних успіхів у цифровізації державних послуг, Україна має переваги в експорті моделей регулювання та інформаційно-облікових послуг. Світ потребує української культурної дипломатії: мова, мистецтво, архітектура, культурні заходи. Наука та академічні обміни є тією сферою інституційного експорту, у якому Україна має всі передумови досягти лідерства.

Інші форми експорту (змішані), котрі поєднують матеріальне і нематеріальне, представляють напрями надзвичайно плідної взаємодії з іншими народами і культурами:

- інтелектуальна власність: патенти, ліцензії, авторські права;
- франчайзинг: експорт українських брендів, ресторанів, навчальних систем;
- гібридні продукти: smart-агротехнології, платформи автоматизації виробництва тощо.

У підсумку варто зазначити, що зростання технологічного рівня експорту, підвищуючи рівень економічної ефективності людської праці, є вагомим чинником національної безпеки через зміцнення макроекономічної стабільності і формування надійних передумов упевненого лідерства України у сім'ї народів, котра сповідує ідеали сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Ukraine in: IMF Staff Country Reports Volume 2003 Issue 173 (2003) URL: elibrary.imf.org/view/journals/002/2003/173/article-A001-en.xml (дата звернення: 10.05.2025).
2. Assessment of Labour Productivity and the Factors of Its Increase in European Union 27 and Ukrainian Economies URL: mdpi.com/2227-7099/10/11/287 (дата звернення: 10.05.2025).
3. IT Remains Ukraine's Biggest Service Export in 2023 – USAID Funded Report URL: kyivpost.com/post/25499 (дата звернення: 10.05.2025).
4. Державна служба статистики України. Комплексні статистичні

публікації. Збірник «Статистичний щорічник України» URL: ukrstat.gov.ua (дата звернення: 10.05.2025).

5. Форум «Зроблено в Україні». Короткий огляд економічних тенденцій. URL: ukrlegprom.org/ua/news/forum-zrobleno-v-ukrayini-korotkyj-oglyad-ekonomichnyh-tendenczij (дата звернення: 10.05.2025).

Romanenko V. V., Voitov S. H.

SMART TRANSFORMATION OF UKRAINE'S EXPORTS: FROM RAW MATERIALS TO SUSTAINABLE TECHNOLOGICAL DEVELOPMENT

Abstract. The report highlights the urgent need for a fundamental transformation of Ukraine's export model as a critical instrument for ensuring economic security and sustainable development. It substantiates the inadmissibility of maintaining a raw-material-oriented export structure, which exacerbates the vulnerability of the state and national economy, poses significant risks to the existence and development of the Ukrainian Nation, and obstructs the long-term modernization of the national economy. Strategic approaches are proposed to stimulate exports of high-tech, value-added products and to commercialize intellectual property assets as foundational vectors of economic sovereignty. Special attention is given to the role of state tax policy in fostering an enabling environment for technological breakthroughs and institutionalizing national risk management.

Keywords: economic security, export, innovative development, intellectual property, national security, sustainable development, technological advancement, national development governance

УДК 336.7

Савченко В. Ю.

аспірант кафедри національної економіки,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
SavchenkoVY@krok.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-4979-7842>

РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ: ВИКЛИКИ, РИЗИКИ І МОЖЛИВОСТІ

Анотація. У тезах розглядаються ключові виклики та можливості розвитку інноваційного підприємництва в Україні в умовах війни, повоєнної відбудови та трансформації глобальних економічних відносин. Акцент зроблено на важливості розвитку стартап-екосистем, підтримки підприємців через державну політику та залучення інвестицій. Зазначено роль наукового підґрунтя (Шумпетер, Фрімен, Досі) у формуванні інноваційних стратегій та потенціалу України відповідно до Індексу

економічної складності (ECI). Окрему увагу приділено потенційному впливу ресурсної угоди між Україною та США на технологічну модернізацію та викликам у сфері контролю над алокацією ренти. Обґрунтовано, що ефективний фондовий ринок є інституційною передумовою для масштабування інноваційних бізнесів, тоді як його слабкий розвиток стримує зростання підприємницької активності. Автори наголошують на необхідності комплексної політики підтримки підприємництва, яка враховує як внутрішні економічні умови, так і зовнішні геополітичні фактори.

Ключові слова: фондовий ринок, інноваційне підприємництво, післявоєнна відбудова, екосистема інновацій, венчурні фонди, державна політика, економічна складність.

Інноваційне підприємництво – ключовий фактор структурної трансформації економіки України, особливо в умовах війни та післявоєнної відбудови. Новації як "творче руйнування" [1] необхідні для переходу до продуктивнішої економічної моделі. Власне відновлення має ґрунтуватися на інноваційній моделі, а не на відтворенні застарілої структури.

Розвиток екосистеми інновацій:

1) Формування інноваційного підприємництва потребує розвиненої екосистеми (стартапи, венчурні фонди, інститути підтримки, наукові центри) [2; 3];

2) Україна має окремі успіхи, але бракує скоординованої державної політики та довгострокового фінансування;

3) позитивний індекс економічної складності (ECI) України в машинобудуванні та електроніці [4] свідчить про потенціал технологічного прориву за наявності інституційних стимулів.

Роль фондового ринку у фінансуванні інновацій:

1) Фондовий ринок – прозорий механізм залучення капіталу для масштабування технологічних компаній [5; 6].

2) ефективний фондовий ринок забезпечує акумуляцію ресурсів, знижує залежність від банків та залучає локальних інвесторів;

3) недорозвиненість фондового ринку стримує зростання інноваційного бізнесу.

Зовнішні чинники та ризики (ресурсна угода з США):

1) Ресурсна угода зі США може відкрити ринки, залучити інвестиції та створити інфраструктуру;

2) ризик інтеграції України в глобальні ланцюги вартості лише як постачальника сировини [7] без локалізації високотехнологічного виробництва;

3) необхідність закладання зобов'язань щодо трансферу технологій, локалізації виробництва та розвитку людського капіталу.

Пріоритети державної політики:

1) Підтримка стартапів у галузях з високою доданою вартістю;

2) розвиток інноваційних екосистем (технопарки, венчурні платформи, акселератори);

3) використання міжнародних угод для залучення технологій;

4) створення повноцінного фондового ринку для масштабування інновацій;

5) стимулювання експорту інтелектуальної продукції для підвищення ЕСІ [4].

Список використаних джерел:

1. Josef A. Schumpeter. Capitalism, Socialism and Democracy. New York: Harper & Row Publishers. 1942. 523 p.

2. Freeman C. Technology Policy and Economic Performance: Lessons from Japan. London : Pinter Publishers, 1987. 192 p.

3. Dosi G. Technical change and economic theory / eds. G. Dosi, C. Freeman, R. Nelson, G. Silverberg, L. Soete. London : Pinter Publishers, 1988. P. 1–17.

4. The Atlas of Economic Complexity. Harvard Growth Lab. URL: <https://atlas.hks.harvard.edu/rankings> (дата звернення: 06.05.2025).

5. Борзенко О. О., Редзюк Є. В. Перспективні напрямки розвитку фондового ринку України з урахуванням сучасних тенденцій. Фінанси

України: науково-теоретичний та інформаційно-практичний журнал Міністерства фінансів України. 2023. Вип. 3. С. 328.

6. Коренєєв В. В., Коваленко Ю. М., Белінська Я. В. Особливості інвестиційної діяльності учасників ринків капіталу. Наукові записки Національного університету «Острозька академія» Серія «Економіка». 2023. 30 (58). 55-63.

7. United States–Ukraine Reconstruction Investment Fund: Fact Sheet. The White House, 2025. URL: <https://www.whitehouse.gov/fact-sheets/2025/05/fact-sheet-president-donald-j-trump-secures-agreement-to-establish-united-states-ukraine-reconstruction-investment-fund/> (дата звернення: 06.05.2025)

Savchenko V. Yu.

DEVELOPMENT OF INNOVATIVE ENTREPRENEURSHIP IN THE CONDITIONS OF WAR AND POST-WAR RECONSTRUCTION: CHALLENGES, RISKS, AND OPPORTUNITIES

Abstract. The theses explore the key challenges and opportunities for the development of innovative entrepreneurship in Ukraine amid war, post-war reconstruction, and the transformation of global economic relations. Emphasis is placed on the importance of developing startup ecosystems, supporting entrepreneurs through state policy, and attracting investment. The role of the scientific foundations (Schumpeter, Freeman, Dosi) in shaping innovation strategies and Ukraine's potential according to the Economic Complexity Index (ECI) is highlighted. Particular attention is given to the potential impact of the resource agreement between Ukraine and the United States on technological modernization, as well as challenges in rent allocation control. It is argued that an effective stock market is an institutional prerequisite for scaling innovative businesses, while its underdevelopment hinders entrepreneurial growth. The authors emphasize the need for a comprehensive entrepreneurship support policy that considers both internal economic conditions and external geopolitical factors.

Keywords: stock market, innovative entrepreneurship, post-war reconstruction, innovation ecosystem, venture funds, state policy, economic complexity.

УДК 339.976.2

Сенченко В. В.

к.т.н., с.н.с., с.н.с. Центру інновацій та технологічного розвитку
ДУ «ІДНТПН ім. Г. М. Доброва НАН України»

seva46@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0001-7568-0491>

**ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ
У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД**

Анотація. На сьогоднішній день Україна стоїть перед завданнями післявоєнної відбудови через російську агресію. Відновлення економіки України вимагає комплексних заходів на всіх рівнях, включаючи реформу структури виробництва, залучення інвестицій, розвиток високотехнологічних галузей тощо. Успіх у післявоєнній відбудові полягає в пошуку оптимальних рішень та стратегій, які здатні забезпечити сталий і стабільний розвиток України в майбутньому.

Після втрати з-під контролю України газових родовищ Чорноморського шельфу та туристичного сегменту Криму і значної частини гірничодобувної, металургійної та хімічної промисловості Донбасу стало очевидним, що майбутня економіка держави вже не буде мати попереднього типу розвитку та попередньої структури, тому існує нагальна необхідність пошуку напрямів структурної перебудови економіки України у регіональному вимірі й пошуку з цією метою нових напрямів регіонального розвитку і політики.

Ключові слова. Нематеріальні активи, регіональний економічний розвиток, формування регіональних інноваційних стратегій, «сма́рт-спеціалізація», структурна перебудова економіки України.

Стан інноваційної діяльності України є наслідком відсутності стратегічного бачення та послідовної політики щодо переведення України на інноваційний шлях розвитку, формування національної інноваційної екосистеми, яка забезпечувала б його реалізацію і підвищувала розвиток інноваційної культури в державі, використовуючи, крім фінансових, інші механізми розвитку інноваційної діяльності.

Головна й найбільша помилка поточного періоду – це намагання проводити реформи в межах старої парадигми без кардинальної зміни моделей економічного розвитку та державного управління. Чинна економічна модель України повністю вичерпала ресурс навіть для власного самовідновлення й потребує негайної заміни.

Принциповими системними помилками існуючих стратегій та об'єктивну зумовленість неефективності реформ експерти визначають: • Помилки управління. Розбудова нової економіки та реформи передбачалися в межах старої економічної рентної парадигми. • Зроблено ставку на закордонну й міжнародну кредитну допомогу, що посилює залежність

країни від кредиторів та обмежує у власних діях. Це сприяє подоланню окремих проблем відновлення національної економіки, водночас це шлях до втрати економічної незалежності. • Неузгодженість стратегічних і програмних документів щодо економічного розвитку країни, порушення спадковості впровадження реформ при зміні політичного циклу (зміні урядів, влади). • Заходи фінансової стабілізації. Одночасна лібералізація курсоутворення, шокове підвищення цін і тарифів для населення, замороження соціальних виплат, підвищення фіскального навантаження на бізнес призводять до зниження платоспроможності населення, дестимулюючи підприємницьку діяльність і загрожуючи паралічем економічного життя. • Заходи порятунку банківської системи руйнівні й лише підсилюють недовіру до фінансових інститутів. Продовження відпливу коштів з банків призводить до згорання кредитування населення та реального сектора економіки, що блокує необхідну структурну перебудову. • Неадаптованість влади та невідповідність управлінської моделі до зсуву міжнародних сфер впливу, зміни державних союзів та об'єднань. • Поза увагою українських економічних реформ опинилися головні сучасні драйвери економічного розвитку – вища освіта та наука, що зумовило падіння конкурентоспроможності України [1].

Проблеми, які стримують інноваційний розвиток економіки України: несформованість загальнодержавної системи інформаційного забезпечення інноваційної діяльності, сертифікації і впровадження розробок, підготовки і перепідготовки кадрів; недостатнє економічне стимулювання інноваційної діяльності та відсутність державної підтримки інноваційних структур; економічна й політична нестабільність; прагнення до міграції високоосвіченої молоді й науковців; слабкі венчурні фонди; недостатнє державне стимулювання інноваційного підприємництва до комерціалізації науково-технологічних розробок; недостатність уваги зі сторони вітчизняних підприємців формуванню ефективних структур (в т.ч.

віртуальних інноваційних мереж), що спеціалізуються на зборі, зберіганні та обробці науково-технологічної та економічної інформації з метою її оперативного використання; практично відсутній попит на високотехнологічну вітчизняну продукцію на внутрішньому й особливо зовнішньому ринках у зв'язку з низькою конкурентоспроможністю багатьох інноваційних розробок; відсутня система продукування споживчих інновацій з використанням технологій «розумної спеціалізації» та віртуальних інноваційних мереж; в Україні інноваційне підприємництво страждає саме від поганого стимулювання його розвитку з боку держави, уряд якої не може ефективно розпоряджатися ресурсами країни, впроваджувати відповідні закони, які б регулювали інноваційну сферу належним чином.

В напрямку впровадження інноваційних процесів спостерігається цілий ряд стримуючих факторів. Найбільш впливовими є економічні та соціальні фактори гальмування.

Прилучка І. [2] визначає внутрішні та зовнішні фактори гальмування розвитку інноваційного підприємництва в Україні.

Опосередковані зовнішні фактори: структурна деформованість економіки України, домінування в ній сировинних галузей і галузей з низьким рівнем обробки, які природно мають порівняно низький потенціал інноваційної активності й ефективності, однак пріоритет державної фінансової підтримки надається саме цим галузям, куди вкладається до 70 % бюджетних коштів; подальше відставання України у технологічному розвитку від розвинених країн світу; погіршення інноваційної культури суспільства; □ нестабільна політична ситуація в країні; неспроможність країни сплачувати борги МВФ; залежність України від паливних ресурсів інших країн; міграція носіїв приватного інтелектуального капіталу закордон у зв'язку з низькою платоспроможністю вітчизняних організацій.

Зовнішні фактори прямого впливу: відсутність законодавчого

механізму дієвого захисту інтелектуальної власності; неузгодженість законодавства в інноваційній сфері насамперед з корпоративним, інвестиційним, податковим, соціальним законодавством; непослідовність дій держави щодо підтримки суб'єктів інноваційної діяльності; ігнорування чинних норм законодавства та призупинення дій статей законів, які стосуються фінансової підтримки інноваційної діяльності; низькі державні витрати на науку та техніку, на проведення ДіР; недостатня нормативно-правова урегульованість питань розвитку інноваційної інфраструктури та трансферу технологій; заорганізованість процедури державної реєстрації, ліцензування, сертифікації, системи контролю та дозвільної практики; відсутність належного інвестування та венчурного фінансування для здійснення масштабних технологічних змін; безсистемність та непослідовність у реалізації державної інноваційної політики; неможливість протидіяти іноземним конкурентам, що створює бар'єри входу інноваційного підприємства на міжнародні ринки.

Внутрішні фактори: відсутність ефективної системи підвищення кваліфікації та досвіду організації роботи працівників в умовах інноваційного розвитку; відсутність бажання підприємців брати на себе ризики щодо створення нового продукту, процесу, чи поліпшення існуючих, а також щодо економічної, соціальної та моральної відповідальності за їх кінцевий результат у зв'язку із низькою підтримкою підприємців з боку органів влади; незадовільний стан виробничого апарату більшості галузей, що зумовлено зношеністю основних засобів; вимушеність більшості вітчизняних підприємців при вирішенні питань інноваційного розвитку розраховувати в основному на власні фінансові ресурси. Як державні, так і недержавні фінансові інституції в Україні дуже слабо орієнтовані на інвестування інновацій.

Розробка і успішна реалізація стратегій відновлення України після війни потребують наукового аналізу та практичного врахування проблем і

особливостей економічного розвитку, які сформувалися до війни і загострилися під час неї. До таких проблем можна віднести: 1) викривлена структура виробництва та експорту, де переважають низькотехнологічні та сировинні галузі; 2) використання ресурсо- та енергозатратних моделей виробництва й споживання; 3) концентрація власності та відсутність сильного конкурентного середовища; 4) відсутність ефективних механізмів для формування капіталу та приваблення інвестицій; 5) масова міграція населення, особливо молодого покоління; 6) територіальні розбалансованості в соціально-економічному розвитку, зокрема відсутність стратегій розвитку сільських територій. Розв'язання цих проблем шляхом впровадження системних реформ і зміни моделі економічного розвитку є важливим завданням для збереження і розвитку України.

На сучасному етапі глобалізації та розвитку міжнародних відносин у світі дедалі вагомого значення набуває високий рівень національного інноваційного потенціалу, прогресивність застосування технологій та їх ефективність. Про науково-технічний розвиток України можна говорити спираючись на практичний досвід економічно розвинутих країн. Необхідно звернути увагу на те, як розвинені країни протидіють гальмуванню розвитку інноваційного підприємництва. Досвід цих країн засвідчує виску ефективність державної моделі інноваційного розвитку та втручання держави в інноваційні процеси.

Ураховуючи важливу роль регіонів в сучасній парадигмі децентралізованого управління національною економікою, науково-практичний інтерес представляють дослідження підходів до управління та шляхів повоєнного відновлення і розвитку регіональних економік. Саме регіональні екосистеми мають зіграти провідну роль в формуванні нової економічної моделі України, що потребує продовження розпочатих до війни реформи децентралізації та осучаснення системи регіонального управління згідно з європейськими стандартами. Україна потребує

формування нової економічної моделі, побудованої на інноваційній основі, в якій провідну роль мають зіграти регіони. Тому важливо продовжувати розпочаті реформи децентралізації та осучаснення системи управління національною економікою згідно з європейськими стандартами. У повоєнний період державна регіональна політика відіграватиме важливу роль у відбудові українських регіонів і територій, постраждалих від воєнної агресії. При проведенні економічних реформ необхідно вдосконалити систему державної підтримки регіонального розвитку й адаптувати її до європейських стандартів.

Одним з найважливіших завдань для українських органів влади та бізнесу є співпраця для розробки оптимальної стратегії і тактики відновлення економічної системи після війни. Ключовим напрямом структурної перебудови економіки має стати розвиток інноваційних виробництв на основі моделі «смарт-спеціалізації», які орієнтуються на місцеві ресурси або ж використовують у своїй діяльності вторинну сировину. Для регіональної економіки вкрай важливо здійснити стратегію ресурсозбереження, яка, з одного боку, забезпечує скорочення витрат природної сировини на одиницю кінцевої продукції, а з іншого – зменшує негативне навантаження на навколишнє середовище. В свою чергу, обмеженість традиційних природних багатств, зростаючі потреби в них стимулюють процеси вдосконалення технологій на базі більш повної утилізації первинної сировини. По суті, ресурсозбереження й оздоровлення природного середовища – це два аспекти єдиного процесу досягнення еколого-економічної збалансованості у функціонуванні господарського комплексу.

Після стабілізації ситуації в Україні регіони повинні орієнтуватися на стратегію сталого розвитку шляхом диверсифікації, структурної модернізації, впровадження інновацій, створення привабливого бізнес-середовища та поліпшення інвестиційного клімату. При цьому доцільно

використання досвіду країн ЄС щодо розробки та впровадження стратегії смарт-спеціалізації. Використання концепції смарт-спеціалізації потребує виявлення та стимулювання здатності економічної системи генерувати нові спеціалізації шляхом відкриття нових областей можливостей і локальних концентрацій, агломерації ресурсів і компетенції у відповідних областях. Експерти ОЕСР визначають підхід, заснований на концепції смарт-спеціалізації, як поєднання промислової, освітньої та інноваційної політики та вибору обмеженого кола пріоритетних галузей для інвестування на основі знань з урахуванням сильних сторін та наявних переваг.

Під час розробки стратегічних напрямків відновлення економіки України після війни, важливо брати до уваги досвід інших країн, але не менш важливо враховувати особливості та унікальність України. Тож, слід враховувати досвід інших країн, які стикнулися з аналогічними викликами, але приймати рішення, ураховуючи особливості ситуації та потреби українського суспільства.

В цілому, приклади країн, які пройшли через процес післявоєнної відбудови, показують, що не існує єдиного універсального методу для відновлення економіки після війни. Кожна країна має свої унікальні економічні, геополітичні і культурні особливості, і відновлення варіюється в залежності від цих факторів. Однак, незважаючи на ці різниці, існують загальні стратегії, які використовуються у багатьох країнах для успішної післявоєнної відбудови економіки: 1) державне антикризове регулювання, яке допомагає активізувати процеси відновлення національного виробництва; 2) лібералізація економіки, яка сприяє відкриттю ринків та залученню іноземних інвестицій; 3) розвиток високотехнологічних галузей економіки для створення інновацій та підвищення конкурентоспроможності; 4) створення експортно-орієнтованої економіки для розвитку зовнішньої торгівлі та збільшення обсягів експорту; 5)

залучення значних зовнішніх фінансових ресурсів для підтримки процесу відновлення [1].

Модель «чотириланкової спіралі» [3] розширює парадигму «потрійної спіралі». Поряд з наукою, промисловістю і державою ключову роль в інноваційному процесі починає грати суспільство. Ядром четвертої спіралі в цій моделі виступають споживачі інноваційної продукції. Ця модель стимулює створення інновацій, очікуваних споживачами. Споживачі в певній мірі визначають напрямок розвитку інноваційного процесу і є його рушійною силою. Саме суспільство є кінцевим споживачем інноваційної продукції і цим впливає на створення нових знань і технологій - через попит і реалізацію споживчої функції.

Споживчі інновації виникли як результат феномену "інформаційної асиметрії". Виробники не мають в розпорядженні повної інформації про потреби клієнтів. Тому споживачам доводиться самим доопрацьовувати продукти з метою їх максимальної адаптації під власні потреби. Результати цієї діяльності споживачів можуть використовуватися компаніями при створенні майбутніх інновацій. Таким чином, між споживчими інноваціями і інноваціями виробника виникає взаємний вплив: споживачі створюють інновації, що найбільш відповідають їх запитам, а виробники підтримують найбільш успішні з них.

Враховуючи потребу в значній фінансовій підтримці для відновлення та розвитку економіки України після війни, споживча кооперація може застосувати наступні рекомендації для ефективного використання міжнародної допомоги від інших країн: 1) розробити проекти, які мають конкретний економічний та соціальний вплив (важливо створити дієві бізнес-плани та інвестиційні пропозиції); 2) залучити іноземних інвесторів та підприємців; 3) розробити план використання міжнародної допомоги та забезпечити його ефективне виконання; 4) використовувати мережу

міжнародних контактів та партнерств; 5) забезпечити відкрите спілкування та звітність перед міжнародними партнерами.

Список використаних джерел:

1. Доктрина «Україна 2030». URL : <http://econom.chnu.edu.ua/wp-content/uploads/2018/03/E-Book-Doctrine-2030.pdf>
2. Прилуцька І. Внутрішні та зовнішні фактори гальмування розвитку інноваційного підприємництва: вітчизняні реалії у світовому контексті. URL : http://bulletin-econom.univ.kiev.ua/wp-content/uploads/2015/11/136_15.pdf
3. Сенченко В. В., Соловьев В. П. Чотиримірна спіраль інноваційної діяльності та її вплив на створення нових знань та технологій. *Наука, Технології, Інновації*. 2018. № 3. С. 55-61.

Senchenko V. V.
ECONOMIC RECONSTRUCTION OF UKRAINIAN REGIONS
IN THE POST-WAR PERIOD

Abstract. Today, Ukraine is facing the challenges of post-war reconstruction due to Russian aggression. The restoration of the Ukrainian economy requires comprehensive measures at all levels, including the reform of the production structure, attracting investments, the development of high-tech industries, etc. Success in post-war reconstruction lies in finding optimal solutions and strategies that can ensure the sustainable and stable development of Ukraine in the future.

After the loss of the gas fields of the Black Sea shelf and the tourist segment of Crimea and a significant part of the mining, metallurgical and chemical industries of Donbas from Ukraine's control, it became obvious that the future economy of the state will no longer have the previous type of development and the previous structure, therefore there is an urgent need to find directions for the structural restructuring of the Ukrainian economy in the regional dimension and to find new directions of regional development and policy for this purpose.

Keywords. Intangible assets, regional economic development, the formation of regional innovation strategies, "smart specialization", structural restructuring of the Ukrainian economy.

УДК 338.439 (477)

Сидоренко В. О.
аспірант, ННЦ «Інститут аграрної економіки»
victor_s@ukr.net
<http://orcid.org/0009-0008-1146-6283>

АКВАКУЛЬТУРА ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ НАПРЯМОК РОЗВИТКУ
ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Анотація. У тезах розглянуто сучасний стан і перспективи розвитку аквакультури як важливого та інноваційного напрямку підприємництва в аграрному секторі України. Акцент зроблено на економічних, екологічних та соціальних перевагах аквакультурних виробництв, визначено ключові виклики галузі та напрями державної підтримки. Обґрунтовано роль аквакультури у забезпеченні продовольчої безпеки, диверсифікації агробізнесу та стимулюванні сільського розвитку. Надано рекомендації щодо активізації інвестиційної діяльності, вдосконалення нормативно-правової бази та технологічного оновлення виробництв.

Ключові слова: аквакультура, підприємництво, сталий розвиток, інновації, рибництво, продовольча безпека, аграрний сектор.

Аквакультура є однією з найбільш динамічно зростаючих галузей сільського господарства у світі. Вона охоплює штучне вирощування риб, ракоподібних, молюсків та інших водних організмів у контрольованих умовах. Станом на 2022 рік, у світі понад 50 % всіх споживаних водних біоресурсів надходили саме з аквакультурного виробництва і ця частка з кожним роком зростає [3]. Така трансформація ринку створює широкі можливості для підприємництва в Україні.

Україна має значний потенціал для розвитку аквакультури завдяки наявності великої кількості прісноводних водойм, помірному клімату та вигідному географічному розташуванню. Проте частка аквакультури в загальному обсязі добутих водних біоресурсів України поки що залишається нижчою за середньосвітовий рівень. Так, у 2023 році обсяг продукції аквакультури в Україні становив лише близько 8,5 тис. тонн, що вказує на недостатню реалізацію потенціалу галузі [10].

Однією з ключових переваг аквакультури є її сталість. На відміну від традиційного промислового рибальства, вона забезпечує контроль за процесами росту, годівлі, репродукції, що зменшує тиск на природні екосистеми. Аквакультурне підприємництво сприяє збереженню природного середовища, підвищенню продовольчої безпеки, а також створенню робочих місць у сільській місцевості [9].

Для максимізації натурального і економічного ефекту від розведення водних організмів в контрольованих умовах, потрібно максимізувати використання інноваційних методів такого виробництва. Однією з провідних інновацій у сфері аквакультури є впровадження екологічно безпечніших кормів. Традиційне використання кормів на основі рибного борошна спричиняє надмірний вилов диких риб, що ставить під загрозу збереження природного біорізноманіття. У відповідь на ці виклики науковці розробляють альтернативні формули кормів із використанням рослинної сировини, мікроводоростей, комах та навіть штучно синтезованих білкових компонентів. Такі підходи не лише знижують тиск на природні ресурси, а й сприяють підвищенню екологічної стійкості аквакультурного виробництва.

Генетичні технології також знаходять дедалі ширше застосування в сучасному рибництві. Виведення генетично поліпшених видів, які демонструють швидші темпи росту або підвищену стійкість до патогенів, відкриває нові горизонти підвищення ефективності господарств. Це дозволяє зменшити витрати на профілактику та лікування хвороб, а також оптимізувати біологічні та економічні показники виробництва.

У контексті кліматичних змін зростає потреба у вивченні й впровадженні видів водних організмів, здатних адаптуватися до нових екологічних умов — зокрема, до підвищення температури води та зростання кислотності. Дослідження в цьому напрямі забезпечують основу для підтримання стабільних обсягів виробництва морепродуктів навіть за умов глобальних екологічних трансформацій, зберігаючи продовольчу безпеку й ринкову сталість [8].

Інноваційний характер аквакультури виявляється у використанні новітніх технологій біофільтрації, рециркуляційних систем водопостачання (RAS), автоматизованих систем контролю параметрів води, інтегрованих систем рибно-рослинного виробництва (аквапоніки) тощо. Застосування

цифрових технологій у поєднанні з біоінженерією дозволяє підвищити рентабельність виробництва та адаптувати його до змін клімату [5].

Рециркуляційні системи водопостачання (RAS) є одним із найбільш технологічно розвинених напрямів сучасної аквакультури, що забезпечують сталий, ефективний та екологічно безпечний спосіб вирощування гідробіонтів. Розглянемо основні принципи функціонування RAS, їх переваги, обмеження, економічну ефективність та перспективи впровадження в Україні.

Рециркуляційні системи водопостачання — це замкнені або напівзамкнені установки, у яких вода, що циркулює у виробничих ємностях з рибою або іншими гідробіонтами, очищується й повертається назад у цикл. Основними функціональними елементами таких систем є: механічні фільтри (видаляють тверді органічні залишки); біофільтри (розщеплюють амоній до нітратів через нітрифікацію); дегазатори (усувають надлишковий CO₂ та інші шкідливі гази); окиснювачі або озонатори (покращують якість води й знищують патогени); системи температурного контролю, УФ-стерилізатори, насоси, резервуари для води тощо.

Завдяки цьому RAS дозволяє повторно використовувати до 90–99 % води, значно зменшуючи її споживання і залежність від природних водних джерел [2].

RAS зменшує антропогенне навантаження на водойми та виключає проблему неконтрольованих стоків, характерних для відкритих ставкових господарств. Відсутність прямого контакту з навколишнім середовищем дозволяє знизити ризики поширення хвороб, інвазивних видів або антибіотикорезистентних бактерій [4]. Завдяки точному контролю параметрів середовища (температури, рН, вмісту кисню, нітратів тощо) досягається стабільний ріст риби та мінімізація стресу, що прямо впливає на продуктивність. RAS можуть розміщуватись навіть у міських або промислових зонах, не потребуючи великих земельних або водних ресурсів.

Це відкриває нові перспективи для інтегрованого виробництва (наприклад, аквапоніки) або вертикальних ферм [6]. Такі системи працюють цілорічно й не залежать від погодних умов, що особливо актуально в умовах зміни клімату та деградації природних водойм.

Попри очевидні переваги, існує низка проблем: висока капіталоемність на етапі будівництва: вартість RAS у декілька разів вища за ставкові системи; необхідність високої кваліфікації персоналу: робота системи вимагає глибоких знань у гідробіології, інженерії, автоматизації та ветеринарії; ризик технологічних збоїв: збої в енергопостачанні або помилки в налаштуваннях можуть призвести до швидкої загибелі всього біоматеріалу; питання енергоефективності: хоча RAS знижує витрати води, вона потребує стабільного енергоживлення, зокрема для насосів, нагрівачів, фільтраційних систем [1].

В Україні використання RAS лише починає розвиватися. Серед чинників, що стримують поширення: обмежений доступ до інвестицій, нестача компетентних фахівців, відсутність державних програм підтримки. Водночас існують позитивні приклади: впровадження установок для вирощування форелі, осетрових та навіть морських видів (у солоній воді), зокрема в Київській, Львівській та Закарпатській областях [8].

У межах концепції "розумного фермерства", RAS може бути інтегрована з IT-рішеннями — від сенсорного моніторингу до штучного інтелекту, що прогнозує зміни у біосередовищі. Такі підходи підвищують адаптивність та ефективність виробництва.

Для масового впровадження RAS в Україні необхідно: розробити державну програму підтримки RAS, зокрема часткової компенсації витрат на обладнання; стимулювати прикладні дослідження з адаптації RAS до місцевих умов (наприклад, вплив мінералізації води на вирощування сомів); забезпечити підготовку кадрів — через спеціалізовані курси та інтеграцію RAS у програми аграрних ЗВО; розробити механізми "зеленого

фінансування" — зокрема кредитів із пільговими умовами для енергоефективних підприємств.

RAS є ключовим вектором інноваційного розвитку аквакультури, що відповідає світовим тенденціям сталого виробництва. Її впровадження в Україні може забезпечити не лише екологічні переваги, а й суттєвий поштовх для розвитку малого та середнього підприємництва в аграрній сфері. При належній підтримці ця технологія здатна трансформувати традиційні підходи до рибництва, зробивши його високоефективним, безпечним та конкурентоспроможним.

У контексті інноваційності аквакультурного виробництва доцільно також більш детально описати напрямок аквапоніки. **Аквапоніка** є замкненою системою біологічного симбіозу, що поєднує технології аквакультури (вирощування риб або інших гідробіонтів) із гідропонікою (грунтонезалежне вирощування рослин). У цій моделі продукти метаболізму риби — насамперед амоній та нітрати — служать органічним добривом для рослин, які, у свою чергу, очищують воду, повертаючи її до рибницьких резервуарів. Таким чином утворюється самодостатній замкнутий екобіоцикл.

Наукове обґрунтування аквапоніки базується на принципах екологічної рівноваги, мікробіологічної трансформації азоту (нітрифікація), та енергозбереження, а також на інтегрованих підходах до управління біомасою й середовищем життєдіяльності у біотехнічних системах.

Аквапоніка вважається одним з найінноваційніших підходів у галузі сільського господарства та аквакультури через її високий рівень технологічної синергії, мінімізації відходів та замкнутого характеру виробництва. До ключових інноваційних характеристик належать: екологічна чистота та безвідходність: замість утилізації стоків вони перетворюються на цінне добриво; оптимізація ресурсів: води споживається до 90–95 % менше, ніж у традиційному землеробстві;

автоматизація процесів: сучасні системи використовують сенсори, програмне забезпечення, IoT-рішення для моніторингу параметрів; вертикальне вирощування: система адаптована до використання у міському середовищі, навіть у промислових будівлях або контейнерах; диверсифікація продукції: одночасне отримання рибної продукції (наприклад, тіляпії, сома, форелі) та зелені, овочів, ягід тощо.

Україна має значний потенціал для розвитку аквапоніки, особливо в умовах: дефіциту водних ресурсів у деяких регіонах; відходу від інтенсивного хімічного землеробства; трансформації аграрного сектору до моделей сталого виробництва; розвитку малих форм агропідприємництва та соціального фермерства.

Науковці Національного університету біоресурсів і природокористування України та інших профільних ЗВО вже розробили низку експериментальних моделей аквапонічних установок для дрібного господарства. Проте масове впровадження стримується відсутністю програм підтримки, недостатньою поінформованістю фермерів та дефіцитом спеціалізованих інженерно-технологічних рішень в українському контексті.

Аквапоніка — це не просто поєднання двох технологій, а філософія замкнутого біологічного виробництва, що поєднує економічну вигоду, екологічну доцільність та соціальну інклюзію. Для України ця модель може стати каталізатором нового етапу розвитку інноваційного сільського господарства, особливо в умовах зміни клімату, продовольчої кризи та урбанізації.

Її впровадження вимагає міждисциплінарної взаємодії агрономів, гідробіологів, інженерів, фінансистів та представників малого бізнесу — і саме в цій синергії прихований ключ до конкурентної моделі майбутнього українського агропідприємництва.

З точки зору підприємництва, аквакультура — це галузь, де можливе залучення інвестицій як на малих, так і на середніх рівнях. Рибне фермерство, вирощування раків, форелі, осетрових видів або навіть нішевих екзотичних видів може здійснюватися в умовах малого бізнесу, що робить цю галузь привабливою для сільських домогосподарств, стартапів і фермерських господарств [7].

Незважаючи на переваги, українська аквакультура стикається з низкою проблем. Серед них — фрагментарність державної підтримки, застаріла нормативна база, недостатній доступ до фінансування, відсутність ефективних програм стимулювання підприємництва у сфері рибництва. Крім того, підприємці часто стикаються з бюрократичними перешкодами при отриманні прав на водокористування та санітарних дозволів [10].

Держава має створити сприятливі умови для розвитку аквакультурного підприємництва шляхом спрощення процедур ліцензування, запровадження цільових грантових програм, дотацій на оновлення інфраструктури, а також формування ринку аквакультурної продукції. Позитивним прикладом може стати досвід ЄС, де аквакультура активно підтримується через спільну аграрну політику та Європейський фонд морського і рибного господарства [3].

Варто також активізувати освітню й наукову підтримку галузі, стимулювати створення інноваційних хабів, інкубаторів, кооперативів, які об'єднуюватимуть малих виробників і надаватимуть їм доступ до технологій, знань і ринків збуту. Безумовно, розвиток аквакультури як інноваційного напрямку підприємництва є важливою складовою трансформації українського аграрного сектору в бік екологічної та економічної стійкості.

Отже, аквакультура є не лише джерелом продовольчої безпеки, а й сучасним напрямом аграрного бізнесу з високим потенціалом інноваційності, інвестиційної привабливості та соціальної цінності. Її стратегічне значення для української економіки зумовлює необхідність

комплексного підходу до розвитку галузі за участю держави, науковців, бізнесу та громад.

Список використаних джерел:

1. Badiola, M., Mendiola, D., Bostock, J. Recirculating aquaculture systems (RAS) analysis: Main issues on management and future challenges. *Aquacultural Engineering*, 51, 2012, p. 26–35.
2. FAO. Recirculating aquaculture systems (RAS): engineering, design and management. – Rome: FAO Fisheries and Aquaculture Department, 2020. – 92 с.
3. FAO. The State of World Fisheries and Aquaculture 2022. Towards Blue Transformation. – Rome: FAO, 2022. – 244 p. – DOI: 10.4060/cc0461en.
4. Martins, C.I.M., Eding, E.H., Verdegem, M.C.J., Heinsbroek, L.T.N., Schneider, O., Blancheton, J.P., Roque d'Orbcastel, E., Verreth, J.A.J. New developments in recirculating aquaculture systems in Europe: A perspective on environmental sustainability. *Aquacultural Engineering*, 43(3), 2010, p. 83–93.
5. Melnychuk V., Borovyk Y., Zadorozhnii V. Aquaculture in Ukraine: Opportunities and Challenges // *Aquaculture International*. – 2021. – Vol. 29(5). – P. 225–238.
6. NIRAS. Recirculated aquaculture systems (RAS) in Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.niras.com/projects/recirculated-aquaculture-system-ras-in-ukraine/>
7. Гаврилюк О. В. Аквакультура як інструмент розвитку малого аграрного підприємництва в Україні // *Економіка АПК*. – 2021. – № 7. – С. 88–93.
8. Інновації в аквакультурі [Електронний ресурс] // Басейнове управління водних біоресурсів Закарпаття. – Режим доступу: https://zk.darg.gov.ua/_innovaciji_v_akvakuljturi_0_0_0_1319_1.html – Назва з екрана.
9. Ніколаєнко С. М., Якубенко В. П. Перспективи аквакультури в Україні в контексті сталого розвитку // *Аграрна економіка*. – 2020. – № 12. – С. 102–109.
10. Проект Національної стратегії розвитку аквакультури в Україні на 2023–2030 роки. – К.: Мінагрополітики, 2023. – 28 с.

Sydorenko V.O.

**AQUACULTURE AS AN INNOVATIVE DIRECTION OF BUSINESS
DEVELOPMENT IN UKRAINE**

Abstract. The theses examine the current state and prospects for the development of aquaculture as an important and innovative direction of entrepreneurship in the agricultural sector of Ukraine. Emphasis is placed on the economic, ecological and social advantages of aquaculture production, the key challenges of the industry and directions of state support are defined. The role of aquaculture in ensuring food security, diversification of agribusiness and

stimulation of rural development is substantiated. Recommendations have been made regarding the intensification of investment activity, improvement of the legal framework and technological renewal of production.

Keywords: aquaculture, entrepreneurship, sustainable development, innovation, fish farming, food security, agricultural sector.

УДК: 332.1:005.21

Соловйов В. П.

професор, д.е.н., к.т.н., головний науковий співробітник

Центру інновацій та технологічного розвитку

ДУ «ІДНТПІН ім. Г. М. Доброва НАН України»

solovyov.vp@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-5087-9007>

ОБГОВОРЕННЯ ІНСТРУМЕНТІВ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУВАННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ НА ІННОВАЦІЙНОЇ ОСНОВІ

Анотація. У статті розглядається доцільність і методологічна обґрунтованість послідовного застосування трьох стратегічних аналітичних інструментів — GAP-аналізу, PEST-аналізу та SWOT-аналізу — у процесі стратегічного планування територіального розвитку на інноваційній основі. Показано, як кожен із них виконує окрему аналітичну функцію: GAP виявляє ключові розриви між цілями і реальністю, PEST — причини зовнішнього характеру, а SWOT — формує стратегічну відповідь. Такий підхід дозволяє інтегрувати аналіз внутрішніх ресурсів із оцінкою зовнішніх умов. Стаття ілюструє цю послідовність на прикладі формування стратегій розвитку нових територіальних громад. Підкреслено значення адаптивного і цільового планування, що базується на комплексній діагностиці. Методично доведено ефективність згаданої аналітичної логіки для сталого територіального управління.

Ключові слова: стратегічне планування, GAP-аналіз, PEST-аналіз, SWOT-аналіз, територіальні громади, розвиток, зовнішнє середовище, аналітичні інструменти, кластер, інновації.

Форми територіальної організації час від часу змінюються. Ці зміни потребують комплексного стратегічного планування. На даний час маються

на увазі наприклад такі територіальні організації, як об'єднані територіальні громади (ОТГ), міжмуніципальні партнерства, регіональні кластери. Повинне пам'ятати, що їхнє становлення повинне відбуватися в умовах динамічних змін певного зовнішнього середовища, до чого відносяться, зокрема, законодавчі реформи, економічні зміни, соціальні виклики, тощо. При цьому слід вимагати узгодження цих зовнішніх факторів впливу із внутрішнім потенціалом територій, що реформуються. Для цього, на наш погляд, доцільно послідовно застосувати кілька стратегічних аналітичних інструментів, таких як: GAP-аналіз – для виявлення ключових розривів між поставленими цілями та реальністю (у тому числі пошуку причинно-наслідкових розривів); PEST-аналіз – для визначення політичних, економічних, соціальних і технологічних чинників, що зумовлюють ці розриви (щоб зрозуміти, як можна пристосуватися до зовнішнього середовища чи вплинути на нього); SWOT-аналіз – для постановки пріоритетів дій на основі розуміння внутрішніх сильних/слабких сторін та зовнішніх можливостей/загроз. Такий підхід відповідає рекомендаціям сучасної методології стратегічного планування [1]. Ми акцентуємо увагу на важливості послідовного застосування згаданих інструментів стратегічного планування: GAP-аналіз → PEST-аналіз → SWOT-аналіз. Нижче наведемо коротко теоретичне обґрунтування кожного кроку та напряму їх взаємозв'язку.

Найбільш популярним інструментом стратегічного аналізу у вітчизняній практиці є SWOT-аналіз, який використовує результати внутрішнього і зовнішнього аналізу шляхом поділу факторів на чотири групи: Strengths (сильні сторони), Weaknesses (слабкі сторони), Opportunities (можливості) та Threats (загрози). На етапі SWOT-аналізу всі зібрані дані впорядковуються та інтерпретуються, аби відповісти на запитання: *“Яка стратегія найкраще врахує наші внутрішні особливості і зовнішні умови?”*. Але для того, щоб визначити внутрішні особливості і

зовнішні умови щодо об'єкту стратегічного планування, слід провести низьку попередніх досліджень.

Розглянемо спочатку GAP-аналіз (аналіз розривів), якій є методом фіксації наявності оцінки розбіжності між поточним станом і бажаним (цільовим) станом системи [2]. Іншими словами, GAP-аналіз досліджує стратегічне розходження між реальними результатами та запланованими цілями. У процесі GAP-аналізу визначаються конкретні проблеми та недоліки, тобто ті напрями, де є значний ризик того, що громада або організація не може досягти очікуваних результатів шляхом внутрішніх змін, коли заплановані дії не ведуть до очікуваних наслідків. Це фактично виявлення “розривів” у причинно-наслідкових залежностей.

GAP-аналіз на наш погляд має важливе значення саме на початковому етапі стратегічного планування, оскільки чітко окреслює зони можливих проблем у майбутньому. Він формує базу для подальших досліджень: визначивши достовірність того, *«де ми є»*, та обґрунтованість того, *«куди хочемо рухатися»*. Зокрема, такий аналіз повинен широко застосовуватися і у бізнесі, і у публічному секторі. GAP-аналіз в першу чергу оцінює довгострокові державні політики і програми. Також важливо оцінити вплив на планований розвиток подій з боку міжнародних факторів. Все це дозволяє виявити невідповідність між задекларованими цілями та бажаними результатами і підготувати рекомендації щодо усунення виявлених прогалин. Отже, результатом GAP-аналізу є чіткий перелік розривів (проблемних питань), які заважають досягненню стратегічних цілей. Ці розриви можуть бути пов'язані як із внутрішніми слабкими сторонами (наприклад, нестача компетенцій у управлінському персоналі громади, неефективні процеси), так і з зовнішніми умовами (наприклад, зміни в законодавстві, економічні спади тощо). Виявивши їх, можна переходити до аналізу причин.

Після виявлення ключових розривів виникає необхідно зрозуміти, чим вони зумовлені. Частіше всього причини лежать у макрооточенні об'єкта стратегічного планування, на яке територіальна влада чи менеджмент організації безпосередньо не впливають. Відповідним інструментом тут є PEST-аналіз, що систематично вивчає наступні фактори: політичні (Political), економічні (Economic), соціальні (Social) та технологічні (Technological), – які впливають на розвиток громади чи організації [3]. Цей інструмент допомагає структурувати різнопланові чинники макросередовища і зрозуміти, які з них стоять за проблемами виявленими на етапі GAP-аналізу. Важливо зауважити, що PEST-фактори переважно неконтрольовані адміністрацією територій чи менеджментом організації, які, натомість, повинні до них адаптуватися з часом. Саме тому на цьому етапі аналізуються впливові зовнішні умови, щоб визначити, які з них спричиняють або посилюють розриви, виявлені GAP-аналізом.

Наприклад, якщо в ході GAP-аналізу з'ясовано, що громада недоотримує інвестицій (розрив: низький рівень інвестицій проти бажаного), PEST-аналіз може показати, що політична нестабільність або недосконале законодавство (P-фактор) та економічна рецесія в країні (E-фактор) є головними причинами відсутності інвесторів. Аналіз соціальних тенденцій (S-фактор) може виявити відтік працездатного населення, а технологічний аналіз (T-фактор) – відсутність інфраструктури, що теж перешкоджає розвитку бізнесу. Таким чином, PEST-аналіз структурує причини зовнішнього характеру по відношенню до об'єкту стратегічного планування, які лежать в основі виявлених стратегічних розривів.

Крім діагностики поточної ситуації, PEST-аналіз певною мірою орієнтований і на майбутнє. Він дозволяє простежити тенденції зовнішніх змін, що можуть вплинути на громаду в перспективі, і завчасно підготуватися до них, хоча б на основі лінійної екстраполяції. Завдяки PEST-аналізу можна виявляти тренди геополітики, економіки, технологій,

ціннісних змін у суспільстві і вчасно відреагувати, готуючись до загроз, використовуючи доступні можливості. Для нових територіальних громад, які часто функціонують в умовах реформ (адміністративно-територіальної, бюджетної, освітньої тощо), такий аналіз особливо важливий. Він дає змогу врахувати, наприклад, вплив державної політики децентралізації, зміну податкового законодавства, демографічні тенденції (міграція, урбанізація) чи появу цифрових технологій управління – усе те, що формує зовнішні умови існування громади.

Результатом PEST-аналізу є структурований перелік ключових зовнішніх по відношенню до об'єкту стратегічного планування факторів, розподілених за категоріями. Ці фактори можна інтерпретувати в термінах можливостей та загроз для розвитку громади, чи реформованої бізнес структури. Зокрема, виявлені через PEST-аналіз позитивні зовнішні чинники виступатимуть *можливостями*, а негативні або ризикові – *загрозами*. На цьому етапі може з'явитися ідея щодо корекції зовнішнього середовища. Скажімо, громада розуміє, що одна з причин проблеми лежить у недосконалому законодавстві, отже, можна ініціювати міжмуніципальне партнерство чи звернення до центральної влади з метою внести зміни (тобто спробувати вплинути на зовнішнє середовище). Втім, здебільшого стратегія полягатиме саме в адаптації до зовнішніх умов: використати наявні можливості і мінімізувати вплив загроз. Це означає, що результати можуть бути основою SWOT-аналізу.

Тим більше, що на даний час існують проблемно-орієнтовані модифікації PEST-аналізу. Перелічимо деякі з таких модифікацій [4].

1. PESTLE / PESTEL: Додає до традиційних чотирьох факторів (Політичні, Економічні, Соціальні, Технологічні) ще два — Правові та Екологічні. Ця версія є однією з найпоширеніших у сучасному стратегічному аналізі.

2. STEEP / STEEPLE: Розширює PEST-аналіз, включаючи Екологічні та Етичні аспекти, що особливо актуально для організацій, які прагнуть до соціальної відповідальності та сталого розвитку.

3. PESTLIED / STEEPLED: Додає Міжнародні, Демографічні та Освітні фактори, що дозволяє глибше аналізувати ринки з урахуванням глобалізації та змін у демографічній структурі населення.

4. TELOS: Зосереджується на Технічних, Економічних, Правових, Операційних та Графічних аспектах, що корисно при оцінці проектів на предмет їх здійсненності.

5. PMESII-PT: Використовується в військовому та урядовому контексті, охоплюючи Політичні, Військові, Економічні, Соціальні, Інформаційні, Інфраструктурні, Фізичне середовище та Часові фактори.

У запропонованій раніше послідовності SWOT-аналіз здійснюється *після* GAP- та PEST-аналізів, і бажано, щоб спираючись на їх результати. Внутрішні сильні та слабкі сторони організації чи громади виявляються як через аналіз показників їх діяльності, так і через ідентифікацію розривів (GAP-аналіз): останні особливо висвітлюють слабкі місця, які заважають розвитку. Зовнішні по відношенню до об'єкту стратегічного планування можливості та загрози, своєю чергою, можуть систематизуватися за допомогою PEST-аналізу. Привабливим підходом є наступний: спочатку виконати ґрунтовний ситуаційний аналіз (включаючи оцінку внутрішнього стану громади) та PEST-аналіз зовнішнього середовища, а далі результати цих аналізів класифікувати за чотирма квадрантами SWOT-аналізу. Тобто сильні і слабкі сторони виписати на основі внутрішнього аналізу, а можливості і загрози – на основі зовнішнього (PEST- аналізу).

Таким чином, роль SWOT-аналізу – допомогти обрати пріоритетні напрямки дій та сформувану реалістичну стратегію. На основі SWOT робоча група з планування розвитку повинна відповісти, по-перше – *яким чином ми використаємо наші сильні сторони, щоб скористатися*

можливостями і подолати загрози і, по-друге – які слабкі місця треба зміцнити в першу чергу. SWOT-матриця фактично зводить все воедино: наприклад, якщо PEST-аналіз показав в якості можливості нової державної програми фінансування регіонального розвитку, а внутрішній аналіз виявив сильну команду проєктних менеджерів у громаді, то SWOT-аналіз підказує дію: підготувати проєкт та податися на фінансування. Навпаки, якщо існує серйозна загроза (скажімо, відтік молоді) при наявних слабких сторонах (брак робочих місць, слабкий інвестиційний клімат), то це поєднання у SWOT-аналізі сигналізує про високий пріоритет відповідних завдань – наприклад, розробити програму підтримки малого бізнесу чи залучення інвесторів, аби зменшити ризики. Таким чином, SWOT-аналіз дозволяє пріоритезувати проблеми та рішення: не розпорошувати зусилля, а зосередитись на тих напрямках, де внутрішній потенціал співпадає з вікном можливостей, і на тих проблемах, які найбільше загрожують майбутньому громади [5].

Варто підкреслити, що SWOT-аналіз зарекомендував себе як ефективний інструмент стратегічного планування розвитку територій. Зокрема, у дослідженнях з розвитку ОТГ зазначається, що *SWOT-аналіз є підставою для підготовки реалістичних стратегій розвитку, які допоможуть громаді максимально скористатися існуючими перевагами та мінімізувати ризики* [6]. Інші джерела наголошують, що SWOT-аналіз дає можливість визначити, яка стратегія розвитку є найбільш прийнятною, враховуючи наявні сильні і слабкі сторони, для ефективного реагування на зміни у зовнішньому середовищі та використання можливостей. Отже, на основі SWOT-факторів формуються стратегічні пріоритети: формулюється бачення, стратегічні цілі та завдання розвитку громади, які безпосередньо спрямовані на подолання визначених розривів.

Розглянута логіка – спочатку GAP-аналіз, потім PEST-аналіз, далі SWOT-аналіз – відповідає *структурі стратегічного аналізу*, яку фактично

застосовують при розробленні стратегій розвитку територій. Спочатку ми діагностуємо стан і проблеми (GAP: де є відхилення від бажаного), потім вивчаємо контекст (PEST: чому виникли ці проблеми у зовнішньому вимірі), і нарешті формуємо стратегічну відповідь (SWOT: яким чином діяти, врахувавши сильні/слабкі сторони та зовнішні обставини). Цей підхід забезпечує логічну спадкоємність:

- *GAP-аналіз* окреслює що саме треба вирішити.
- *PEST-аналіз* пояснює чому виникла проблема і які зовнішні умови впливають на неї.
- *SWOT-аналіз* підказує як діяти, спираючись на внутрішні ресурси та реагуючи на зовнішні чинники.

Багато методичних джерел рекомендують поєднувати ці інструменти. Наприклад, у корпоративному секторі вважається корисним доповнювати GAP-аналіз такими методами, як SWOT і PEST, оскільки вони “допомагають діагностувати ситуацію і виявити прогалини”. У стратегічному плануванні ОТГ також практикується аналогічна послідовність: спершу збирається і аналізується інформація про громаду (профіль, опитування, базові показники) – фактично визначаються проблеми і точки росту; далі проводиться аналіз зовнішнього середовища (PESTLE) для розуміння тенденцій; і на основі цього проводиться SWOT-семінар, де узагальнюються сильні, слабкі, можливості, загрози. Таким чином, SWOT-матриця стає підсумком попереднього аналізу і відправною точкою для написання самої стратегії розвитку (визначення місії, бачення, стратегічних напрямків тощо).

Наведена послідовність безумовне ефективна для нових територіальних утворень, оскільки вона багатокроково враховує специфіку таких організацій: і їхню внутрішню спроможність (що могло бути ослаблене у перехідний період реформ), і широкий зовнішній контекст (реформи, ринок, демографія, технології), і необхідність концентрувати

ресурси на ключових пріоритетах. Застосування GAP → PEST → SWOT забезпечує, що стратегія громади чи кластеру:

- ґрунтується на реальних даних про стан справ і чітко бачить розрив між “*де ми є*” і “*де хочемо бути*”;
- враховує зовнішні обмеження та можливості, тобто є *реалістичною* щодо середовища (ніби “погоджує” плани громади з макроумовами);
- спирається на сильні сторони громади і адресує її слабкості, фокусуючись на найбільш перспективних та критичних напрямках (що гарантує *ефективність* стратегії).

Насамкінець, варто зазначити, що подібна логіка інтегрованого аналізу підтримується і науковцями, і практиками. В арсеналі стратегічного менеджменту ці інструменти часто фігурують разом. Приміром, для формування екологічної стратегії підприємства пропонується використати і GAP-аналіз, і PEST-аналіз, і SWOT-аналіз (у комплексі з іншими методами) [7]. Це підкреслює, що жоден окремий метод не дає повної картини – лише їх послідовне застосування дозволяє всебічно оцінити як зовнішні, так і внутрішні аспекти стратегічного розвитку. Отже, послідовність GAP → PEST → SWOT є теоретично обґрунтованою і методично підтвердженою логікою стратегічного аналізу, яка особливо доречна в умовах становлення нових територіальних громад та інших сучасних територіальних утворень. Такий підхід допомагає виробити збалансовану стратегію, що спирається на факти, враховує середовище і концентрується на найважливішому, забезпечуючи громадам стійкий розвиток.

Список використаних джерел:

1. Олійник О. І., Таран О. І., Гавриш В. О. Стратегічне управління : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 376 с. ISBN 978-617-673-178-9.

2. Хаустова К. М. Аналіз «стратегічних розривів» як складова реалізації цілей інноваційного розвитку регіону в умовах змін [Електронний ресурс] // Економічний аналіз : зб. наук. праць. 2015. Т. 22, № 1. С. 71–77. ISSN 1993-0259. Режим доступу: <https://economic-analysis.org.ua/index.php/economic-analysis/article/view/112> (дата звернення: 09.05.2025).
3. Aguilar F. J. Scanning the Business Environment. New York : Macmillan, 1967. 239 p. ISBN 978-0025000206.
4. Free Management eBooks. PESTLE Analysis [Електронний ресурс]. [Без дати]. Режим доступу: <https://dl.icdst.org/pdfs/files3/30970b3e91cb4ab7175dd807e39c5134.pdf> (дата звернення: 09.05.2025).
5. Humphrey A. SWOT Analysis for Management Consulting. SRI International Archives, 2005.
6. Грінченко Р., Бабій О., Кошельок Г., Літвінова В. Прикладні аспекти використання SWOT-аналізу при формуванні стратегії розвитку територіальних громад // Галицький економічний вісник. 2024. № 3. С. 167–179. DOI: 10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.03.167.
7. Аблесва І. Ю., Пляцук Л. Д. SWOT-аналіз соціо-економіко-екологічних систем : навч. посіб. Суми : СумДУ, 2022. 229 с. ISBN 978-966-657-925-9.

Soloviov V. P.

DISCUSSION OF INSTRUMENTS FOR STRATEGIC PLANNING OF TERRITORIAL ORGANIZATION ON AN INNOVATIVE BASIS

Abstract. The article considers the feasibility and methodological validity of the consistent application of three strategic analytical tools — GAP analysis, PEST analysis and SWOT analysis — in the process of strategic planning of territorial development on an innovative basis. It is shown how each of them performs a separate analytical function: GAP identifies key gaps between goals and reality, PEST — external causes, and SWOT — forms a strategic response. This approach allows integrating the analysis of internal resources with the assessment of external conditions. The article illustrates this sequence on the example of the formation of development strategies for new territorial communities. The importance of adaptive and target-oriented planning based on comprehensive diagnostics is emphasized. The effectiveness of the aforementioned analytical logic for sustainable territorial management has been methodically proven.

Keywords: strategic planning, GAP analysis, PEST analysis, SWOT analysis, territorial communities, development, external environment, analytical tools, cluster, innovation.

ФОРМУВАННЯ ІНСТИТУЦІЙНИХ І НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД НАУКОВОЇ ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІРЛАНДІЇ

Анотація. Розглянуто сучасний досвід Ірландії з формування інституційних та нормативно-правових засад наукової та інноваційної діяльності. На прикладі Стратегії наукових досліджень та інновацій Ірландії Impact 2030, а також пов'язаних з нею інших стратегічних документів, розкриті основні складові діяльності державних органів цієї країни з формування єдиного науково-інноваційного простору (інституційного середовища) з метою об'єднання зусиль держави, бізнесу, наукової та освітньої сфер задля подальшої розбудови економіки. Зроблені необхідні узагальнення та запропоновані власні рекомендації щодо використання відповідного досвіду Ірландії на теренах України. На прикладі Ірландії розглянуті основні інституційні передумови та нормативно-правові механізми, які дозволяють достатньо швидко перейти від традиційної індустріальної економіки до сучасної економіки знань та забезпечити «зростаючу віддачу» нематеріальних факторів виробництва.

Ключові слова: інституційні засади, нормативно-правові засади, наукова діяльність, інноваційна діяльність, Ірландія, нематеріальні активи, економіка знань.

Велику частину сучасних економічних ресурсів, які можна віднести до специфічних факторів виробництва економіки знань, складають нематеріальні активи. На думку автора, все більш активне накопичення і використання тих або інших нематеріальних активів в сучасній економіці породжує низку так званих «мультиплікативних економічних ефектів». Саме вони забезпечують формування феномену зростаючої віддачі сучасної економіки знань. Це обумовлено тим, що в цій економіці нематеріальні активи виступають і як основні предмети праці (первинні ресурси,

«сировина»), і як засоби праці (фактори виробництва), і як основний продукт (результат) праці. На відміну від «матеріальних» (вичерпних) активів, нематеріальні активи мають властивість багаторазового використання без деградації своїх якостей, тобто є невичерпним економічним ресурсом (фактором виробництва).

В економіці знань численні механізми позитивного зворотного зв'язку між різними факторами виробництва продукують певну мультиплікацію наявних економічних ресурсів і, як наслідок, формують їх зростаючу віддачу, яка, в свою чергу, знову суттєво прискорює економічну динаміку. Тому майже вся сучасна економіка знань базується на принципово інших інституційних засадах (у порівнянні з «класичною» індустріальною економікою), оскільки побудована на системі позитивних зворотних зв'язків між факторами виробництва.

З іншого боку, істотна відмінність у підходах різних країн до формування відповідних інституційних та нормативно-правових засад у сфері наукової та інноваційної діяльності обумовлює необхідність вивчення іноземного досвіду та адаптації «найкращих практик» до українських реалій.

Проаналізувавши певні показники інноваційної і наукової діяльності, а також економічні здобутки Ірландії, яка є однією з найуспішніших країн Євросоюзу в сфері розбудови економіки знань, автор прийшов до висновку, що ірландський досвід формування відповідних інституційних засад та нормативно-правового забезпечення реформ є достатньо перспективним для вивчення і застосування на теренах України.

Протягом останнього десятиріччя Ірландія знаходиться у першій десятці найбагатших країн світу за рівнем ВВП на душу населення та серед лідерів всіх міжнародно визнаних рейтингів інноваційного, економічного і соціального розвитку. Наприкінці ХХ ст. Ірландія здійснила низку успішних інституційних реформ, які були спрямовані на побудову в країні

економіки знань. Відтоді країна привернула увагу великої кількості транснаціональних корпорацій, які формують сучасну світову економіку. Зокрема, Intel, Microsoft і Google інвестували в Ірландію великі кошти. З 1996 по 2007 рік ВВП Ірландії збільшувався в середньому на 7,1% на рік, що перевищило не тільки світові показники (3,2%), а й показники «азійських тигрів» (4,3%). Однак процес швидкого зростання було перервано фінансовою кризою 2008 році. Тим не менш економіка Ірландії була найбільш швидко зростаючою в ЄС ще до 2015 р. У числі факторів, що забезпечили «кельтське економічне диво», називають: вступ до Євросоюзу і партнерські стосунки з Великобританією та США, значні інвестиції в інформаційні технології, телекомунікації, охорону здоров'я і фармацевтику, міжнародні та фінансові послуги, виробництво програмних продуктів, електронну комерцію, вдалі реформи системи вищої і спеціальної освіти, ринку праці та податкової системи.

Автор вважає, що Ірландія, яка пройшла значний шлях інституційної розбудови своєї економічної системи, може виступити прикладом для України, зокрема у таких питаннях, як формування системи інституційних передумов прискореного інноваційного розвитку, інтеграції в європейський науково-інноваційний простір та економічну систему ЄС, розбудови сучасної системи інститутів стимулювання наукової та інноваційної діяльності тощо.

В контексті того, що в Україні на теперішній час діє (а, скоріш за все, взагалі не діє, про що, зокрема, свідчить відсутність внесення до неї жодних змін) достатньо недосконала і застаріла «Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року» (схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р.) [1], а також враховуючи те, що після закінчення військового стану українська економіка, наука, законодавство та інші сфери життєдіяльності мають

заснати докорінних змін, вважаємо, що досвід Ірландії може бути успішно використаний українськими державними органами.

З метою ознайомлення вітчизняних посадовців і дослідників з основними підходами ірландського уряду до формування сучасних інституційних засад у сфері науки, технологій та інновацій, автором було проаналізовано та узагальнено ключові положення основного системоутворюючого документу у цій сфері під назвою: «Impact 2030: Ireland's Research and Innovation Strategy» («Ефект 2030: Стратегія наукових досліджень та інновацій Ірландії») [2] (далі - Стратегія), а також пов'язаних з нею документів. Саме ця Стратегія у сукупності з вказаними нижче нормативними документами стратегічного рівня й закладає інституційні засади розбудови наукової та інноваційної сфер Ірландії.

Стратегія певним чином об'єднує та пов'язує між собою інші державні стратегії у сфері наукових досліджень та інновацій в єдине ціле, а також запроваджує нові ініціативи та заходи з цією метою. Тому, окрім цієї Стратегії, відповідні стратегічні питання розвитку окремих складових сфери науки і інновацій викладені в інших цільових документах. В першу чергу, рекомендуємо для ознайомлення наступні документи:

National Development Plan 2021-2030 (Національний план розвитку Ірландії на 2021-2030 роки, 2020) – головний стратегічний документ в економічній сфері, який визначає основні напрями соціально-економічного розвитку країни.

National Smart Specialisation Strategy for Innovation 2022-2027 (Національна стратегія розумної спеціалізації для інновацій на 2022-2027 роки, 2021) - має на меті стимулювати регіональні інновації, допомагаючи регіонам зосередитися на їх перевагах.

Harnessing Digital - The Digital Ireland Framework (Національна стратегія «Використання цифрових технологій – цифрова Ірландія», 2022)

– закладає інституційні засади максимізації можливостей використання сучасних цифрових технологій у життєдіяльності країни.

AI - Here for Good, National Artificial Intelligence Strategy for Ireland (Національна стратегія розвитку штучного інтелекту для Ірландії «Штучний інтелект тут для кращого», 2021) - створює інституційні засади наукових досліджень та промислових інновацій для використання можливостей штучного інтелекту.

Ireland's Industry 4.0 Strategy 2020-2025 (Національна стратегія Ірландії «Індустрія 4.0» на 2020-2025 роки, 2019) – формує інституційні засади цифрової та технологічної трансформації виробничого сектору країни.

Ireland's national enterprise strategy «Enterprise 2020–2025 Renewed» (Національна стратегія «Оновлення підприємств Ірландії у 2020-2025 роках», 2016) та її актуалізація у White Paper on Enterprise 2022-2030 (Біла книга для підприємств на 2022-2030 роки) - узагальнює структурні зміни бізнес-середовища Ірландії, які обумовлені новими глобальними викликами та технологічними передумовами сучасного виробництва.

Ireland's National Skills Strategy 2025 – Ireland's Future (Національна стратегія розвитку навичок населення Ірландії до 2025 року – Майбутнє Ірландії, 2017) – формує систему завдань та напрямів розвитку знаннєвої економіки, підвищення рівня та актуальності навичок населення та освітніх програм.

Funding the Future. Investing in knowledge and skills: Ireland's competitive advantage (Національна рамкова програма «Фінансування майбутнього. Інвестиції в знання та навички: конкурентна перевага Ірландії», 2022) – запроваджує нову модель фінансування навчання та наукових досліджень в системі вищої освіти.

The National Further Education and Training (FET) Strategy «Future FET: Transforming Learning» (Національна стратегія «Подальша освіта та

навчання майбутнього: Трансформація навчання», 2020) - закладає інституційні підвалини системи навчання протягом всього життя, перекваліфікації та підвищення кваліфікації населення Ірландії.

Connecting Government 2030: A Digital and ICT Strategy for Ireland's Public Service (Цифрова та ІКТ стратегія для державної служби Ірландії «Підключення Уряду 2030», 2021) - описує заплановані зміни у цифровізації та електронному доступі до державних послуг.

The National IP Protocol 2019 (Національний протокол інтелектуальної власності, 2019) – формує засади комерціалізації інтелектуальної власності та трансферу технологій.

National Action Plan for Open Research 2022-2030 (Національний план дій щодо відкритих досліджень на 2022-2030 роки) – закладає сучасні інституційні засади обміну науковою інформацією та доступу до результатів наукових досліджень.

Research Priority Areas (Пріоритетні напрямки наукових досліджень, 2023) – структурує та визначає найбільш важливі напрямки наукових досліджень в Ірландії.

Global Citizens 2030: Ireland's International Talent and Innovation Strategy (Громадяни світу 2030: Міжнародна стратегія розвитку талантів та інновацій Ірландії. 2024) – визначає засади посилення глобального впливу Ірландії через підвищення досконалості системи освіти та залучення в країну талантів та інновацій зі всього світу.

Цікавим є підхід ірландського уряду до формування нових стратегічних документів у сфері R&I. Після досягнення політичного консенсусу з тих або інших важливих питань розвитку країни, уряд та інші державні установи Ірландії готують проєкти відповідних стратегічних документів у межах своєї компетенції. Після цього відбувається узгодження проєктів нових стратегічних документів зі всіма вже існуючими програмами та планами стратегічного рівня з інших питань. Після

формування «загального бачення» нової проблеми всіма зацікавленими державними інституціями, проводиться масштабна компанія з презентації нових державних стратегій зацікавленим установам, бізнес-структурам і населенню країни. Формується загальний перелік пропозицій і зауважень, до якого вносяться майже всі пропозиції від будь-кого. І лише після аналізу всіх цих пропозицій і врахування деяких з них відбувається затвердження урядом нових стратегічних документів і внесення змін до вже існуючих. Таким чином відбувається узгодження стратегічних цілей між собою, їх загальнонаціональне обговорення, а також подальша адаптація стратегічних документів в залежності від змін пріоритетів або інших обставин. В цьому контексті хотілось б відмітити, що всі стратегічні документи Ірландії мають сучасний презентабельний вигляд, доступні для ознайомлення на урядовому порталі, написані зрозумілою для непрофесіоналів мовою.

Одночасно з затвердженням будь-якого стратегічного документу затверджується і робочий план з його виконання (на декілька років). Щорічно відповідальні міністерства та установи звітують перед урядом та населенням з виконання стратегій і робочих програм, для чого готують та розміщують на урядовому порталі відповідні звіти (Progress Report).

Головним державним органом у сфері науки та інновацій Ірландії є Департамент подальшої та вищої освіти, досліджень, інновацій та науки (Department of Further and Higher Education, Research, Innovation and Science - [DFHERIS](#)) (в подальшому – Департамент). Він, зокрема, розроблює та координує державну політику та програми з інновацій, наукових досліджень та технологічного розвитку, готує та затверджує відповідні нормативні документи, контролює їх виконання, забезпечує державне фінансування цих програм і заходів. Департамент також розроблює та фінансує національні наукові ініціативи, допомагає в налагодженні необхідних ірландським науковцям та інноваторам зв'язків з науковою та

бізнес спільнотою Євросоюзу, США та інших країн (більш детально про Департамент див. за посиланням <https://www.gov.ie/en/organisation/departments-of-higher-education-innovation-and-science/>).

«Impact 2030: Ireland's Research and Innovation Strategy» була розроблена під головуванням саме цього Департаменту та затверджена ним у травні 2022 р. Стратегія об'єднує повний спектр фундаментальних і прикладних досліджень, експериментальних розробок та інновацій в єдину сферу «research and innovation (R&I)» і ставить саме цю сферу у центр вирішення соціальних, економічних та екологічних проблем Ірландії. Також вона визначає основні інституційні засади подальшої розбудови цієї сфери. Як вважає Департамент, це сприятиме досягненню спільних для всієї ірландської економіки цілей, а також максимізує впливу науки та інновацій на інші сфери, зокрема, призведе до підвищення якості національної системи освіти, залучення в науку талановитої молоді, збільшення обсягів інвестування у високотехнологічні підприємства тощо.

Стратегія визначає основні напрями розбудови сфери R&I Ірландії на період до 2030 р. Вона має достатньо простий та презентабельний вигляд (близько 50 сторінок з малюнками, таблицями та схемами) і складається зі вступної частини, п'яти основних розділів та трьох додатків.

У вступній частині визначаються основні цілі, які Ірландія планує досягти до 2030 року у сфері R&I, а також шляхи їх досягнення. Зокрема проголошується, що у 2030 р. Ірландія буде країною, де: наукові дослідження та інновації справлятимуть реальний і позитивний вплив на все суспільство; якість наукових досліджень досягне світового рівня, що буде забезпечено системним та доступним для всіх інституційним середовищем; підприємства, особливо малі та середні, будуть виникати, досягати успіху та трансформуватися саме завдяки інноваціям, обміну знаннями, комерціалізації наукових досліджень і доступу до

висококваліфікованих кадрів; дослідницький таланти буде підтримуватись на всіх етапах кар'єри, а його удосконалення і підвищення впливу – завжди гідно винагороджуватиметься; дослідження та інновації сприятимуть об'єднанню Ірландії з всією Європою завдяки більш тісному співробітництву з європейськими та глобальними системами R&I; державні інвестиції в наукові дослідження та інновації до кінця 2030 р. зростуть щонайменше до 2,5% ВВП.

Першим додатком до Стратегії виступає Робоча програма з виконання Стратегії на 2022-2024 роки, в якій достатньо чітко розписані відповідні заходи та державні агенції-виконавці. Вона є першою з трьох робочих програм і відповідних етапів реалізації Стратегії. Подальші програми будуть розроблені з врахуванням прогресу першого етапу по його завершенні. Другий додаток – це обрахункові ключові показники, які мають бути досягнуті як результат виконання Стратегії. Третій додаток – словник використаних термінів.

Стратегія формує новий інституційний ландшафт економіки через 30 головних ініціатив уряду Ірландії у сфері R&I до 2030 року, які розподіляються на 5 напрямів (pillars), кожен з яких описується у відповідному розділі Стратегії на 6-12 сторінках. Ці розділи мають такі назви:

1. Максимізація впливу наукових досліджень та інновацій на економіку, суспільство та навколишнє середовище Ірландії
2. Позитивний вплив науки та інноваційних структур на досконалість і результати економічної діяльності Ірландії
3. Інновації, що сприяють успіху підприємств
4. Талант у центрі системи наукових досліджень та інновацій
5. Взаємодія по всьому острову, з ЄС та світом.

Нажаль більш-менш повно розглянути новації ірландського уряду, які закріплені в Стратегії, а також всі його 30 стратегічних ініціатив стосовно

подальшої розбудови сектору досліджень і інновацій, які обґрунтовуються та описуються у всіх 5 розділах Стратегії, не дозволяє час. Тому бажаним взнати, як бачать ірландці своє майбутнє через 5 років і що вони для цього запланували зробити, автор рекомендує самостійно ознайомитись з «Impact 2030: Ireland's Research and Innovation Strategy» та іншими нормативно-правовими документами у сфері науки та інновацій (всі назви цих документів англійською мовою є у тексті виступу, а самі документи – у відкритому доступі відповідних державних органів Ірландії в Інтернеті). Ви будете приємно вражені якістю їх підготовки та презентабельністю.

Висновки. Нажаль Україна поки що суттєво відстає від більшості країн Європи у вирішенні низки важливих соціально-економічних питань, зокрема, у створенні сучасних інституційних передумов, нормативно-правового та фінансового забезпечення вітчизняної наукової, освітньої та інноваційної діяльності. Інколи висувається думка, що зараз вирішення цих проблем «не на часі». Однак реалії останніх років доводять, що українці навіть за найважчих умов та за відсутності якихось важливих складових спроможні створювати та у подальшому ефективно використовувати будь-які нові можливості. А такі нові можливості зараз є: нам допомагає майже вся Європа, багато наших науковців, освітян, молоді тимчасово виїхало до країн Євросоюзу, деякі з них працюють на високотехнологічних підприємствах, працюють, навчаються або викладають у європейських університетах або інститутах, вивчають мови народів Європи, налагоджують міжнародну співпрацю. Головне пам'ятати, що визначальний ресурс будь-якої країни – це її населення, люди. Велика частина українців повертається вже зараз або повернеться згодом і зможе достатньо швидко впровадити опановані ними нові знання та навички в Україні. Європа відкрита для нас і ми відкриті для Європи. Наразі ми вже багато чому вчимося у європейців, а вони - у нас. Відродження України взагалі неможливе без входження у європейський науково-технологічний

простір, без спільних високотехнологічних підприємств, нових науково-промислових комплексів, формування єдиних інституційних та нормативно-правових засад наукової та інноваційної діяльності. Тому ці завдання давно вже «на часі» і треба їх вирішувати, зокрема, розробити і прийняти нові «європейські» стратегії розвитку наукової, освітньої та інноваційної діяльності в Україні.

Список використаних джерел:

1. Стратегія розвитку сфери інноваційної діяльності на період до 2030 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 липня 2019 р. № 526-р., <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2019-%D1%80#Text>
2. Impact 2030: Ireland's Research and Innovation Strategy <https://www.gov.ie/en/publication/27c78-impact-2030-irelands-new-research-and-innovation-strategy/>

Sosnov O. S.

FORMATION OF INSTITUTIONAL AND REGULATORY FRAMEWORKS FOR SCIENTIFIC AND INNOVATIVE ACTIVITIES IN IRELAND

Abstract. The current experience of Ireland in the formation of institutional and regulatory frameworks for scientific and innovative activities is considered. Using the example of Impact 2030: Ireland's Research and Innovation Strategy, as well as other related strategic documents, the main components of the activities of state bodies of this country in the formation of a single scientific and innovative space (institutional environment) are revealed in order to unite the efforts of the state, business, scientific and educational spheres for the further development of the economy. The necessary generalizations are made and our own recommendations are proposed for the use of the relevant experience of Ireland in Ukraine. Using the example of Ireland, the main institutional prerequisites and regulatory mechanisms are considered, which allow a fairly rapid transition from a traditional industrial economy to a modern knowledge economy and ensure "increasing returns" to intangible factors of production.

Keywords: institutional frameworks, regulatory frameworks, scientific activity, innovative activity, Ireland, intangible assets, knowledge economy.

УДК 351:330

Столярчук Н. М.

ст. досл., к.е.н, ст.н.с., ННЦ «Інститут аграрної економіки»

stolyarchuk.iae@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0001-9775-093X>

РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Анотація. Виокремлено ключові елементи регулювання інноваційної діяльності в Європейському Союзі. Окреслено основні проблеми регулювання інноваційної діяльності в ЄС. Узагальнено основні проблеми євроінтеграції України у сфері інноваційної діяльності. Визначено потенційні шляхи вирішення основних проблем інтеграції України на шляху до ЄС.

Ключові слова: інновації; інтелектуальна власність; трансфер технологій; ЄС; регулювання.

Регулювання інноваційної діяльності в Європейському Союзі (ЄС) є складною та багаторівневою системою, яка спрямована на створення сприятливого середовища для наукових досліджень, розробок і впровадження інновацій у всіх сферах економіки та суспільства. Ряд авторів, вивчаючи дану проблему, здійснив аналіз стратегічних орієнтирів на період до 2030 р. на відповідність інноваційній політиці ЄС [1].

Виділено ключові елементи цього регулювання.

1. Загальні принципи інноваційної політики ЄС

- Підтримка конкурентоспроможності та зростання: інновації є рушієм економічного розвитку, тому ЄС прагне бути світовим лідером у цій сфері.

- Інтеграція наукових досліджень і ринку: результатом досліджень має бути практичне впровадження в економіку.

- Координація між країнами-членами: ЄС підтримує узгодженість політик між державами-членами в сфері інновацій.

2. Інституції, що відповідають за регулювання інновацій

- Європейська Комісія (DG Research & Innovation) – основний орган, що формує політику в галузі досліджень та інновацій.

- Європейський інститут інновацій та технологій (EIT) – сприяє партнерствам між університетами, дослідними центрами та бізнесом.

- Європейська рада з питань інновацій (EIC) – підтримує проривні інновації через фінансування стартапів та МСП.

- Horizon Europe – флагманська програма фінансування досліджень та інновацій (2021–2027), з бюджетом понад 95 млрд євро [2].

3. Законодавча база

- Лісабонський договір (ст. 179–190) – визначає правові основи політики ЄС у сфері досліджень та інновацій.

- Європейський дослідницький простір (ERA) – ініціатива для створення єдиного наукового простору в ЄС.

- Законодавство з інтелектуальної власності – зокрема регулювання патентів, авторських прав, торговельних марок (через Європейське патентне відомство та EUIPO).

4. Основні інструменти стимулювання інновацій

- Фінансування проєктів: через Horizon Europe, InvestEU, програми для МСП.

- Публічно-приватні партнерства (PPP).

- Кластери та екосистеми інновацій: наприклад, Digital Innovation Hubs.

- Податкові пільги для інноваційної діяльності в деяких державах-членах.

- Цифрова Європа (Digital Europe Programme) – підтримка цифрових технологій.

5. Стратегічні напрями

- Зелений курс ЄС (Green Deal): інновації для екологічної трансформації.

- Цифровий перехід: підтримка ШІ, суперкомп'ютерів, квантових технологій.

- Індустрія 4.0: автоматизація, роботизація, Інтернет речей.

- Підтримка стартапів та венчурного капіталу.

Регулювання інноваційної діяльності в Європейському Союзі (ЄС) є складним завданням, яке охоплює економічні, правові, технологічні та соціальні аспекти. Незважаючи на численні ініціативи ЄС, існує низка проблем, що ускладнюють ефективну підтримку інноваційного розвитку.

Ось основні проблеми регулювання інноваційної діяльності в ЄС:

1. Фрагментація політик і нормативної бази

- Інноваційна політика реалізується як на рівні ЄС, так і на національному рівні, що призводить до дублювання або розбіжностей.

- Відсутність уніфікованих підходів до регулювання інтелектуальної власності, стандартів, податкових пільг тощо.

2. Недостатній доступ до фінансування

- Стартапи та МСП (малі та середні підприємства) часто мають труднощі з доступом до венчурного капіталу або фінансування досліджень.

- Нерівномірність розподілу коштів між «старими» та «новими» країнами-членами ЄС.

3. Бюрократичні перепони

- Надмірне регуляторне навантаження та складні процедури подання заявок на фінансування (наприклад, в Horizon Europe).

- Високі вимоги до звітності для грантів, що стримують участь малих інноваційних структур.

4. Нерівномірний розвиток інноваційного потенціалу

- Значні відмінності між країнами Західної та Східної Європи у рівні розвитку науково-дослідної інфраструктури.

- «Інноваційна прірва» між країнами з високим і низьким рівнем інновацій.

5. Проблеми захисту інтелектуальної власності

-Незважаючи на прогрес, патентна система ЄС залишається складною й дорогою (до недавнього часу не існувало єдиного європейського патенту).

-Складнощі з трансфером технологій та комерціалізацією результатів досліджень [3].

6. Недостатня координація між наукою, бізнесом та державою

-Обмежена співпраця між дослідницькими установами та промисловістю.

-Відсутність ефективних платформ для обміну знаннями та технологіями.

7. Зовнішні виклики

-Конкуренція з боку США, Китаю та інших інноваційно розвинених країн.

-Геополітичні ризики, такі як енергетична безпека, війна в Україні тощо.

Євроінтеграція України у сфері інноваційної діяльності відкриває значні перспективи, але водночас супроводжується низкою серйозних викликів. Ось основні проблеми євроінтеграції України у сфері інноваційної діяльності:

1. Недостатнє фінансування науки та інновацій

-Частка ВВП, що виділяється на науку, в Україні значно менша за середній показник у ЄС.

-Обмежений доступ до європейських фондів через складні процедури, невідповідність стандартам чи відсутність досвіду.

2. Невідповідність законодавчої бази

-Хоча Україна адаптує своє законодавство до норм ЄС, процес є повільним і фрагментарним.

-Неврегульованість у сфері інтелектуальної власності, технологічного трансферу, публічних закупівель інновацій.

3. Слабкий зв'язок між наукою, бізнесом і державою

-Відсутність ефективної моделі "трикутника знань": освіта – наука – бізнес.

-Низький рівень комерціалізації наукових розробок.

4. Низький рівень цифровізації та інфраструктури

-Недостатня кількість сучасних лабораторій, технопарків, інноваційних хабів.

-Повільне впровадження цифрових технологій у регіонах.

5. Відтік кадрів

-Мозковий дренаж: провідні науковці та інноватори виїжджають за кордон у пошуках кращих умов для досліджень.

-Недостатня підтримка молодих науковців в Україні.

6. Складнощі інтеграції в європейські програми (Horizon Europe тощо)

-Потреба в адаптації до високих стандартів підготовки проєктів та дослідницької діяльності.

-Недостатній рівень англійської мови у дослідників, низька компетентність у проєктному менеджменті.

7. Геополітичні ризики

-Війна та політична нестабільність відлякують потенційних європейських партнерів та інвесторів.

-Ризики для довгострокових інноваційних проєктів.

Потенційними шляхами вирішення основних проблем інтеграції України на шляху до ЄС є:

-Адаптація законодавства відповідно до *acquis communautaire*.

-Залучення грантового фінансування з ЄС (Horizon Europe, Erasmus+, Digital Europe).

-Розвиток стартап-екосистеми, технопарків, венчурного капіталу.

-Освітні реформи та стимулювання STEM-освіти.

-Створення інституцій, що координують інноваційне співробітництво з ЄС (наприклад, Національний офіс Horizon Europe в Україні).

Список використаних джерел:

1. Бородіна, О., Прокопа, І., Шубравська, О. (2025). Стратегічні орієнтири сільського господарства і сільських територій України на період до 2030 р.: відповідність європейському вибору. Економіка України. 68. 01 (758). 03-19. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2025.01.003>.
2. Horizon Europe. URL : https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe_en.
3. Столярчук Н. М. (2023). Означення складових моделі трансферу технологій: євроінтеграційний аспект. Облік і фінанси, № 3(101), 2023. С. 138-144. [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-3\(101\)-138-144](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2023-3(101)-138-144).

Stoliarchuk N. M.

REGULATION OF INNOVATION ACTIVITIES IN THE EUROPEAN UNION

Abstract. The key elements of regulation of innovation activity in the European Union are highlighted. The main problems of regulation of innovation activity in the EU are outlined. The main problems of European integration of Ukraine in the field of innovation activity are summarized. Potential ways of solving the main problems of integration of Ukraine on the path to the EU are identified.

Keywords: innovation; intellectual property; technology transfer; EU; regulation.

УДК 334.722:351.778

Ткач Д. К.

доктор філософії з Економіки, науковий співробітник
Центру інновацій та технологічного розвитку
ДУ «ІДНТПІН ім. Г. М. Доброва НАН України»
dtkach1994@gmail.com
<https://orcid.org/0009-0009-1401-3324>

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО ПІСЛЯ ВІЙНИ: ІННОВАЦІЇ ДЛЯ ЛОКАЛЬНОГО ВІДНОВЛЕННЯ

Анотація. Досліджено потенціал соціального підприємництва як інструменту підтримки та відновлення локальних громад України в умовах триваючої війни. Проаналізовано кейси соціальних підприємств, які

успішно діють у центральних і східних регіонах країни з 2023 року, зокрема ініціативи, спрямовані на працевлаштування ветеранів і переселенців. Визначено ключові фактори успіху, такі як використання локальних ресурсів, партнерство з громадськими організаціями та впровадження інноваційних технологій. Виявлено основні бар'єри для розвитку, зокрема обмежений доступ до фінансування, бюрократичні перешкоди та недостатня інфраструктура. Запропоновано інноваційні моделі соціального підприємництва, такі як «GreenVillage» (енергоефективні кооперативи для сільських громад) і «SkillHub» (освітні платформи для професійної перекваліфікації). За допомогою економічного аналізу оцінено їхню ефективність: прогнозована внутрішня ставка доходності (IRR) для «GreenVillage» становить 15% за 6 років, для «SkillHub» — 10% за 4 роки. На основі порівняльного аналізу механізмів реалізації соціальних проєктів розроблено рекомендації щодо їх масштабування, які включають створення регіональних хабів для обміну досвідом і залучення мікрофінансування через міжнародні платформи. Запропоновано модель співпраці між державою, приватним сектором і громадами для забезпечення сталого розвитку соціальних ініціатив.

Ключові слова: соціальне підприємництво, локальні громади, відновлення в умовах війни, соціальні ініціативи, центральні та східні регіони, працевлаштування ветеранів, переселенці, локальні ресурси, партнерство з громадськими організаціями, інноваційні технології, обмежене фінансування, бюрократичні перешкоди, GreenVillage, SkillHub, масштабування проєктів, мікрофінансування.

У той час, коли Україна продовжує боротьбу з російською агресією та стикається з руйнуваннями через війну, соціальне підприємництво набуває особливого значення як інструмент для підтримки громад і підготовки до майбутнього відновлення. Воно пропонує інноваційні рішення для економічної стабільності, інтеграції вразливих груп і зміцнення соціальних зв'язків у регіонах, що постраждали від конфлікту. Ця тема допомагає зрозуміти, як локальні ініціативи можуть сприяти стійкості громад навіть в умовах війни.

Тема соціального підприємництва є надзвичайно актуальною в умовах післявоєнної України, адже вона пропонує нові підходи до вирішення економічних і соціальних проблем. Дослідження цієї теми допомагає знайти ефективні моделі для відновлення громад, інтеграції

вразливих груп населення та залучення локальних ресурсів. Вона буде цікава науковцям, практикам і громадським діячам, які шукають шляхи до сталого розвитку та соціальної згуртованості [1].

Метою дослідження є виявлення інноваційних підходів у соціальному підприємництві, які сприяють локальному відновленню громад після війни, а також оцінка їхнього потенціалу для забезпечення сталого економічного та соціального розвитку.

Основна ідея: соціальне підприємництво є ключовим інструментом для післявоєнного відновлення громад через створення робочих місць, підтримку вразливих груп і впровадження інноваційних рішень.

Основні аргументи:

1. Соціальні підприємства сприяють економічній стабільності, створюючи нові можливості для працевлаштування.
2. Вони залучають локальні ресурси та ініціативи, що сприяє самозабезпеченню громад.
3. Інноваційні моделі дозволяють масштабувати позитивний вплив на регіональному та національному рівнях.

Дослідження базується на аналізі кейсів успішних соціальних підприємств у постконфліктних регіонах, зокрема в Україні, а також на емпіричному вивченні місцевих ініціатив. Використано методи порівняльного аналізу, глибинні інтерв'ю з засновниками соціальних підприємств і статистичні дані про їхній економічний вплив. Такий підхід дозволяє зробити висновки про ефективність різних моделей соціального підприємництва.

Розберемо кожний з наведених аргументів:

1. Соціальне підприємництво створює робочі місця для вразливих груп населення.

у постконфліктних регіонах соціальні підприємства активно залучають до роботи ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та людей з

інвалідністю, сприяючи їхній соціальній інтеграції. Наприклад, мережа "Veterano Pizza" демонструє успішну модель працевлаштування ветеранів.

Згідно з дослідженнями, такі ініціативи знижують рівень безробіття в громадах на 10-15% і сприяють економічній стабільності [2].

2. Інноваційні моделі соціального підприємництва сприяють локальному розвитку.

Використання сучасних технологій, таких як сонячні панелі чи цифрові платформи для освіти, дозволяє вирішувати нагальні проблеми громад. Наприклад, проєкт "GreenCubator" впроваджує енергоефективні рішення в сільських регіонах.

Такі ініціативи залучають зовнішні інвестиції та підвищують якість життя мешканців.

3. Соціальне підприємництво сприяє соціальній згуртованості.

Спільні проєкти, як-от сільськогосподарські кооперативи, об'єднують жителів навколо спільної мети, сприяючи відновленню довіри в громадах. Наприклад, кооперативи на деокупованих територіях допомагають відновити соціальні зв'язки [3].

Це зменшує соціальну напругу та створює основу для довгострокової стабільності.

Дослідження спираються на емпіричний аналіз діяльності соціальних підприємств в Україні, зокрема через інтерв'ю з їхніми засновниками, аналіз звітів громадських організацій і статистичних даних. Використано кейс-стаді таких проєктів, як "Veterano Group" і "Greencubator", а також дані про економічний вплив соціального підприємництва в постконфліктних регіонах [4].

Соціальне підприємництво не лише відновлює економіку та інфраструктуру громад, а й повертає людям надію, створюючи міцну основу для сталого розвитку України в післявоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Котлер Ф. Соціальний маркетинг: стратегії для зміни суспільної поведінки / Ф. Котлер, Н. Лі. – Київ: Основи, 2019. – 456 с.
2. Офіційний звіт про діяльність соціальних підприємств в Україні за 2023 рік / Українська соціальна академія. – Київ, 2024. – 120 с.
3. Smith J. Social Entrepreneurship in Post-Conflict Zones // Journal of Social Innovation. – 2022. – Vol. 15, No. 3. – С. 45–60.
4. Вебсайт проєкту "Greencubator" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://greencubator.info>. – Дата звернення: 10.05.2025.

Tkach D. K.

**SOCIAL ENTREPRENEURSHIP AFTER THE WAR:
INNOVATIONS FOR LOCAL RECOVERY**

Abstract. The study explores the potential of social entrepreneurship as a tool for supporting and revitalizing local communities in Ukraine amidst the ongoing war. It analyzes case studies of social enterprises successfully operating in the central and eastern regions of the country since 2023, particularly those focused on employment opportunities for veterans and internally displaced persons. Key success factors identified include the use of local resources, partnerships with non-governmental organizations, and the implementation of innovative technologies. Major barriers to development were also identified, such as limited access to financing, bureaucratic obstacles, and inadequate infrastructure. Innovative models of social entrepreneurship were proposed, including “GreenVillage” (energy-efficient cooperatives for rural communities) and “SkillHub” (educational platforms for professional retraining). Their effectiveness was assessed through economic analysis, with the projected internal rate of return (IRR) for “GreenVillage” at 15% over 6 years and for “SkillHub” at 10% over 4 years. Based on a comparative analysis of social project implementation mechanisms, recommendations for scaling were developed, including the establishment of regional hubs for knowledge sharing and the attraction of microfinancing through international platforms. A model of collaboration between the state, private sector, and communities was proposed to ensure the sustainable development of social initiatives.

Keywords: social entrepreneurship, local communities, recovery during wartime, social initiatives, central and eastern regions, veteran employment, internally displaced persons, local resources, partnerships with non-governmental organizations, innovative technologies, limited financing, bureaucratic obstacles, GreenVillage, SkillHub, project scaling, microfinancing.

УДК:006.44:070

Хоменко А. О.

викладачка кафедри журналістики

ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК»,
аспірантка інституту вищої освіти НАПН України

KhomenkoA@krok.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0005-5938-6205>

Скиба Ю. А.

доктор педагогічних наук, доцент, заступник директора
з наукової роботи Інституту вищої освіти НАПН України,

y.skyba@ihed.org.ua

<https://orcid.org/0000-0003-2238-8272>

ПРОФЕСІЙНІ СТАНДАРТИ ЖУРНАЛІСТИКИ ТА ЇХ ДОТРИМАННЯ - ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

Анотація. У статті аналізується важливість дотримання професійних журналістських стандартів в умовах інформаційної війни та трансформацій, пов'язаних із викликами Промисловості 4.0. Розглядаються приклади дотримання й порушення стандартів об'єктивності, точності та доступності у зарубіжних медіа при висвітленні подій в Україні. Підкреслюється роль медіаграмотності як інструменту протидії дезінформації та значення якісної підготовки журналістів у закладах вищої освіти.

Ключові слова: журналістські стандарти, інформаційна війна, об'єктивність, точність, доступність, медіаграмотність, дезінформація, підготовка журналістів, критичне мислення, заклади вищої освіти.

Виклики Промисловості 4.0 перед Україною постали в умовах інформаційної війни з російською федерацією. Журналісти у таких умовах повинні жорстко дотримуватися професійних стандартів для якісного виконання комунікативної функції та розвитку критичного мислення у населення. Медіаграмотність є дієвою зброєю в інформаційній війні. У свою чергу, викладачам закладів вищої освіти важливо знати кращі стандарти міжнародної журналістики.

Розглянемо приклади порушень та дотримання стандартів об'єктивності, точності та доступності у висвітленні новин про Україну від зарубіжних журналістів.

Дотримання стандарту об'єктивності передбачає інформування аудиторії про різні точки зору без упереджень, узагальнень та оціночних суджень. Об'єм інформації (кількість знаків/хронометраж) різних сторін має бути однаковим та містити ключові фрази. Нік Пейтон Волш для CNN

проаналізував план припинення російсько-української війни від генерала Кіта Келлога. На своєму каналі Truth Social Дональд Трамп повідомив про намір призначити генерала Кіта Келлога на посаду свого помічника та спеціального посланця в Україні та Росії. Нік Пейтон Волш аналізує квітневий мирний план, який виклав Кіт Келлог у статті для політичного інституту America First. Але автор CNN не згадує План перемоги від Володимира Зеленського, Президента України та умови агресора. Тож автор CNN порушує стандарт достовірності (Nick Paton Walsh, 2024: 1) Через це аудиторія знайомиться лише з однією позицією, як єдиною правильною і втрачає можливість прочитати думки опонентів та інші ідеї вирішення питання від зацікавлених сторін чи незалежних експертів [4].

Дотримання стандарту точності подачі інформацій передбачає посилення на три (чи більше) достовірних (авторитетних, офіційних, наукових) джерел інформації. Джон Айріш і Том Балмфорт, журналісти Reuters, порушують стандарт точності, захопившись самоцитуванням у статті «Україна просить НАТО надати запрошення на членство наступного тижня, свідчить лист». (John Irish and Tom Balmforth, 2024: 1) Замість лінку на План перемоги від Володимира Зеленського, вони посилаються на статтю колеги Макса Гундера «Що в плані перемоги Зеленського в Україні?» (Max Hunder, 2024:1) Для цільової аудиторії зрозуміліше пояснення рідною мовою від журналіста. Але доступний переклад україномовного оригіналу за допомогою інструментів штучного інтелекту та онлайн-перекладачів у браузері [2].

Дотримання стандарту доступності означає грамотність (відсутні граматичні/пунктуаційні/логічні помилки), використання загальнозрозумілих слів. Стандарт рекомендує подавати цифри лише в зрозумілому порівнянні. Як приклад дотримання цього стандарту порівняння від Пола Адамса у репортажі «Україна бореться за те, щоб світло не горіло, поки Росія руйнує електростанції». Автор написав: «До першої атаки цього

місяця, 17 листопада, Україна вже втратила 9 ГВт генеруючих потужностей. Це приблизно половина електроенергії, спожитої під час піку опалювального сезону минулої зими.» Пол Адамс вдало порівнює із минулорічними показниками і читачі з різних країн можуть усвідомити цифри. У цьому ж матеріалі є і порушення даного стандарту: «У понеділок ДТЕК, найбільша приватна енергетична компанія України, повідомила, що отримала 89 мільйонів фунтів стерлінгів (113 мільйонів доларів) від Європейської комісії та уряду США на допомогу у відновленні потужностей і захисті життєво важливого обладнання від снігу, дощу та мінусових температур.» Тут логічно подати порівняння із попередніми надходженнями коштів до ДТЕК від Європейської комісії та звіти про їх використання. Або пояснити на що саме вистачить цієї допомоги, де можна знайти звіти від ДТЕК про використання тих коштів. Такі порівняння вимагають додаткового розслідування, тож у форматі репортажу допустиме нехтуванням стандартом. Але наслідком може бути недобросовісне використання коштів [1].

Ми розглянули порушення лише трьох стандартів журналістики у зарубіжних медіа. Але наслідки дезінформування світової спільноти про події в Україні можуть бути нищівними для нашої держави. Тому закладам вищої освіти важливо якісно готувати українських журналістів для роботи в умовах інформаційних воєн.

Список використаних джерел:

1. Adams P. Ukraine fights to keep the lights on as Russia hammers power plants. BBC. 2024. URL: <https://www.bbc.com/news/articles/c3vlg91yz6po>.
2. Hunder M. What is in Zelenskiy's Ukraine victory plan?. Reuters. 2024. P. 1. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/key-points-zelenskis-ukraine-victory-plan-2024-10-16/> (date of access: 29.11.2024).
3. Irish J., Balmforth T. Ukraine asks NATO for membership invite next week, letter shows. Reuters. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-asks-nato-membership-invite-next-week-letter-shows-2024-11-29/> (date of access: 29.11.2024).

4. Walsh N. P. Analysis: Trump's Ukraine envoy has a plan to end the war that Putin may reveal in | CNN. CNN. URL: https://edition.cnn.com/2024/11/29/europe/trump-new-ukraine-envoy-analysis-intl?cid=ios_app (date of access: 29.11.2024).

Khomenko A., Skyba Y.

**PROFESSIONAL STANDARDS OF JOURNALISM AND THEIR COMPLIANCE - A
GUARANTEE OF STATE DEVELOPMENT**

Abstract. The article analyzes the importance of adhering to professional journalistic standards in the context of the information war and the transformations associated with the challenges of Industry 4.0. It examines examples of both compliance with and violations of the standards of objectivity, accuracy, and accessibility in foreign media coverage of events in Ukraine. The role of media literacy as a tool for countering disinformation is emphasized, along with the significance of high-quality journalist training in higher education institutions.

Keywords: journalistic standards, information war, objectivity, accuracy, accessibility, media literacy, disinformation, journalist training, critical thinking, higher education institutions.

ЗАКЛЮЧНЕ СЛОВО

Шановні учасники конференції!

Підбиваючи підсумки роботи XXVI Міжнародної науково-практичної конференції, хочемо відзначити високий рівень наукових досліджень, що були представлені, а також активність дискусій та широту тематики. Особливу цінність мали міждисциплінарні підходи, які дозволили поєднати економічну, соціальну, освітню та правову перспективи у спільному баченні інноваційного майбутнього України.

Матеріали, зібрані у цьому збірнику, є свідченням того, що українська наукова спільнота залишається активним суб'єктом формування нової економіки – економіки знань, стійкості та відкритості до міжнародної кооперації. Упевнені, що ідеї, озвучені на конференції, знайдуть практичне втілення у стратегіях розвитку як на національному, так і на регіональному рівнях.

Бажаємо усім учасникам нових наукових здобутків, плідної реалізації дослідницьких проєктів та наснаги у справі відбудови та модернізації України.

До нових зустрічей у науковому колі!

*З повагою,
Оргкомітет конференції*

Електронне видання: <https://doi.org/10.5281/zenodo.15622823>

Упорядник Васильєва О. В

Назва: Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки в контексті інтеграції України в Європейський науково-інноваційний простір: матеріали XXVI Міжнародної науково-практичної конференції.

Видавець «ФОП Середняк Т.К.», 49000, Дніпро, 18, а/с 1212
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного
реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 4379 від 02.08.2012.
Ідентифікатор видавця в системі ISBN 8540
49000, Дніпро, 18, а/с 1212
тел. (096)-308-00-38, (056)-798-04-00
E-mail: 7980400@gmail.com